

**REKABET
KURUMU**

11.
Yıl
Sempozyumu

**Makro Ekonomik Hedeflere Ulaşmada
Rekabet Politikası ve Uygulamalarının Rolü**

26 Mart 2008, ANKARA

ISBN 975-8936-57-1

YAYIN

0212

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

AÇILIŞ KONUŞMALAR

Prof. Dr. Nurettin KALDIRIMCI	3
Rekabet Kurumu Başkanı	
Durmuş YILMAZ	9
Merkez Bankası Başkanı	
Prof. Dr. Nazım EKREN	15
Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı	

ÇAĞRILI KONUŞMACILAR

Dr. Ahmet TIKTIK	27
Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarı	
Prof. Dr. Frederic JENNY	33
OECD Rekabet Komitesi Başkanı	

PANEL I

AB PERSPEKTİFİ ÇERÇEVESİNDE REKABET POLİTİKASI ve MAKRO EKONOMİK HEDEFLER

Prof. Dr. M. Tamer MÜFTÜOĞLU (Başkent Üniversitesi, Öğretim Üyesi) Panel Başkanı	
Prof. Dr. Eser KARAKAŞ	43
Bahçeşehir Üniversitesi, Öğretim Üyesi	
Prof. Dr. Erdal TÜRKKAN	49
Rekabet Derneği Başkanı	
Bülent ECZACIBAŞI	67
Eczacıbaşı Holding Yönetim Kurulu Başkanı	

Dr. Ansgar HELD	71
AB Komisyonu Rekabet Genel Müdürlüğü Politika Danışmanı	
SORU ve CEVAPLAR.....	77
PANEL II	
TÜRKİYE’DE REKABETİN KURUMSALLAŞMASI ve KURUMSALLAŞMA SÜRECİNDE REKABET KURUMUNUN ROLÜ	
Doç. Dr. Yusuf BALCI (Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Müsteşarı) Panel Başkanı	
Prof. Dr. Turgut TAN	91
Bilkent Üniversitesi, Öğretim Üyesi	
Prof. Dr. Güven SAK	97
TEPAV Direktörü	
Prof. Dr. Erol KATIRCIOĞLU	103
Bilgi Üniversitesi Mütevelli Heyet Öğretim Üyesi	
M. Akif ERSİN	109
Rekabet Kurulu Üyesi	
SORU ve CEVAPLAR.....	123

MAKRO EKONOMİK HEDEFLERE ULAŞMADA
REKABET POLİTİKASI ve UYGULAMALARININ ROLÜ
26 Mart 2008
ANKARA

AÇILIŞ KONUŞMALARI

Prof. Dr. Nurettin KALDIRIMCI

Rekabet Kurumu Başkanı

Sayın Başbakan Yardımcım, değerli Bakanım, muhterem misafirler; tertiplelediğimiz 11'inci Kuruluş Yıldönümü Toplantımıza hoş geldiniz, şeref verdiniz. Hepinize saygılar, sevgiler sunuyorum.

Bilindiği üzere 1994 yılında kabul edilen 4054 sayılı Rekabet Kanununu uygulayacak olan Rekabet Kurulu üyeleri 27 Mart 1997 tarihinde yemin edip göreve başlamıştı. Yine aynı yılın Kasım ayında Rekabet Kurumunun teşkilatlanmasını tamamladığını kanunun fiilen uygulanmaya başlandığını görüyoruz.

Kuruluş yıldönümlerimizi Kurum olarak, rekabet hukuku ve politikasıyla ilgili çeşitli konuların tartışıldığı bir zemine dönüşün düşüncesiyle bu şekilde kutluyoruz. Bugün de, ülkemiz açısından önemli olduğuna inandığımız “rekabet politikası-makroekonomi” ilişkisini burada sizlerle tartışmak üzere toplanmış bulunuyoruz.

Bilindiği gibi, Türkiye 80’li yılların başından itibaren piyasa ekonomisi modelini tercih etmiştir ve bu tercihinin açıkça ortaya koymuştur. Piyasa ekonomisinin temelinde ise, yine bilindiği gibi, piyasa oyuncuları arasında varolması gerektiğini düşündüğümüz etkin bir rekabet süreci olgusu vardır.

Tabii ki, rekabetçi yapı ve işleyişin bir bütünlük arz etmesi, sonuç vermesi, etkin olması bakımından, devlet yardımlarının denetlenmesi dahil bütün kamu ve özel sektör dünyasını ilgilendiren unsurların bir uyum içinde ortaya konması, kurumsallaştırılması gerekmektedir.

Etkin işleyen bir rekabet sürecinde, kısıtlı kaynakların en verimli şekilde dağıldığı varsayılır. Rekabet üretimde, kaynak dağılımında ve yeniliklerde ortaya çıkardığı etkinlikler yoluyla tüketicilere daha düşük fiyatlar, daha kaliteli mal ve hizmetler, daha çok seçme hakkı ile yeni ürün ve hizmetler sunulmasını sağlar.

Dolayısıyla, rekabeti kısıtlayıcı uygulamaların önüne geçilerek rekabetin korunması, böyle bir düzenin tesis edilmesi, piyasaların daha iyi çalışmasına ve somut olarak da tüketicilere rekabetin getirdiği faydaların ortaya çıkmasına yol açacaktır.

Rekabetin getirdiği faydalara günlük hayatımızda sık sık rastlıyoruz. Özellikle son yıllarda rekabete yeni açılan hava yolu taşımacılığı ve telekomünikasyon hizmetleri gibi piyasalarda çeşitlilik, kalite ve fiyat

bakımından ortaya çıkan iyileşmelerin ne anlama geldiği görülmekte ve gözlenmektedir.

Bu iyileşmelerin yanı sıra, rekabet aynı zamanda, politik açıdan demokrasinin de etkin bir şekilde işlemesi için gerekli ve vazgeçilmez bir unsur gibi görülmelidir. Bu sayede, çağdaş, ekonomik ve politik bir sistem gerçekleştirilebilecek sistem sürdürülebilir hâle gelecektir.

Değerli misafirler, iyi işleyen ve çeşitli yollarla teşebbüsler tarafından rekabetin kısıtlanmadığı piyasaların oluşturulmasıyla elde edilecek pek çok fayda vardır. Rekabet Kurumu bu amaçla, 4054 sayılı Kanunu etkin şekilde uygulamaya çalışarak bu alanda bir kültür ve farkındalık oluşturmayı da amaçlamıştır. Kendisine yüklenen misyonu yerine getirirken bir kültür, bir hassasiyet oluşturmaya da önem vermektedir.

Mevcut kanunumuzun, rekabeti bozucu anlaşma ve uyumlu eylemler ile piyasada hâkim durumda olan teşebbüslerin bu güçlerini kötüye kullanma davranışlarını yasakladığını biliyoruz. Buna ek olarak Rekabet Kurulu, belirli pazar payı ve ciro eşiklerini aşan birleşme ve devralma işlemlerini, yani yoğunlaşma işlemlerini kontrol etmekte, bir piyasada hâkim duruma yol açacak ve rekabetin azalmasına neden olacak işlemlere izin vermemektedir.

Geçtiğimiz 11 yıl içinde Kurulumuz, bu ana faaliyetler çerçevesinde üzerine düşen görevleri etkin bir şekilde gerçekleştirme yolunda çok sayıda karar almıştır demek doğrudur.

Rekabet hukuku ile ilgilenenlerin bildiği üzere Rekabet Kanunu ve ilgili ikincil mevzuat 11 yıllık dönem boyunca çeşitli değişikliklere uğramıştır. Bu değişikliğin en önemli sebeplerinden birisi rekabet hukukunun dinamik bir alan olması ise, bir diğeri de, özellikle Avrupa Birliği uygulama usulleri bakımından ortaya çıkan değişikliklere uyum sağlama çabasıdır. Tabii ki, yine etkin olmak için Kurumumuz, edindiği tecrübeyle, Kurumumuzun ortaya koyduğu daha önceki çalışmaları da dikkate alarak etkinliğini artırmak çizgisinde mevzuatta birtakım değişiklikler öngörmüştür.

Bu yılın başında yürürlüğe giren 5728 sayılı Temel Ceza Kanunlarına Uyum Amacıyla Çeşitli Kanunlarda ve Diğer Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile 4054 sayılı Kanunun özellikle para cezalarına ilişkin hükümleri bilindiği gibi değişmiştir. Bu değişikliklerle, usule ilişkin ihlallere yönelik cezaların ciroya oranlı olması benimsenmiş, kanunun 4, 6 ve 7'nci maddesinin ihlalinde belirleyici etkisi saptanan yönetici ve çalışanlara ayrıca ceza verilmesi öngörülmüştür. Ayrıca, kartellerin ortaya çıkarılmasında etkin bir araç olarak, Avrupa Birliği'nde ve birçok ülkede uygulanan "pişmanlık" müessesesi ihdas, getirilmiştir. Yapılan bu değişiklikler ile rekabet

ihlallerinin tespit edilmesi ve önlenmesi bakımından Kuruma önemli bir hukuki zemin çıkmıştır.

Kurum olarak uzunca bir süredir üzerinde çalıştığımız ve geçmiş uygulama tecrübesi ışığında “4054 sayılı Kanunda önemli değişiklikler öngören kanun değişiklik taslağı” Kurulumuzca görüşülerek kabul edilmiştir. Söz konusu taslağı kısa süre içinde Hükümetimize sunmayı ve daha sonra da yasalaşmasını umuyoruz. Taslak; Deminimis uygulamasını, yoğunlaşmaların kontrolünün ve soruşturma prosedürünün daha etkin şekilde yerine getirilmesini, taahhüt mekânizması gibi birçok önemli değişikliği içermektedir.

Kanunumuzda yapılması düşünülen değişikliklere ek olarak, AB uygulamalarına paralel bir şekilde, ihtiyaç duyulan alanlarda yeni ikincil mevzuat çıkarma çalışmalarımız da yine devam etmektedir. Bu çerçevede; 2007 sonu itibarıyla, 2007 içinde, sigorta sektörüne dönük teknoloji transferi anlaşmalarına, ilgili pazarın tanımlanmasına, dikey anlaşmalara ilişkin grup muafiyet tebliğinde değişiklik yapılmasına dair tebliğ ve kılavuzlar çıkarılmıştır. Ayrıca, kanunun uygulanmasına yönelik olarak cezalar, birleşme ve devralmalar ve yatay işbirliği anlaşmaları gibi önemli konularda ikincil mevzuat hazırlıklarımız da Kurum bünyesinde sürdürülmektedir.

Ülkemizde mevzuat yapma süreci bakımından çok önemli bir değişim ve dönüşümü temsil eden düzenleyici etki analizi, 2007 yılı Şubat ayından itibaren kanun ve kanun hükmünde kararnameler bakımından zorunlu tutulmuştur ve bu kaydedilmesi gereken, işaret edilmesi gereken önemli bir gelişmedir. Bu zorunluluk yoluyla; Rekabet Kurumunun bu alandaki rolünün daha da belirginleşeceğini, yapılan düzenlemelerin rekabet üzerindeki etkilerinin daha iyi değerlendirileceğini ve bu çabaların da bir bütün olarak daha iyi bir düzenleme anlayışının yerleşmesine katkıda bulunacağını umuyoruz.

Kurum olarak rekabet hukuku ve politikası alanında bilgilendirme eğitim faaliyetlerini artırarak sürdürdüğümüzü de ifade etmek istiyorum. Bu çerçevede bir taraftan Kurum olarak kendi faaliyetlerimizi, kendi Kurumsal kapasitemizi, insan gücü kaynağımızın gelişmesini sağlamaya yönelik faaliyetlerimizi yürütürken, diğer taraftan da, üniversiteler, Ticaret ve Sanayi odaları ve çeşitli sivil toplum örgütleriyle işbirliği içinde toplantılar düzenlemekteyiz ve bu tür toplantılara aktif bir şekilde katılım sağlamaktayız.

Önümüzdeki dönemde, politik ve bürokratik kurumlarımızla, profesyonellerle ve tabii ki teşebbüslerimiz ile diyalog, işbirliği, bütünleşme arayışlarımız hız kazanacaktır. Ayrıca, diğer düzenleyici ve denetleyici kurumlarımız ile özellikle Merkez Bankası, Devlet Planlama Müsteşarlığı, Türkiye İstatistik Kurumu gibi kamu kurumları ve kuruluşları ile yapılacak

işbirliğinin daha da etkinleşmesi gibi bir amacımız var ve bunu etkin olmanın “olmazsa olmaz” şartı olarak görüyoruz.

Saygıdeğer dinleyiciler, yine önümüzdeki dönemde 4054 sayılı Kanunda değişiklik yapılması başta olmak üzere rekabet ihlallerinin caydırılması bakımından etkin bir uygulama için hukuki ve kurumsal altyapımızı güçlendirmeye dönük faaliyetlerimize hız vermeyi hedefliyoruz. Bu bağlamda özellikle şimdiye kadar daha ziyade şikâyetlere göre şekillendirilen ve reaktif olarak nitelendirilebilecek bir yaklaşımdan ziyade, rekabet problemlerinin tespit edildiği, bulunduğu sektörlerin iktisadi araştırma ve yöntemlerle takip edilerek bu alanlara müdahale eden proaktif bir yaklaşımı hedefliyoruz. Bu bağlamda önümüzdeki dönem, Kurulun resen başlatacağı incelemelerin uygulamaların içinde önemli bir yer tutacağını söyleyebilirim.

Saygıdeğer misafirler, mikro düzeyde, sözünü ettiğim çalışma ve uygulamalar makro düzeydeki politikalardan bağımsız değildir. Bir başka ifadeyle; rekabet hukuku ve politikasının diğer politikalarla tutarlı bir şekilde belli bir amaca yönlendirildiğinde bir anlam ifade edeceğini, bu amacın da, toplumsal refahın artırılması için sürdürülebilir ekonomik büyüme olduğunu, böyle bir ekonomik büyümenin sağlıklı bir iş ortamıyla gerçekleşeceğini, bunun için de rekabetçi yapının koşul olduğunu ifade etmek isterim.

Hepimizin malumu olduğu üzere ülkemizde 2001 krizi sonrası yapılan reformlar sayesinde yeni bir ekonomik iklim ortaya çıkmıştır. Bu yeni ortamın en anlamlı göstergesi, enflasyonun hızla düşürülerek makroekonomik istikrarın sağlanması olmuştur. Bu süreçte, fiyat istikrarını sağlamayı ve sürdürmeyi amaçlayan para politikasına, sıkı bir maliye politikası ve bankacılık sektöründe gerçekleştirilen reformlar da eşlik etmiştir.

Söz konusu gelişmeyle aynı zamanda, bugüne kadar Türkiye ekonomisinde teşebbüslerin verimli çalışmalarının önündeki temel engellerden birini oluşturan yüksek ve dalgalı enflasyonun da önüne geçilebilmiştir. Bu bağlamda, enflasyonun düşürülmesiyle beraber ekonomide hızla verimlilik artışları yaşanmış, bu artışlar, uzun süredir devam eden kesintisiz büyüme sürecinin taşıyıcısı olmuştur.

Ayrıca, ifade etmek gerekir ki; AB perspektifi, makroekonomik hedefler ve rekabetçi piyasa anlayışı ve uygulamaları bir arada düşünülmeli, bundan taviz verilmemelidir.

Bundan sonra hem büyümenin sürdürülebilmesi, hem enflasyonun daha aşağı çekilebilmesi için şu ana kadar yapılan makroekonomik reformlara ilave olarak bir dizi mikroekonomik reformu içeren yeni politika çerçevelerine, yeni politika formülasyonlarına ihtiyaç bulunmaktadır.

Bu noktada, Rekabet Kurumu uygulamalarının, ana hatlarıyla değindiğim ulusal ekonomik görünümün daha iyi bir hâle getirilebilmesi ve sürdürülebilir olmasındaki rolünün üzerinde durmak gerekir.

Konuşmamın hemen başında belirttiğim üzere 4054 sayılı Kanun çerçevesinde Rekabet Kurumu, rekabetçi pazar yapısını korumak ve temin etmekle yükümlüdür. Bu kapsamda kartellerle mücadele Rekabet Kurumunun öncelikli hedefleri arasında yer almaktadır. Çoğunlukla piyasadaki fiyat rekabetini ortadan kaldırmayı hedefleyen kartellerin cezalandırılmasının ya da kartel faaliyetlerinin caydırılmasının düşük enflasyon hedefi açısından ne derece önemli olduğu açıktır. Bunun yanı sıra, rekabet hukuku uygulamalarıyla piyasaya girişin önündeki engellerin kaldırılması, verimlilik artışlarının yapılaşması açısından belirleyici bir önemi haizdir.

Küreselleşen dünya ekonomisinde, ülkelerin rekabet gücünün o ülkelerdeki piyasaların rekabet düzeyiyle doğrudan ilişkili olduğu unutulmamalıdır. Stratejik yönetim alanındaki çalışmalarıyla tanınan Michael Porter bu ilişkiyi, “ulusal alandaki yoğun rekabet, uluslararası rekabet gücünün ve ekonomik gelişmenin ana unsurudur” sözleriyle ifade ediyor. OECD tarafından yayımlanan 2006 yılı Türkiye raporunda da yer verildiği üzere, rekabetin ticari ve ticari olmayan tüm faaliyetlerde geliştirilmesi, enflasyonun azaltılması ve ekonominin rekabet edebilirliğinin güçlendirilmesi için önde gelen amaç olmalıdır. Bu sebeple, söz konusu rapordaki tavsiyelerde de yer aldığı gibi, iş ortamını düzenleyen kuralların basitleştirilip geliştirilerek, rekabetin ekonominin tüm sektörlerinde artırılması ve korunmasına yönelik tedbirler, ülkemizin diğer ülkeler arasında gerilerde bulunduğu rekabet gücü sıralamasında üst basamaklara çıkması için kullanması gereken politika araçlarının başında gelmektedir.

İş ortamının geliştirilmesinin bir başka önemli faydasının da, ülkemizin kalkınması için gerekli sermayenin, yani yabancı sermaye yatırımlarının da özendirilmesi olduğunu belirtmek lazım.

Bu çerçevede Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanan ve 2007-2013 dönemini kapsayan 9’uncu Kalkınma Planında; “istikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip bilgi toplumuna dönüşen, Avrupa Birliği’ne üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye” şeklinde belirlenen vizyon içerisinde küresel ölçekte rekabet gücüne sahip olma hedefi konmuş bulunmaktadır. Rekabet Kurumu camiası olarak bu vizyonu benimsediğimizi ifade etmek isterim.

Son yıllarda özelleştirme uygulamaları bakımından rekabet hukuku uygulaması çerçevesinde Özelleştirme İdaresi Başkanlığımız ve diğer ilgili birimlerle işbirliği içinde yürüttüğümüz görüş ve izin mekânizmalarının ilgili

piyasaların rekabetçi yapıları bakımından önemli yararlar ortaya koyduğunu düşünüyoruz.

Serbestleşen piyasalarda rekabet hukuku disiplini olmadığından bu piyasalarda performans düşüklüğü ve pazar gücünün kötüye kullanılması gibi sorunların ortaya çıkabildiğini dikkatlerinize sunmak istiyorum.

Yukarıda anlattıklarımın çıkacak genel sonuç: Rekabet hukuku ve politikasının, serbest piyasa düzenini benimsemiş ülkelerin genel ekonomi politikalarının olmazsa olmaz unsurlarından birisi olduğu ve başta politik irade olmak üzere bütün kamu yönetimi ile söz konusu politikaları uygulayan aktörlerle Rekabet Kurumunun işbirliğini güçlendirmesi gerektiğidir.

Bu çerçevede, 11'inci Kuruluş Yıldönümümüz vesilesiyle düzenlediğimiz bu sempozyumun konusunu "Makroekonomik Hedeflere Ulaşmada Rekabet Politikası ve Uygulamalarının Rolü" olarak belirledik.

Sempozyumun, Rekabet Kurumunun faaliyetlerinin aslında makroekonomik politikaların etkinliği açısından ne derece önemli olduğunun ortaya konulması noktasında önemli bir fırsat ve aynı zamanda verimli bir tartışma platformu olacağını düşünüyoruz.

Değerli misafirler, sözlerime son vermeden teşekkürü borçlu olduğumuz bir zata yönelik kısa bir açıklama yapmak istiyorum.

Bu tür toplantılarımızda her defasında bizi yalnız bırakmayan, davetimize her defasında, zorunlu bir gerekçe olmazsa uyan, itibar eden OECD Rekabet Komitesi Başkanı Profesör Doktor Frederic Jenny'e huzurlarınızda Kurumum ve şahsım adına teşekkür etmek istiyorum.

Diğer yandan, yine bizimle birlikte olan Rekabet Komisyonu Danışmanı Angsgar Held'e ve tabii ki, İstanbul'dan, Ankara'dan bu toplantımızda bizimle olmak için davetimizi kırmayıp gelen, kendilerini dinleyeceğimiz dostlarımıza, hocalarımıza teşekkürlerimi arz ediyorum.

Bu düşünce ve duygularla sözlerime son verirken, bizim için anlamlı bir günde dinleyici olarak, katılımcı olarak bizlerle birlikte olduğunuz için yine hepinize ayrı ayrı teşekkür ediyor, gün boyunca yapılacak oturumların faydalı olmasını diliyor, saygılarımı sunuyorum.

Durmuş YILMAZ

Merkez Bankası Başkanı

Sayın Başbakan Yardımcım, Sayın Bakanım, değerli konuklar, sevgili misafirler; hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Bu güzide Kurumumuzun 11'inci Kuruluş Yıldönümü Etkinlikleri vesilesiyle burada toplanmış bulunuyoruz.

Rekabet Kurumu, geçmişte yaptığı çalışmalarla ülkemizin gelişme sürecinde kritik bir işleve sahip olduğunu göstermiştir. Kurumun Türkiye'nin gelişmesine yapacağı katkının önümüzdeki dönemlerde de artarak devam edeceğine olan inancımı konuşmamın başında sizlerle paylaşmak ve belirtmek istiyorum.

Değerli konuklar, kamu politikalarının temel amacı toplumun refah düzeyini artırmaktır. Ekonomilerin giderek birbirlerine bağlandığı günümüz şartlarında, ülkemizin refah düzeyinin yükseltilmesi, dünyada yaratılan katma değerden aldığı payın artmasına bağlıdır.

2001 sonrası dönemde Türkiye ekonomisi yıllık yüzde 7 civarında bir ekonomik büyüme sağlamış ve dünya ihracat pazarındaki payını önemli ölçüde artırmıştır. Bu dönemde özel sektör büyümenin lokomotifi olmuş, büyümeye en büyük katkı ise sanayi sektöründen gelmiştir.

Kesintisiz büyümenin yaşandığı 23 çeyreklik dönemde, özel sektör yatırımlarında yüzde 150 oranında reel artış yaşanmıştır. 2001 yılı sonunda 31 milyar ABD Doları seviyesinde bulunan ihracatımız, 2007 yılı sonu itibarıyla 107 milyar ABD Doları seviyesine yükselmiştir. Son 2 yılda ülkemize gelen doğrudan yabancı yatırım tutarı 40 milyar ABD Dolarından fazladır.

Ekonomik alanda alınan mesafede makroekonomik ve mikroekonomik politikaların birbirlerini tamamlayıcı etkilerini görmekteyiz.

Fiyat istikrarının tesisine odaklı bir para politikası ile disiplinli bütçe uygulamaları ülkemizde makroekonomik istikrarın tesisinde önemli katkılarda bulunmuştur. Diğer taraftan; bankacılık sektörünün daha sağlam bir yapıya kavuşması yönünde hayata geçirilen reformlar, yatırım ortamının iyileştirilmesine yönelik düzenlemeler, özelleştirme uygulamaları, temel altyapı sektörlerindeki serbestleştirme uygulamaları ve kamunun düzenleyici ve gözetleyici işlevindeki iyileşmeler ülkemizin üretim, yatırım, rekabet ve iş yapma ortamında önemli bir iyileşme sağlamıştır. Nitekim Dünya Ekonomik

Forumu'nun hazırladığı Küresel Rekabet Endeksi'nde Türkiye son 2 yılda toplam 18 basamak yükselerek 131 ülke arasında 53'üncü olmuştur.

Yapılan çalışmalar, makroekonomik istikrarın sağlandığı bir ortamda yüksek ve sürdürülebilir büyüme oranlarına ulaşabilmek için mikro düzeyde reformların gerekliliğini ortaya koymaktadır. Gerek enflasyonla mücadelede, gerekse bütçe açıkları ve kamu borç yükünün azaltılmasında kat edilen mesafe, büyük emeklerin ve fedakârlıkların sonucunda gerçekleşmiştir. Ancak, önümüzdeki süreç daha fazla çabayı gerektirmektedir. Gelişmiş ülkelere yakınsamak için kaynaklarımızı etkin ve verimli kullanarak daha hızlı büyümek durumundayız. Bu amaçla, ülkemizdeki işgücü niteliğini yükseltici beşeri sermaye yatırımlarına ağırlık verilmesi ve özellikle mal piyasalarında etkin düzenlemeler ve uygulamalar yoluyla rekabetin güçlendirilmesi gerekmektedir.

Saygıdeğer Konuklar, Rekabet Kurumu, 1980 sonrası dönemde uygulamaya konulan ve piyasa ekonomisinin güçlendirilmesini temel alan “dışa açık büyüme modelinin” en temel kurumsal yapı taşlarından birisi olmuştur.

Rekabet politikaları ile Merkez Bankasının temel amacı olan fiyat istikrarı arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır.

Rekabet şartlarının sağlandığı ortamlarda tekelci piyasa yapılarına özgü davranışlar mümkün olmayacaktır. Sektörlere firma girişi ve çıkışının kolaylaştırılması ve şeffaflığın artırılması yüksek kar marjına dayalı fiyatlandırma alışkanlıklarının önündeki en büyük engeldir.

Buna ek olarak gerek iç gerekse dış rekabet baskısıyla, firmalar verimlilik artışı sağlamaya yönelik stratejiler uygulama ihtiyacı hissetmeleri, inovasyonu ve teknolojik gelişimi tetikleyen ve ülkemizin potansiyel büyüme hızının artmasına katkıda bulunan etkenlerin başında gelmektedir.

Firmaların kârlılık oranlarını yükseltmek için fiyat artışlarından ziyade maliyet düşürücü önlemler almaları, ülkemizin düşük enflasyon ortamında daha yüksek büyüme oranlarına ulaşmasını sağlayacaktır.

Bir ekonomide etkili bir rekabet ortamının tesis edilmesine yönelik çok sayıda araç bulunmaktadır. Örnek vermek gerekirse; makroekonomik istikrarın sağlanması, dış ticaretin serbestleştirilmesi, yabancı mülkiyetindeki firmalar dahil olmak üzere sektörlere firma girişi ve çıkışının kolaylaştırılması, vergi ve benzeri kamusal yükümlülüklerin azaltılması, etkili bir düzenleme-denetim yapısı kurulması, kayıt dışılığın engellenmesi, düzenleyici ve gözetleyici kurumsal yapının geliştirilerek şeffaflığın ve tekelci davranışların önlenmesi, kamu mal ve hizmet alımlarında şeffaflığın sağlanması ve etkin işleyen bir adalet sisteminin kurulması bu düzenlemelerin başlıcalarıdır.

Değerli Konuklar, Yakın geçmişte bu alanlarda önemli mesafeler kat edilmiştir. Ancak, önümüzde atılması gereken adımlar bulunmaktadır. Öncelikle, rekabet olgusunun, genel göstergelerin ötesinde alt detayda irdelenmesinin gerekli olduğunu düşünüyorum. Örneğin, rekabet ortamını iyileştirmede önem taşıyan dış ticaretin serbestleştirilmesi ve endüstrilere yeni firma girişi önündeki engellerin kaldırılması yönünde önemli kazanımlar sağlanmıştır. Ancak, Merkez Bankası tarafından yapılan çalışmalar, Türkiye imalat sanayinde ithalat yoluyla dış rekabet baskısının, fiyat-maliyet marjının aşağıya çekilmesinde tek başına yeterli olmadığını göstermektedir. Bu durum, özellikle yüksek piyasa payına sahip firmaların bulunduğu, yoğunlaşma oranının yüksek olduğu sektörlerde görülmektedir. Rekabet ortamının yeterince oluşmadığı sektörlerde, yüksek ithalat paylarına karşın, ithalattan kaynaklanan rekabet baskısının nispeten düşük olduğu ve ithalatın yurt içi fiyatlar üzerindeki aşağı doğru baskısının yeterince güçlü olmadığı gözlenmektedir.

Rekabet politikasının Merkez Bankası açısından taşıdığı önemi gösterir diğer bir örneği de kayıt dışı ekonomiye ilişkin olarak görmek mümkündür.

Bilindiği üzere ülkemizde istihdam baz alındığında ülkemizdeki kayıt dışılık oranı yüzde 50'lere yakın bir düzeydedir. Bu oran, özellikle tarım, inşaat ve enflasyonun görece yüksek olduğu hizmetler sektöründe daha yüksektir.

Kayıt dışılık, firmaların en uygun üretim ölçeğine ulaşmasını ve sonuçta birim maliyetlerin en düşük olduğu düzeyde üretim yapmasını engellemektedir. En düşük birim maliyet ölçeğine ulaşamayan firmalar, ürünlerini görece yüksek bir düzeyden fiyatlamaktadır. Bu duruma neden olan etkenlerden bir tanesi, kayıt içinde olmanın getirdiği mali yüklerdir.

Firmalar, kayıt dışında kalabilmek için ölçek genişlemesine gitmek istememekte, banka kredileri kullanımında isteksiz davranmakta ve finansman yetersizliği nedeniyle teknolojik yapılarının yenilenmesini geciktirmektedir. Diğer yandan, kayıt içinde faaliyetlerini sürdürmeye çalışan firmalar, kayıt dışında kalmanın getirdiği birtakım avantajlardan faydalanan rakipleri karşısında rekabet güçlerini kaybetmekte ve ölçeklerini büyütmede zorlanmaktadır.

Türkiye'de 2003 yılında iş ortamının iyileştirilmesine yönelik önemli reformlar gerçekleştirilmiştir. Bunlardan en önemlileri, şirket kurmadaki işlemlerin azaltılmasını ve gerekli işlemlerin tek bir noktada yapılmasını sağlayan düzenlemelerdir. Nitekim, Dünya Bankası tarafından gerçekleştirilen İş Yapma Raporu sonuçlarına göre, ülkemiz; yeni şirket kurma süresi, mülkiyet kaydı, sözleşmelerin yürütülmesi ve vergi ödeme gibi konularda diğer ülkeler ile kıyaslandığında oldukça iyi bir yerdedir. Bu reformların somut sonuçlarını 2003 sonrası dönemde yeni kurulan şirket sayısındaki artışta görmek mümkündür. Ancak, yine söz konusu çalışmanın gösterdiği gibi, şirket kurma maliyeti

(kuruluş sonrası lisans ve izin işlemleri), firmaların endüstriden çıkışına yönelik düzenlemeler, ruhsat işlemleri, işe alma ve çalıştırma kolaylığında Türkiye dünyada alt sıralarda yer almaktadır.

Sayın Konuklar, Günümüzde ülkemizin rekabet gücünün görece yüksek olduğu sektörleri ulaşım araçları, beyaz eşya, radyo ve televizyon gibi tüketiciye yönelik elektronik ürünler olarak sıralamak mümkündür. Bu sektörlerde Çin ve Hindistan'ın pazar payını artırması, Türkiye ekonomisi için potansiyel bir risk oluşturmaktadır. Bu risklere karşı özellikle AB'ye üyelik sürecinde yurt içi piyasalara yönelik birtakım yapısal reformlar hayata geçirilmektedir. Bu düzenlemeler, Türkiye ekonomisinin sektörel bazda Avrupa Birliği'ne entegrasyonunu sağlamayı ve firmalarımızın rekabet gücünü artırmayı hedeflemektedir.

Firmalarımızın uluslararası piyasalarda önemli aktörler olarak yer alması sadece işgücü maliyetlerinin görece düşük olması ile mümkün değildir. Türkiye ekonomisinin istikrarlı bir makroekonomik yapıya kavuşturulması olmazsa olmaz bir şarttır, ancak yeterli değildir. Aynı zamanda ülkemizin nitelikli insan gücü sayısının artırılması, firmalarımızın yeniliklere açık kurumsal bir yapıya sahip olmaları, sanayimizin teknoloji talep eden ve üreten bir yapıya kavuşması gerekmektedir. Bu amaçla, iyi tasarlanmış mikroekonomik reformların kararlılıkla uygulanması büyük önem taşımaktadır.

Kuşkusuz, rekabet politikası bu reformların en temel parçalarından birini oluşturmaktadır. İyi tasarlanmış bir rekabet politikasının bir ayağı en son teknoloji ve kurumsal yapıyla donanmış yeni firmaların piyasalara girişini teşvik etmektir. Diğer ayağı ise, hantallaşmış ve değişime uyum sağlamakta zorlanan firmaların piyasayı terk etmesini kolaylaştırmaktır. Oluşan rekabet ortamıyla birlikte firmalar, verimlilik artışına ve ürün desenini zenginleştirmeye odaklanan faaliyetlere daha fazla kaynak aktarmaya başlayacaklardır.

Şurası açıktır ki, günümüzde bilgiye ulaşma, bilgiyi üretme ve bilgiyi kullanma yeteneği büyük önem kazanmıştır. Böyle bir ortamda tüketici tercihindeki değişimleri yakından takip eden, esnek bir organizasyon yapısına sahip, kurumsallaşmış, başka firmalarla ve araştırma birimleriyle işbirliğine yatkın, kaynak tahsisi planlarını uzun vadeli bir bakış açısıyla ve üretim kapasitesinin artırılmasını hedef olarak oluşturan firmalar küresel rekabet ortamında varlıklarını sürdürecektir.

Değerli Dinleyiciler, Özetlemek gerekirse, son dönemde Türkiye ekonomisinde etkili bir rekabet ortamının tesis edilmesine yönelik önemli adımlar atılmıştır. Bunun somut işaretlerini; büyüme oranı, verimlilik artışı, doğrudan yabancı sermaye girişi ve yeni kurulan firma sayısı gibi göstergelerde görmek mümkündür. Ancak, daha yapılması gereken birçok reform ve

düzenlemeler bulunmaktadır. Bu çerçevede, rekabet ortamının geliştirilmesine yönelik politikaların, genel uygulamaların ötesine geçerek, alt ayrımlardaki unsurları ve bu unsurlar arasındaki etkileşimleri dikkate alarak geliştirilmesi önem taşımaktadır. Kuşku yok ki, bu politikaların bir bölümünü kamusal kurumlar arasındaki bilgi paylaşımı ve işbirliği oluşturmaktadır. Bu kurumlar arasında, doğal olarak Rekabet Kurumu ve Merkez Bankası da bulunmaktadır. Bu iki kurum da dahil olmak üzere ilgili kurumlar arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesi, Merkez Bankası açısından fiyat istikrarı, ülkemiz açısından ise daha yüksek refah düzeyine ulaşmada büyük önem taşımaktadır.

Konuşmama burada son verirken Rekabet Kurumunun önümüzdeki yıllarda ülkemizin refah artışına giderek artan oranda katkı sağlayacağına olan inancımı tekrarlamak istiyorum.

Prof. Dr. Nazım EKREN

Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı

Makroekonomik hedefler ile rekabet politikaları arasında her zaman güçlü ve karşılıklı ilişkiler söz konusu olmuştur. Uluslararası tecrübeler ve örnekler, olumlu sinerjik sürecin oluşturulmasının, her iki alanın kapsam ve etki düzeyinin hem pozitif, hem de normatif çerçevede kurgulanma ve uygulanma biçimine bağlı olduğunu çok net şekilde göstermiştir.

Rekabete dayalı ekonomik yapı ve ilişkiler sisteminin mimarisi; çağdaş formla piyasa ekonomisi, kaynakların dağılımı ve kullanımında doğru fiyat sinyallerinin (enflasyon, faiz, döviz kuru gibi), verilmesine uygun zemin hazırlamaktadır. Anayasanın ilgili maddeleri, özellikle 176'ncı madde, 4054 Sayılı Yasa ve Rekabet Kurumu, ele alacağımız konunun yasal ve uygulama altyapısını oluşturmaktadır.

İçerik ve zamanlama olarak böylesine önemli bir konuyu 11'inci Kuruluş Yıldönümü vesilesiyle düzenlemiş olan Rekabet Kurumunu tebrik ediyor, katkıda bulunanlara özellikle teşekkürlerimi sunuyorum.

Rekabet, insanlık tarihi kadar geçmişe sahip bir ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal bir olgudur. Bu açıdan bakıldığında; bireylerin, firmaların, meslek kuruluşlarının, sivil toplum kuruluşlarının, toplumların, kamu ve özel sektördeki gerçek ve tüzel kişilerin, kamu kurum ve kuruluşlarının ve son tahlilde de devletin menfaatlerini, rol ve fonksiyonlarını, tercih ve önceliklerini, amaç ve hedeflerini, arzu ve isteklerini, son olarak da, etki ve nüfuz alanlarını mutlak ya da mukayeseli olarak daha öne çıkarmaya, özel bir avantaj hâline getirmeye, tüm tarafların, hepsinin elde edemeyeceği konum kazandırmaya yönelik bütün çaba ve faaliyetlerinin tümüne rekabet diyebiliriz.

Ekonomik anlamda rekabet, piyasa odaklı olarak bakıldığında, firmaların mal ve hizmet satışlarını, dolayısıyla kârlarını artırmak için içinde buldukları yarış olarak da tanımlanabilir. Genel anlamda rekabet, etkin işleyen bir piyasa sistemi için ciddi bir temel oluşturmaktadır. Bu sonucun oluşması, piyasa yapısı ve özelliğine bağlı olduğu kadar, bu piyasa yapısını ve özelliğini doğrudan ve dolaylı olarak etkileyen diğer aktörlerin, diğer piyasaların rol ve fonksiyonuna da yakından bağlıdır.

Rekabet olgusunu bu çerçevede ele aldığımızda, hayatın her alanını kapsayan bir olgu olduğunu ifade edebiliriz.

Bugünkü toplantı bağlamında, ekonomik çerçevede üç önemli bileşenin üzerinde durulmasının daha uygun bir yaklaşım olacağını düşünüyorum: Bunlar, rekabet ekonomisi, rekabet hukuku ve rekabetin ekonomi-politiğidir.

Rekabet ekonomisi, çok genel anlamda, kâr ve zararlara, fayda ve kayıplara ağırlık vermektedir. Rekabet hukuku ise, oyun kuralları setine açık vurgu yapmaktadır. Rekabetin ekonomi-politiği olarak baktığımızda, ekonomi yönetimlerinin olaya yaklaşım tarzının şekillendiği tercih ve öncelikleri ifade etmektedir.

Bu üç alan optimum şekilde birbirleriyle ilişkilendirildiklerinde rekabetten beklenen sonucun, dolayısıyla bugün tartışacağımız makroekonomik hedeflere ulaşmanın çok daha kaliteli ve kolay olduğunu da söyleyebiliriz. Bu bileşenler, ulusal düzeyde başarılı bir rekabet politikası ve ortamı oluşturmak için son derece kilit rol oynamaktadır.

Rekabet ekonomisi, az önce ifade ettiğim gibi, ekonomik birimlerin, hane halkının, firmanın ve devletin ekonomik amaç ve hedeflerine ulaşmak için çok yoğun bir rekabet içinde olduğu varsayımına dayanarak geliştirilen bir yaklaşım tarzıdır. Bu, üretim ve dağıtım sürecinin her aşamasında ve her seviyesinde etkinlik, verimlilik ve alternatif maliyetlere dayalı bir davranış tarzını da zorunlu kılmaktadır.

Ekoller arasında farklılık olsa da, Batı ekonomi düşünce tarihine bakıldığında, özellikle Avusturya yaklaşımını, klasik yaklaşımı ve Marksist yaklaşımı bu açıdan ciddi şekilde ele almak ve değerlendirmek gerekir. Elbette bunlar, yaşanan tarihi tecrübeler ve teorik arka plana bağlı olarak gündeme gelmişlerdir.

Tam ve noksan rekabet ile bu tasnifin arasında yer alan bütün piyasa türlerinde temel vurgu, fiyat ve çıktı arasında oluşacak denge üzerinde olmaktadır. Ayrıca, piyasa ve rekabetin ya da piyasaların yapısı da rekabetin rol ve fonksiyonunu ciddi şekilde etkilemektedir. Bu giriş konuşmalarından sonra panellerde tartışılacak önemli konulardan bir tanesi de muhtemelen bununla ilgili olacak.

Rekabet ekonomisiyle ilgili olarak üzerinde durulması gereken önemli konulardan biri de, tarihi olarak “görünmez el” konseptine kadar uzatılabilecek etkinlik ve rekabet arasındaki ilişkilerdir.

Önemli bir başka husus, rekabetin, ekonomik birimlerin karşılaştığı ya da karşılaşabileceği seleksiyon sürecini ve dengesini de etkilediğini bu tartışmalarda unutmamak gerekir.

Rekabet hukuku, piyasa ekonomisinin iyi fonksiyon görmesine yönelik olarak düzenlenmiş oyun kurallarını şekillendiren son derece önemli bir rol ve

fonksiyon görmektedir. Tarihsel süreç geleneksel bir paradigmaya işaret etmektedir: Düzenleme ve serbestlik.

Düzenlemelerden beklenen sonuç ekonomik olarak ele alınmadığında veya ortaya çıkmadığında “Deregulation” dediğimiz eğilimler ortaya çıkmıştır. Daha sonra ise, bu süreç “Reregulation” olarak adlandıracağımız başka bir eğilimin de gündeme gelmesine neden olmuştur.

İlk eğilim, rekabeti engelleyen düzenlemenin ortadan kaldırılmasına vurgu yaparken, ikinci eğilim ise, tam tersine, rekabeti artıracak düzenlemelerin neler olması gerektiğinin tartışma süreci olarak tanımlanabilir.

Buradan hareketle, rekabet hukukunun da kendine has bir konjonktürünün olduğunu unutmamak gerekir. Dolayısıyla, bu süreçte özellikle rekabet hukuku kurgulamalarında düzenleyici reform çalışmalarının, az önce ifade ettiğim düzenleme ve serbestlik arasındaki sarkacın toplumsal maliyetini azaltmada önemli bir fonksiyon gördüğünü belirtmek isterim.

Bu gelişim seyri bize ciddi bir sinyal vermektedir. Her dengesizliğin ve istikrarsızlığın giderilme sürecinde alınmış ya da alınması düşünülen karar ve uygulamalar bir dönem sonra bir başka dengesizlik, kararsızlık ve istikrarsızlık da üretebilmektedir.

Rekabetin ekonomi-politiği açısından bakıldığında, rekabeti şekillendiren temel belirleyicinin, sosyal ve kültürel sermayenin, girişim ve kendine güven duygularının güçlendirilmesinin zorunluluğuna işaret etmektedir.

Rekabet için gerekli uygun bir ortam hazırlanabilmesi, reform olarak da tanımlanabilecek gerekli düzenleme ve uyum sürecini aktif hâle getirebilmek için olmazsa olmaz koşul, istikrar ve güven ortamıdır.

Politika ve ekonomik istikrar aktif dışa açıklık ile aynı anda oluştuğunda makroekonomik performans çok hızlı bir şekilde artmaktadır. Bununla ilgili verileri biraz sonra sizlere Türkiye örneğini dikkate alarak açıklamaya çalışacağım.

Dolayısıyla, rekabet politikasının içeriğinin, yönünün, ekonominin ulusal yapısı kadar, ekonominin uluslararası ilişkilerinin de yakın ilişki içinde olduğunu ve bunu dikkate alan bir düzenlemenin özel önem taşıdığını da belirtmek isterim.

İstikrar ve dışa açıklık, demokratik derinlik ve kaliteyle desteklendiğinde, yükselen piyasalarda genel olarak kıt kaynak konumunda olan ekonomik ve politik sermayenin evrensel formda ve ölçüde kullanımına imkân sağlamaktadır. Bu iki tür sermaye birlikte ele alındığında, yani ekonomik sermayeyle politik sermaye, rekabet politikalarının kurgulanması ve

uygulanmasında makroekonomik hedeflere ulaşma sürecini olumlu yönde etkileyecek, olumlu bir sinerjik ortam sağlayacak şekilde alındığında, güçlü politika üretme, ulusal ve küresel istikrarsızlığa karşı kapasite artırma çok daha kolay olmakta ve çok daha etkin sonuçlara neden olmaktadır.

Bu çaba ve faaliyetlerin hedeflenen sonuçları üretebilmesi elbette teknik olarak bazı kavramların iyi algılanmasına ve bunun bütün ekonomik birimler tarafından uygun ve düzgün şekilde uygulanmasına bağlıdır. Bunlardan bir tanesi ve en önemlisi, stratejik düşünmedir ya da stratejik planlamadır; ikincisi de, piyasadaki gelişmeleri yakından izlemek ve değerlendirmek için oyun kurallarını ve oyun teorisini çok ciddi şekilde algılamak ve uygulamaktır. İlki nispeten uygulamaya ağırlık verirken, ikincisi daha çok konunun ve gelişmelerin teorik arka planıyla ilgili önemli ipuçları vermektedir.

Bu süreçte ilgili bileşenlerin, tarafların, aktörlerin hem kendi içinde, hem de birbirleriyle yoğun bir rekabetinin olduğunu da unutmamak gerekir.

Rekabet politikaları ve uygulamaları konusunda üzerinde düşünülmesi gereken bir başka önemli konu, aslında ekonominin, ekonomik yapı ve ilişkilerin çoksektörlü ve entegre bir mimari yapı olduğu, bunu etkileyecek ekonomi içi ve ekonomi dışı bütün aktörlerin bu mimariyle ilgili gelişmeleri yakından izleyerek tercih ve önceliklerini, karar ve uygulamalarını bu çerçevede almaları makro hedeflere ulaşmada son derece önemlidir.

Dolayısıyla, sürekli ve sürdürülebilir, mukayeseli ve mutlak avantaj oluşturma ve bunu koruma sadece ekonomik karar alıcıların değil, bunun yanında, mimariyi etkileyecek bütün karar alıcıların hassasiyetle üzerinde durması gereken en kritik konulardan bir tanesidir.

Rekabet gücünü artırmak, haksız rekabeti azaltmaya odaklı politikaların amacı, her şeyden önce, o toplumun, bireylerin ve firmaların sahip olduğu imkân ve kaynakların farkındalığını artırmak olmalıdır. Daha sonra, bu farkındalığı artırdığımızda, bunu etkin, verimli ve alternatif maliyetlere uygun kullanmak rekabet uygulamalarının da dikkate alması gereken kritik konulardan bir tanesidir.

Sahip olduğumuz imkân ve kaynaklar stokunun şüphesiz bir değeri vardır. Bütün bürokratik uygulamaların, bütün karar vericilerin, özel sektörün ve sivil toplum kuruluşlarının, bu servetin, bu imkân ve kaynak stokunun değerini artıracak alternatif yollar ve modeller bulmasını, bu toplantının ana amacını oluşturan rekabet politikaları olarak tanımlayabiliriz.

Ekonomik hedeflerle ilgili önemli olan bir başka husus, elbette, herhangi bir ekonomide belirlenen veya belirlenmesi düşünülen bir dizi makroekonomik hedef olabilir. Ekonomik faaliyetlerin kümülatif sonucu ya da nihai amacı, gayri

safi yurt içi hasılayı artırmak ve bunu sürdürülebilir bir formda devam ettirmektir. Ama, bireysel açıdan bakıldığında, hane halkı açısından bakıldığında, gayri safi yurt içi hasılanın büyüklüğü, artışı kadar gelir dağılımı ya da kişi başına düşen gelir de önemlidir. Dolayısıyla, rekabet politikalarını tartışırken, değerlendirirken bu iki bileşeni dikkate alan bir makroekonomik hedef setini dikkate almak son derece önemlidir.

Her ekonomik birim, bu çerçevede bakıldığında, kendi ulusal imkânları dikkate alındığında, ulusal ekonomik güvenlik ya da ulusal ekonomik savunma konsepti diyeceğimiz yeni bir makroekonomik hedefin oluşturulması rekabet politikalarının kurgulanmasında bize yeni açılımlar da sağlayacaktır.

Ekonomik güvenlik ve savunma konsepti esas itibarıyla reel istikrara vurgu yapmak da, büyüme, kalkınma, iş imkânları oluşturma planlarının şekillendirdiği ekonomiyi güçlendirmeyi ve bunun için ekonomiye gerekli refleksleri kazandırmayı ön planda tutmaktadır. Bu çerçevede, önümüzdeki dönemde ekonomik büyüme ve iş imkânlarını artırmak, istihdamı artırmak ve buna yönelik olarak bireysel ve kurumsal yatırımları teşvik edici bir rekabet politikası, Türkiye'nin ulaştığı yeni eşiklerin çok daha iyi kullanımına imkân sağlayacaktır.

Bu genel değerlendirmeden sonra, rekabet politikalarıyla makroekonomik hedeflerin nasıl ilişkilendirildiğini, Türkiye'de bazı önemli verileri sizlerle paylaşarak aktarmak istiyorum. 58'inci ve 59'uncu Cumhuriyet hükümetleri programlarında makroekonomik istikrara, sürdürülebilir büyümeye ve kalkınmaya özel vurgu yapılmıştır. Aynı çerçevede, ekonominin tümü ya da alt sektörler itibarıyla rekabetin önemi vurgulanmış, buna yönelik çok açık tercih ve öncelikler de belirlenmiştir. Bütün bu hususlar eylem planlarında takvimlendirilmiş ve hangi dönemde hangi eylemin yapılacağı açık bir şekilde toplumla paylaşılmıştır. Bu süreçte, rekabeti artıran bir dizi reform da alınmıştır.

Şimdi size birkaç tane örnekten bahsetmek isterim. Türkiye ekonomisi ilk defa 2006 yılında 500 milyar dolarlık bir eşiği geçmiş bulunmaktadır. Dolayısıyla, 500 milyar dolarlık eşik, ilk sıralardaki gelişmiş G7 ülkelerinin üç-beş tanesini çıkarttığınızda ciddiye alınması gereken son derece önemli bir aşama olduğunu da belirtmek gerekir.

Yine 2006 yılı için kişi başına düşen gelir 7200 dolar civarındadır. Önümüzdeki Pazartesi günü yayınlanacak 2007 yılı sonu gayri safi yurt içi hasıla rakamlarını tahmin etmek istediğimizde ortaya çıkan tablo kişi başına düşen gelirden ortalama 9000 dolar, gayri safi yurt içi hasılda ise yaklaşık olarak 650 milyar dolarlık bir ekonomidir.

Az önce arkadaşlar, bürokratlar ifade etti; 23 çeyrek, dolayısıyla 2007 Mart, son çeyrek de bittiğinde 24 çeyreklik büyüyen bir ekonomi, dünyanın

17'nci ve Avrupa'nın da 16'nci ekonomisi ve ortalama da son 5 yıl içinde yüzde 6.5 ve 7 olarak büyüyor ise, gerçekten bunun arkasında yatan en önemli belirleyici, siyasi ve ekonomik istikrar yanında uygulamaya konulan, rekabeti artıran reformlar ve düzenlemelerdir.

Bu gelişmeler sadece makro göstergelere değil, sosyal göstergelere de yansımıştır. Gıda ve gıda dışı yoksulluk oranları 29.96'dan 17.81'e düşmüş, gıda ve gıda dışı yoksul sayısı 18 milyondan 12 milyona inmiş ve kişi başına düşen gelir en zengin kesimde 5.3'ten 6.1'e, en zengin kesimin payı da 5.1'den 44.4'e düşmüştür.

Bu gelişmeler sadece Türkiye'nin kendi ulusal ekonomisindeki gelişmeleri yansıtmakla birlikte, Türkiye'nin 17'nci ekonomi olması, yabancı sermaye çekme sürecinde 53'üncü ülkeden 16'ncı sıraya gelmesi ve yabancı sermayeyi çeken gelişmekte olan ülkeler içinde de ilk 28'den ilk 5'e gelmesi gerçekten hem rekabet politikalarının uygulanma ve kurgulanmasını, hem de bununla ilintili makro hedeflere ulaşmada ne kadar başarılı olduğunu da gösteren bir tablodur.

Hükümetlerin makroekonomik performanslarını değerlendirirken oldukça fazla kriteri kullanmak mümkün, ama ilk beş tanesi son derece önemlidir: Enflasyon; faiz; döviz; büyüme ve işsizlik oranları; ilgili iktidarların ya da hükümetlerin iktidarda buldukları dönemdeki performansının en açık göstergeleridir.

Bu açıdan bakıldığında, bütün bu göstergelerde, çok hızlı gelişmeler olan ya da gelişmenin yavaş olduğu alanlar da söz konusu.

Dolayısıyla, az önce ifade ettim; ortalama 6.5-7'lik bir büyüme, işsizlik oranlarında çok da düşük olsa bile 10.3'ten 9.9'a gerileyen bir işsizlik, enflasyonun % 30'dan 8.39'a (2007 yılı sonu itibarıyla), Merkez Bankası referans faizinde 44'den 15.75'e, devlet iç borçlanma senetlerinde (ağırlıklı ortalama olarak bakıldığında), 63'ten 18.43'e, kamu net borç stokunun gayri safi yurt içi hasılaya oranının 61.5'ten 29.2'ye (üçüncü çeyrek olarak), AB tanımlı kamu borç stokunun 73.7'den 29.2'ye, bütçe dengesi açığının (gene gayri safi yurt içi hasılaya oranla), 11.4'den 1.6'ya ve cari işlemler dengesinin de 0.7'den 5.7'ye çıktığını söyleyebiliriz.

Bu değişim ve dönüşümü özetlemek gerekirse, kişi başına düşen kamu borcunun ve kişi başına düşen sabit sermaye yatırımını kişi başına düşen gelire ilişkilendirdiğimizde tablo çok net şekilde anlaşılacaktır.

2002 yılında kişi başına toplam borcun kişi başına gelire oranı 1.03'ken, 2007 sonunda bu 0.64'e düşmüştür; aynı şekilde, yatırımlar açısından da bu oran 0.17'den 0.22'ye yükselmiştir.

Ortaya çıkan sonuç: Bu dönemde uygulamaya konulan rekabet politikalarıyla, güven ve istikrarla gelir artmış, borçlar azalmış ve borçlar azalırken de, aynı zamanda yatırımlar da artmıştır.

Öyleyse, Türkiye, 2002-2007 döneminde eskiye oranla bir normalleşme ve düzelme sürecine girmiş, Batı ekonomilerinin tersinde, beklentiler iyileşirken ekonomi iyileşiyordu, Türkiye’de ise, ekonomi iyileşmeye başladığında beklentiler iyileşmeye başlamış, dolayısıyla, az önce ifade ettim, 520 milyar doları geçen bir ekonomi, artık eski kırılganlıklarını, hassasiyetlerini kaybederken yeni eşiklere de gelmiş bulunmaktadır.

Bütün ilgili kurumların bağımsızlık, eşgüdüm, işbirliği kalitesinin ve ilişkisinin eskisinden de önemli olduğunu vurgulamak gerekir.

Az önce ifade edildi; Türkiye’nin rekabet gücünü ifade eden, rekabet gücünü ölçen endekslere bakıldığında, Küresel Rekabet Endeksinde ciddi bir iyileşme sağlamışız, ama diğer rekabet alt endekslerinde arzulanan sonuca ulaştığımızı söyleyemeyiz. Elbette iyileşmeler var; ama, arzu ettiğimiz, 2023 yılında dünyanın ilk 10 ekonomisinden birini olmayı hedefleyen bir ekonomide çok daha iyi bir rekabet göstergelerine ulaşmak gerekir.

Burada özellikle Rekabet Kurulumuz hem hukuki uygulamalar, hem de rekabet kültürünü geliştirmek bakımından özel bir önem taşımaktadır.

Yeni dönemde üzerinde duracağımız makroekonomik hedefleri paylaşarak beklediğimiz rekabet politikaları konusunda da kısaca açıklamalarda bulunmak isterim.

2013 yılı hedeflerimiz elbette sayılabilir; ama tümünün bir bileşkesi olan, tümünün bir nihai sonucu olan kişi başına düşen gelir hedefimiz 10 bin dolardır. Dolayısıyla, 2007 yılı verileri önümüzdeki hafta yayınlandığında muhtemelen bu veriyi de artırma yönünde yeniden gözden geçirmek gerekebilir.

Cumhuriyetimizin 100’üncü yıldönümünde, daha önce belirlenen, daha önce ifade edilen şekilde, ilk 10 ekonomi arasına girme hedefimizi daha hızlı gerçekleştirmek için, buna daha hızlı ulaşmak için neler yapacağımızı, neler planlayacağımızı birlikte değerlendirmeliyiz.

Bütün ekonomik politikaların, rekabet politikalarının temel kaynağı “insan” olmalı ve üreteceği sonuçlar da mutlaka insanımıza, vatandaşımıza refah ve mutluluk olarak da yansımalıdır. Ayrıca, makro düzeydeki yapısal reformlar, gerek mal ve hizmet sektörlerinde rekabet düzeyini artırıcı mikro reformlar yoluyla, üzerinde ısrarla durduğumuz enflasyonu düşürmede bize ciddi katkı sağlayacaktır.

Yine, 2007-2013 dönemini kapsayan temel politika dokümanımız olan Kalkınma Planında vurgulandığı şekilde, Türkiye vizyonunun beş tane önemli bileşeni vardır: Bunlardan bir tanesi, istikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabete sahip bilgi toplumuna dönüşen ve AB'ye üyelik için de uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye vizyonu hem makroekonomik hedeflere ulaşmada ne yapacağımızı, hem de buna ulaşmak için de düşündüğümüz rekabet politikalarının neler olduğu konusunda çok net mesajlar vermektedir.

Gelişme eksenleri olarak ifade edilen ekonomik ve sosyal gelişme eksenlerinden bir tanesi de, tümüyle rekabet gücünün artırılmasına odaklanmış ve ona tahsis edilmiştir. Rekabet gücünün artırılmasında da en azından 10 tane alt sektörel ya da gelişme eksenlerinin bulunduğunu da sizlerle paylaşmak isterim.

Değerli katılımcılar, rekabet konusunu tartışırken, küresel gelişmelere bakarken üzerinde durmamız gereken kritik noktalardan bir tanesi de, dünya ölçeğinde ülkelerin farklılaşma dereceleri olmalıdır. Örneğin bazı ülkeler birinci derece rekabet konusuyla ilgilenirken, bazı ülkeler “Outsource” ya da “Offshore” olarak adlandırdığımız farklı bir rekabet süreciyle iç içe bulunmaktadır. Dolayısıyla, yeni dönemde, arkadaşlarımızın öğleden sonra tartışacakları toplantılarda, dünya ekonomisindeki bu yapısal değişim ve dönüşüme yönelik olarak Türkiye'nin de, reform olarak adlandırabileceğimiz rekabet politikalarının yön ve içeriği konusunda önemli sinyaller vermelerini de ümit ediyor ve bunu da bekliyoruz.

Rekabet yaklaşımımız, az önce ifade ettiğim vizyonumuzu ve hedeflerimizi gerçekleştirme sürecinde tüm aktörlerimizin katkı sağlamalarını mümkün kılacak bir ortam hazırlamaya odaklanmalıdır. Dolayısıyla da, bunu engelleyen süreçleri de haksız rekabet olarak görmeliyiz ve bu şekilde de değerlendirmeliyiz.

Rekabet, her alan ve seviyede dünya ölçeğinde ya rakip olmak ya da tamamlayıcılık fonksiyonunu görebilmemiz için bizim açımızdan olmazsa olmaz koşuldur.

Dolayısıyla rekabeti, günümüzde çok hızlı şekilde değişen ve dönüşen küresel rekabetin de ulusal düzeyde yansıyan bir parçası olarak görmek gerekir.

Bu yoğun rekabet ortamında ekonomik birimlere her zaman özel avantaj sağlayan en önemli kurum ekonomi yönetimleri olmuştur. Dolayısıyla, rekabet sürecini kurgularken, rekabet politikalarını tartışırken, öğleden sonraki konuşmacılara baktığımızda, ekonomi yönetimimizin kilit oyuncularını burada olacağı için, bu süreci de dikkate alarak yeni bir açılımı, farklı bir perspektifi getirmelerini onlardan bekliyoruz.

Hızlı şekilde entegre olan global ekonomide ulusal ekonomik birimler dış rekabet baskılarından tümüyle de izole edilemezler. Gelişmiş ülke örneklerine bakıldığında, bu süreç içinde üzerinde durulan en önemli konunun, her ne kadar ülkeler arasında rekabet konusunda ortak bir payda olsa da, ülkelerin kendi ulusal imkân ve kaynaklarına odaklı rekabetin başarı için daha da önemli olduğunu örnekleriyle görmüş bulunuyoruz. Bu şekilde kurgulanmış bir süreç değişim ve dönüşümü de kolaylaştıracaktır.

Değerli katılımcılar, rekabet politikasının amacı, rakipleri değil, rekabeti korumak olmalıdır; dolayısıyla, temel felsefenin, temel yaklaşımın buna odaklanması lazım. Bunun doğal bir sonucu olarak da, sadece refah üretmeyi ve artırmayı değil, aynı zamanda refahı üretenleri de desteklemeyi önplanda tutmalıyız.

Uluslararası tecrübelerle baktığımızda, özellikle yükselen piyasalar içinde yer aldığımız göz önüne alındığında, diğer ülkelerin rekabet politikalarının temel bileşenlerinin neler olduğunu da bilmek, onları iyi algılamak ve onlara yönelik tedbirler ve düzenlemeler almak da önemlidir. Bu açıdan bakıldığında, ülke isimlerinden bahsetmeden ana kurgularını sizlere aktarmak isterim.

Bazı ülkeler grubu, yabancı yatırımı da içeren, hızlı bir şekilde tasarruf ve yatırım oranlarını artırıcı düzenlemeleri rekabet politikalarının odağına yerleştirmiş bulunmaktadır. Başka bir grup ülke; düşük ücretler, kontrol edilen enflasyon ve düşük kamu sektörünü rekabet için yararlı görebilmektedir. Bir başka ülke grubu; daha iyi eğitim, daha fazla çalışmayı önplanda tutmakta, daha yüksek büyümeye kesinlikle ağırlık vermekte, ihracat odaklı büyümeyi seçmekte. Bazıları ise, kurumsal yapılarda düzenlemeye ağırlık vermekte. Nispeten geri kalanlar, ekonomik Rönesans diyeceğimiz başka bir açılıma yönelmektedirler. Başkaları, modernleşme ve Batılaşmaya ağırlık vermekteler. Bir kısmı da, sıkı yapısal reformları gündeme getirmektedirler.

Dolayısıyla, Türkiye'nin önümüzdeki dönemde, sahip olduğu imkân ve kaynaklarla yeni bir eşige gelebilmesi için, bunlar için de kendine en uygun demeti de seçmesi gerekir.

Gelişmiş ülkelere baktığımızda, onların şu anda içinde buldukları ortam yükselen piyasalardan daha farklıdır. Açıklar, borçlar ve durgunluk bütün gelişmiş ekonomilerin şu anda ilgilendiği temel alan olmuştur ve rekabet politikalarını da bu süreçten çıkmaya odaklayıcı bir yapı içine de girmiş bulunmaktadır.

Kısaca, rekabet politikalarını dünya ölçeğinde kurgulamayı düşündüğümüzde önümüze üç tane farklı alan çıkmaktadır: Ya hızlı şekilde büyüme potansiyelini artıracak düzenlemelere ağırlık vermeliyiz ya da kurumsal

iyileşmeye ve canlanmaya hızlı yönelmeliyiz ya da ekonomik istikrarsızlığı giderecek başka bir düzenleme setine bakmalıyız. Belki de en doğrusu, en iyi yaklaşım; küresel gelişmeler çerçevesinde Türkiye'nin de ihtiyacı olan bu üçünün optimum düzeyde nerede ve nasıl birleşeceğini tartışmak olmalıdır.

Değerli katılımcılar, ülkemizi ve ekonomik birimlerimizi rekabete hazırlamak hepimizin, bütün bireylerimizin, özel kamu kurumu ve kuruluşlarımızın paylaştığı en önemli amaçtır. Rekabette sürekli farklı boyutların ve alanların gündeme gelmesi şüphesiz belirsizliği artırmaktadır. Rekabetin bir başka amacı da, belirsizliği azaltan süreçlere de destek vermek olmalıdır. Rekabete daha iyi hazırlanmak için; kamu sektörü, özel sektör, sivil toplum kuruluşları, tüm vatandaşlarımızla birlikte öncelikle mevcut durumu detaylı şekilde, sağlıklı bir formda, iyi bir şekilde analiz etmeliyiz. Devletlerin ve ekonomik birimlerin bugün ne konumda olduklarına değil, nereye gittiklerine odaklanmalıyız.

Son olarak da, yakın geleceği daha dikkatli şekilde ele almalıyız ve analiz etmeliyiz. Rekabet Kurumumuzun görev, yetki ve sorumluluğunun bir gereği olarak, küresel rekabete en hazır Kurum olarak, rol ve fonksiyonuyla uyumlu, yetkinliğinin evrensel standartlara yükseltilmesi makroekonomik hedeflerimize ulaşmada bize ciddi katkı sağlayacaktır.

Sempozyumun çağrılı konuşmacıları, panellerde ele alınacak konular, diğer konuşmacılar, oturum başkanları ve panelistler; küresel ve ulusal ölçekte ilgili tarafların katılımına önem verildiğini çok net şekilde göstermektedir.

MAKRO EKONOMİK HEDEFLERE ULAŞMADA
REKABET POLİTİKASI ve UYGULAMALARININ ROLÜ

26 Mart 2008
ANKARA

ÇAĞRILI KONUŞMACILAR

Dr. Ahmet TIKTIK

Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarı

Türkiye, 2000'den itibaren özellikle altyapı şebeke sektörlerinde önemli bir reform sürecini başlatmış ve hem özelleştirme anlamında, hem de serbestleştirme, serbest piyasa sisteminin bu sektörlerle getirilmesi anlamında hâlâ bu süreç devam ediyor.

Bu sektörlerin performansından dolayı ortaya çıkacak dolaylı etkiler aslında tüm ekonominin performansını da önemli ölçüde etkileyecek ve etkileme potansiyeline sahip. Özellikle bu sektörlerin çıktılarını kullanan işletmelerin, üretim sürecinde ara girdi olarak kullanan işletmelerin performansları; ekonominin büyüme, fiyat istikrarı, iç denge dış denge ve istihdam gibi temel makroekonomik hedeflere ilişkin performansıyla ilişkili.

Özellikle de hizmet sektörünün ekonomideki payının arttığı bir sürece girdiğimizde, bu sektörlerle yönelik reform çabalarının, reform adımlarının, düzenlemelerinin, rekabet politikalarının uygulamalarının ve bu sektörleri serbest piyasa kavuşturacak mimarinin geçiş sürecinde önemli bir rolü olduğuna inanıyorum ve bu mimarinin de makroekonomik hedeflere etkisinin, performansının da önemli olduğuna inanıyorum.

Rekabet Kurumumuzun bu seneki sempozyum konusu, seçtikleri tema için tebrik ediyorum, teşekkür ediyorum. Bu anlamda şahsım ve Müsteşarlığım adına, fikirlerimi sizlerle paylaşmak istiyorum.

Ekonomide büyüme, üretim düzeyi, fiyat seviyesi, istihdam, rekabetçi ortam, iç ve dış dengenin sağlanması, çok sayıda işletmenin fiyata yönelik, üretim kararlarına yönelik aldıkları kararların ve bu arada da, bunların sonucu oluşan kâr, yenilikçilik ve performansın sonucunda ortaya çıkıyor.

Bu performansta sektör yapıları, piyasa yapıları, konsantrasyon oranları önemli. Bu yapıların firma davranışlarını belirlediğini biliyoruz. Tüm bu araçlara, yapıya bakarak aslında rekabet politikalarını şu başlıklar altında inceleyebiliriz: Antitröst, serbestleşme, özelleştirme, kamu alımları, devlet yardımları, tüketicilerin haklarının korunması gibi alanlarda rekabet politikaları incelenebilir. Ben konuşmamda üç alana yoğunlaşacağım: Bu üç alanın birincisi antitröst; ikincisi serbestleşme; üçüncüsü de devlet yardımları.

Antitröst alanına baktığımızda, hepimizin bildiği gibi, burada amaç tüketici refahını artırmak ve ekonomide etkinliği sağlamak; Antitröste yönelik geliştirilen politikalar ve politika uygulamaları bu amaca yönelik olarak belirlenmektedir, özellikle gelişmiş ülkelerde. Tabii, bizim gibi gelişen ülkelerde bu amaca paralel

ikincil amaçlar da gündeme gelmekte, belli bir gelişme sürecimizde, kalkınma sürecimizde. Bu ikincil amaçtan bir tanesini yine Merkez Bankası Başkanımızda belirtti. Özellikle enflasyonla mücadele, dezenflasyon sürecinde bazı piyasalardaki fiyat katılıklarına yönelik uygulayacağımız rekabet politikaları bizim enflasyon hedeflemesi performansımıza katkıda bulunacak diye inanıyorum. Özellikle hem yoğunlaşmanın yüksek olduğu sektörlerde, hem de dış ticarete konu olmayan sektörlere baktığımızda, fiyat katılıklarının olduğu bu sektörlerle yönelik politikalar bizim enflasyon performansımıza olumlu katkıda bulunacaktır.

Enflasyonla mücadele kapsamında yine mal ve hizmet piyasalarındaki rekabetin korunması amacıyla yürütülen soruşturmalar ve verilen cezaların da fiyat istikrarının tesisinde ve ekonominin rekabet gücünü artırılmasında önemli katkılar sağlayacağına inanıyorum. Bu soruşturmalar ve verilen cezalar konusuna birazdan tekrar döneceğim. Önemli bir alan.

Son zamanlarda, 2000’li yıllarda dünya ekonomisinde tasarruf bolluğunun getirdiği birtakım finansal inovasyonlarla yabancı sermayeli şirketlerin hem gelişmiş ülkelerdeki şirketlere, hem de gelişen ülkelerdeki şirketlere yönelik birleşme ve satın alma faaliyetlerinin yoğunlaştığını hepimiz biliyoruz. Özellikle UNCTAD’ın verdiği verilere göre, birleşme ve devralmada 1 trilyon doların üzerinde bir hacim var.

Gelişen ülkelerin piyasalarına giren firmaların faaliyetlerine baktığımızda; uluslararası düzeyde entegre şirketler, faktör piyasalarında yoğun girdi kullanımına sahipler, düşük sermaye maliyetleri, sermayeye erişimleri, küresel düzeyde reklam ve diğer pazarlama teknikleri konusunda önemli ölçekte tasarrufuna sahip olan şirketler. Buna karşın yerli şirketler de; nispeten ölçeği düşük, katma değeri düşük, teknolojisi düşük ve finansa erişim konusunda olsun, bilgiye erişim konusunda olsun önemli handikaplarla karşı karşıyalar. Bir de, artık daha az devlet yardımı alacaklarından, ürün ve faktör piyasalarında da pazar gücü yüksek bu firmalarla rekabet konusunda fiili giriş engellerine maruz kalacaklarını biliyoruz.

Yabancı şirketler ekonomide belli bir verimlilik ve teknoloji kazandıracaklar, etkinlik sağlayacaklardır, bunları yadsımıyorum. Ancak, yabancı şirketlerin, yıkıcı fiyatlandırma dediğimiz “Predatory” fiyatlandırma konusu, ürün ve faktör piyasalarındaki hâkim durumun kötüye kullanılması, kartel anlaşmaları gibi rekabet bozucu davranışları konusunda da dikkatli olmamız gerektiğinin altını çizmek istiyorum. Bu anlamda da, yerli şirketlerin birleşmelerini küresel ölçekte değerlendirmeliyiz. Birleşmelerin ölçek tasarrufu kazanımlarına katkı sağlamasına müsaade etmeliyiz diye düşünüyorum. Rekabet kanununun etkili uygulaması yerli şirketleri yabancılara karşı koruyacaktır.

Antitröstle ilgili bir diğerk husus, tabii, uygulayacağımız politikalarda zamanın değışen koşullarına da dikkat etmemiz gerektiğini, dinamik bir perspektifle yaklaşmamız gerektiğini belirtmek istiyorum. Örneğın Amerika Birleşik Devletleri'nde 1900'ün başlarında petrol şirketlerinin parçalanmasına yönelik rekabet politikaları uygulanırken, 1990'ların sonlarında petrol şirketlerinin birleşmelerine izin veren bir antitröst politikası izlendiğini görüyoruz. Yine, 1990'lı yıllarda AT&T ve Microsoft'un teknoloji şirketlerinin bölünmesine de yine bu getirilen, uygulanan politikalar neticesinde şahidiz. Dolayısıyla, ekonomik gelişmeleri hassasiyetle göz önünde bulundurarak, değışen koşullara göre ilgili birimlerimizin yorumlarını adapte etmeleri gerektiğine inanıyorum.

Yine antitröst uygulamalarıyla ilgili bir başka husus ise, -belki Komisyondan gelen arkadaşımız ve Sayın Jenny de bunu dile getireceklerdir- Avrupa Birliğı ülkelerinin şirket devralmaları ve satın almaları yaklaşımını, örneğın İtalyan bir bankanın Hollandalı bir banka tarafından satın alınması konusunda İtalya'nın yaklaşım, İspanyol Enerji Şirketi ENDESA'nın yine bir başka ülke tarafından satın alınması, Danone hadisesi konusundaki ülkelerin gösterdiği korumacı yaklaşımlarını da hepimiz gözlüyoruz ama buna karşın da Avrupa Birliğı Komisyonunun tam tersi, rekabeti tesis edici bir çizgi izlediğini de sizlerle paylaşmak istiyorum. Nitekim, bankacılık konusunda, banka devralmaları konusunda Avrupa Birliğı, 5 yıllık bir geçiş dönemi sonucunda üçüncü ülkeler dahil yabancı banka girişleri önündeki engelleri kaldırmak, sistemde rekabeti geliştirmek üzere belli bir politika seti geliştirmiş bulunmaktadır. Antitröst konusunda yine gözlediğimiz bir başka gelişme de, yaptırımlar, özellikle yaptırımların boyutu. Avrupa Birliğı uygulamalarına baktığımızda, 2001-2006 yılları arasında Avrupa Komisyonunun, kartel soruşturmalarında, şirketlere kestiğı ceza 1.8 milyar Avro.

En son yine çok güncel bir hadise; 2008'in başlarında, zannediyorum geçen ay AB Komisyonu, Microsoft'a bir soruşturma kapsamında 899 milyon Avro'luk bir ceza kesmiştir. Bu örnekler, Avrupa Birliğı Komisyonunun para cezalarını etkili biçimde uyguladığını göstermekte.

Bizim Rekabet Kurumumuz da benzer bir yaklaşım içinde. 2000-2004 yılları arasında rekabet ihlalleri için toplam 109 milyon Avro'luk bir ceza kesmiş; fakat, Kurul kararlarının çeşitli sebeplerle Danıştay'dan dönmesi nedeniyle henüz ülkemizde anlamlı bir ceza uygulamasını gerçekleştirememiş bulunuyoruz.

Bundan sonra şöyle bir konuyu sizlerle paylaşmak istiyorum: Aslında rekabet sadece hukuk alanı değildir; rekabet konusu aynı zamanda bir iktisat alanıdır, iktisadi analiz alanıdır ve dinamik bir perspektif içinde bakmak gerekir. Dolayısıyla, Danıştay'ın, Yüksek Yargının Rekabet Kanunu uygulamaları

konusunda disiplinler arası dinamik bir yaklaşımı göz önünde bulundurması gerektiğine inanıyorum. Nitekim, Avrupa Birliği Komisyonuna baktığımızda, Avrupa Birliği Komisyonu, -Sayın Nelly Hanım diyeceğim- rekabetin yerleşmesi konusunda çok katı, radikal bir tutum izlerken, Bidayet Mahkemesinin (Court of First Instance) yaklaşım da nispeten tam tersine, özel sektörün veya şirketlerin, işletmelerin içinde buldukları şartları anlamaya yönelik bir yaklaşım geliştiriyor. İki arasında bir dengeyi görüyoruz. Nitekim, Oranın Başkanı zannediyorum Danimarkalı bir Başkan; yeni emekli oldu. Bu konuda Mahkeme üyelerinin de belli anlayışı geliştirme konusunda epey çaba sarf ettiklerini sizlerle paylaşmak istiyorum.

Avrupa Birliği Komisyonu, Avrupa enerji sektöründe rekabet yapısını incelemek amacıyla hazırlamış olduğu rapordan sonra birçok enerji şirketine karşı soruşturma başlattı. Soruşturmalardan iki tanesi de Alman E.ON Şirketine yönelik olarak açılmıştır. 15 gün önce E.ON Firması, bu soruşturmadan vazgeçilmek koşuluyla dağıtım, iletim hatlarını, üretim ve ticareti olmayan bir şirkete, 4800 megavatlık kapasitesini satmayı taahhüt etmiştir. E.ON'nin monopolcü gücünü azaltacak, Avrupa enerji pazarında rekabeti artıracak bu işi değerlendirmek için Komisyon da konuyu çalışmaya başlamıştır. Avrupa Birliği'ndeki yaptırımların, şirketlerin, rekabetçi üzerinde serbest piyasa çerçevesinde davranmaları konusunda önemli bir işlevi olduğunu sizlerle paylaşmak istiyorum.

İkinci konu; Serbestleşme. Serbestleşme deyince, gelişmiş ülkeler, piyasaların serbest piyasa kuralları altında nasıl işleyeceğinin sağlanmasına yönelirken, bizim gibi gelişen ülkeler de, piyasaların nasıl tesis edileceği, nasıl oluşturulacağı konusunda bir geçiş dönemi yaşıyoruz.

Devlet tekellerinden özel tekellere dönüşen bir yapıda rekabetçi piyasa yapısının oluşturulması, kamu hizmetlerinin sunumunda aksaklıkların olmaması için, tamamen rekabete açılmayan bu sektörlerin etkili biçimde denetlenmesi önem arz etmektedir. Türkiye, serbestleştirme konusunda; elektrik, doğalgaz, ulaştırmanın alt dallarında (havayolu, denizyolu ulaştırma, telekomünikasyon), önemli reform çabalarını başlatmıştır.

Hepinizin bildiği gibi, 2001 yılında enerji sektöründe, elektrik sektöründe, bu sektörlerin rekabete açılma şekilleriyle ilgili kanuni düzenleme yapılmış, ilgili piyasaların düzenleyici kurum kurulmuş ve burada, kamunun elektrik ve doğalgaz sektöründe iletim haricinde yatırımcı rolünden tedricen arınması, mülkiyetindeki varlıkların özelleştirilmesi, gerekli yatırımların rekabetçi bir piyasa ortamında özel sektör tarafından yapılması, kamunun düzenleyici konumunu güçlendirmesi arzulanmıştır. Bu anlamda da, özellikle dağıtımına yönelik özelleştirme yönünde önemli mesafe alınmıştır. 2008 yılı, özelleştirmenin başlangıç yılı olacaktır.

Bu alanda, reform alanında önemli bir adım da, enerji KİT'lerinin maliyetlerindeki gelişmeleri yansıtacak otomatik fiyatlandırma mekânizmasının Yüksek Planlama Kurulu tarafından Ocak ya da Şubat ayı içinde onaylanarak yürürlüğe girmesidir.

Kamu dağıtım ve üretim varlıklarının beklenen sürede özelleştirilmesinde belli bir gecikme yaşanmıştır ve gelecek yıllarda da devreye girecek yatırımlar konusunda da bir aksama olduğu gözlenmektedir. Fiyat mekânizmalarının belirsizliğinin giderilmesi ve piyasaların işleyişiyle ilgili belirsizliklerin giderilmesiyle özel sektör yatırımlarının devreye gireceğine inanıyorum.

Sektörde bir de, dağıtım ve üretim arasındaki dikey ayrıştırma konusunda da dikkatli olmamız gerekir. Her ne kadar dağıtım şirketlerine üretim yapabilme imkânı getirilmişse de, bu konuyu rekabet politikaları açısından yakından izlemek gerekir diye düşünüyorum.

Doğalgazda da şehir içi dağıtımla ilgili bir gelişme vardır. Yaklaşık 50'yi aşan ilde şehir içi dağıtımlar serbest rekabete açılmıştır. Fakat BOTAŞ'ın hâkimiyeti sürmektedir. Bu konuda sözleşme devirleri sürecine devam etmek gerekecektir.

2004 yılından itibaren elektronik haberleşme sektörü rekabete açıldı. İkincil düzenlemeler tamamlandı. Bu arada, pazardaki lider kurumdaki işletmecinin işbirliğine zorlanması da önem arz etmektedir.

Havayolu ulaşırmada da önemli mesafe alındı. Sivil Havacılık Genel Müdürlüğünde, iç hatlardaki firmaların, Türk Hava Yollarının yanında diğer firmaların pazara girmeleri ve diğer firmaların yüzde 40'ı aşan bir oranda pazar sahibi olmalarıyla sektöre, -tabii burada, belli özel işlem ve eğitime katkı paylarının azaltılmasıyla bu konu teşvik edildi- önemli bir rekabet alanı açıldı.

Deniz yolu ulaştırma altyapısında kamunun sahip olduğu bir sistemden özel sektör ağırlıklı bir yapıya doğru gidiyoruz. Denizcilik İşletmelerinin 13 tane limanı ve Devlet Demiryollarının 3 limanı özelleştirilmiştir. Mersin'le ilgili süreç tamamlanmıştır, ama diğerleriyle ilgili süreç sürmektedir.

Liman hizmetleri konusunda rekabetçi bir yapının oluşturulması için de, buradaki uygulamaları yakından takip etmek gerekmektedir. Özellikle hem firmaların tarifeleri, hem de oradaki gümrük ve bürokratik işlemlerin azaltılması konusunda ekonominin rekabet gücüne katkı sağlayıcı bir müdahale gerekebilecektir.

Son konum; Devlet Yardımları. Devlet yardımları sanayi politikamızın bir parçası. Hem sanayi tesislerinin geliştirilmesi, ihdas edilmesi, hem de bölgeler arası gelir farklılıklarını düzeltmek için devlet yardımları önemli bir

araç. Ülkemizde devlet yardımları nispeten dağınık, mükerrer, belli bir izleme-değerlendirme sistemi maalesef yok. Bu, Avrupa Birliği Komisyonu ve ilerleme raporlarında tarama sürecinde sürekli gündeme getirilen bir konu. Bunun da farkındayız.

Bununla ilgili olarak, devlet yardımlarını düzenleyen, rekabet açısından denetleyen tarifini yapan, hangi alanlara yardım verileceğini, yardım taban ve tavanını belirleyen, ilgili kurumların politika belirleme, denetim, izleme ve değerlendirme alanında görev tanımlarını içeren bir çerçeve kanun Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanmış ve Meclise sevk edilmek üzere Başbakanlığa gönderilmiştir. Bir husus dışında zannediyorum bu alanı yakın zamanda aşp, Parlamenteoya bu yasayı göndereceğiz.

Burada, devlet yardımlarına yönelik olarak bir hususun altını çizmek istiyorum. Ülkemizin rekabet gücünün artırılması amacıyla devlet yardımları önem arz ediyor; Ama aynı zamanda, rekabet politikaları sayesinde firmaların belli bir etkinliğe ulaştırılmalarının sağlanması da, o gücün kullanılmasının da ülkemizin rekabet gücüne önemli katkı sağlayacağına inanıyoruz. Devlet yardımları taslağında da bu bakış açısını, bu işlevi itinayla gözetmişimize inanıyorum.

Sonuç; Antitröst, serbestleşme ve devlet yardımları alt başlıkları altında topladığımız rekabet politikasının, firma davranışı ve sektörel yapılanmalar üzerinden ekonominin rekabet gücü ve makroekonomik istikrar ve büyümeye etkisi bulunmaktadır. Antitröst uygulamalarında, birleşme ve devralmalarda küresel ölçekte düşünülmesi, monopolistik karakterdeki sektörlerde aktif rekabet soruşturmalarının başlatılması ve cezaların caydırıcı olması, serbestleşme politikaları çerçevesinde de eksik rekabetli sektörlerde işleyen piyasa yapılarının oluşturulması, sektörel düzenlemelerin etkili biçimde uygulanmasıyla rekabetin korunması sağlanacaktır.

Geçen sene kamu kurumlarının geliştireceği idari düzenlemelere yönelik (kanun, kararname, yönetmelik), bir düzenleyici Etki Analizi Rehberi yayınlandı. Etki Analizi Rehberinde de, rekabet kısıtı yaratabilecek rekabet etki analizleri de düzenleyici etki analizinin önemli bir parçası olarak istenmektedir.

Prof. Dr. Frederic JENNY

OECD Rekabet Komitesi Başkanı

OECD Rekabet Komitesi'nde Türk Rekabet Kurumu'nun iki kez gözden geçirmesini gerçekleştirdik ve her ikisinde de, yaptığı çalışmalar ve Türkiye'deki anti-tröst yasaların icrasındaki sürekli ilerlemelerden dolayı Türk Rekabet Kurumu'na çok yüksek notlar verdik. Türkiye'deki durum gözden geçirilirken, Türk Rekabet Kurumu'na değil de, OECD'deki yansımaları üzerine söyleyebileceğim bir nokta, anti-tröst yasaların uygulanması ile diğer hükümet politikaları ve rekabeti teşvik edici reformlar arasında yeterli olmayan bir entegrasyonun varlığına işaret etmektir. Bu nedenle, Rekabet Kurumu ile hükümetin diğer bölümleri arasında daha da fazla bir etkileşim olması gerektiği uyarısı yapılmıştır. Bu, pek çok ülkede görülen bir durumdur ve birçok ülkede rekabet kurumları, politik seçkinler zümresinden veya bürokrasinin geri kalan kısımlarından destek almak için çok sıkı savaşımlar vermek zorunda kalmaktadır.

Sorulardan biri; bu destek nasıl sağlanır veya rekabet kurumları, hak ettikleri kadar desteği neden her zaman bulamazlar? İnanıyorum ki, -özellikle Türkiye'den değil, dünyanın diğer ülkelerinden de söz ediyorum- sorunun bir kısmı, rekabet kurumlarının genelde söyledikleridir: rekabet kurumları tüketici haklarının korunması için vardır -ki doğrudur ve ekonomik açıdan tamamen haklı gerekçelere dayanmaktadır.- ancak bu ifade ile rekabetin, diğer iş çevreleri veya işçilerin çıkarlarına karşı tüketicilerin savunulduğu gibi bir algılamaya yaratabilmektedir.

Sonuç olarak, toplumun diğer kesimlerinde -iş çevreleri, işçiler ve hatta aynı zamanda politik çevrelerde- rekabet kurumlarının, global bir yararı değil de, sadece bazı çevrelerin çıkarlarını savunduğu gibi bir algılamaya vardır. İşte tam bu nedenle, bu konferans ve seçilen tartışma konusu çok önemlidir; çünkü bu sabah dinlediğiniz üzere, bu konferans, rekabet yasasının icrası ile rekabet politikasına katkılar üzerine, ve toplumun küresel yararı ve makro ekonomik hedeflere ulaşmada rekabetin önemine odaklanmaktadır.

Şimdi bunu söyledikten sonra, şunu da eklemek isterim; OECD'de, hem Rekabet Komitesi içine hem de dışına, Ekonomik Komite'ye son yıllarda birçok öğrenci alarak, makro ve mikro ekonomik yaklaşımlar arasındaki boşluğu doldurmaya ve rekabet, rekabet yasalarının icrası, rekabet reformu, rekabeti teşvik edici reform ve makro ekonomik hedefler arasındaki doğrudan bağı kurmaya çalışmaktayız. Bunu yapmamızın nedeni, böylesi bir ilişki için öyle çok karmaşık nedenlerin varlığı değildir. Bu sabah hem Başbakan yardımcısı Sayın Ekren'in hem de Sayın Tıktık'ın dediği gibi, rekabeti yayma ve bunun makro ekonomik sonuçları arasında bariz entelektüel ilişkiler vardır. Ama, Amerika'da bir ekonomist arkadaşımın söylediği gibi, "Tanrıya inanırım, ama sadece Allah'a inanırım". Herkes verilerini sunmalı, ama benim sunacağım veriler; uluslararası ticaretini geliştirmesi, GSYİH, verimlilik, büyüme, yenilik ve

yatırım gibi bir dizi makro ekonomik hedefle rekabet arasındaki ilişkiyi kumaya çalıştığımız, OECD’de elde ettiklerimiz olacaktır.

Bu sabah değinilen tüm makro ekonomik hedefleri, bu liste içinde saymayacağım. Örneğin, az önce sözü edilen enflasyonla rekabetin ilişkisini veya kayıtdışı ile rekabetin uygulanması arasındaki ilişkiyi veya arz güvenliği ile rekabet arasındaki ilişkiyi veya yoksulluğun azaltılması ile rekabet arasındaki ilişkiyi sayabilirim. Sorun şu ki, zamanımız çok kısıtlı ve ben, OECD’nin yaptıklarını anlatmak istiyorum. Bu demek değil ki, diğer hedefler önemsizdir. Değincemeyeceğim diğer konuların her biri hakkında birer cümleyle bir şeyler söyleyeceğim.

Rekabet ve enflasyon arasındaki ilişki hakkında; çalışmalarımın bir kısmını Chicago Üniversitesi’nde Milton Friedman’la yaptım ve şöyle bir düşünce içine girdim: enflasyonu kontrol altına almak için, ekonominin esnekliği kesinlikle önemli bir faktör olsa bile, enflasyon genellikle parasal bir olgudur.

Yoksulluğun azaltılması hakkında; çok sayıda insanın durumunda çok belirgin iyileştirilmelerin olduğu, özellikle Hindistan ve Çin gibi ülkelerde, Dünya Bankası’nın yaptığı bazı çalışmalar var. Yoksulluktan kurtarılan, kabaca 700 milyon insandan söz ediyoruz; Pazar reformları, rekabetin artırılması, ekonomideki şeffaflık, vb uygulamalar sayesinde bunlar, Dünya Bankası’nın tanımladığı yoksulluk sınırı üzerine çıkartılmış ve daha iyi ekonomik şartlara kavuşmuşlardır. Söz etmemiz gereken bir gerçek de, Nijerya gibi ülkelerde tam tersinin olduğudur. Liberasyonun yararları iyi yönetilen ülkelerde görülmekte ama kötü yönetilen ülkelerde ise bu ekonomik gelişmeye dönüşmemektedir. Rekabet yasası, rekabet reformu, rekabet politikası ve ekonomik gelişme ile, iyi yönetime sahip olmak için gerekli diğer politikalar arasında birbirini tamamlayan bir ilişki olduğunu görmekteyiz.

Makro ekonomik bir hedef olan güvenlik konusunda; OECD’nin, son iki yıldan beri enerji sektöründe yaptığı pek çok çalışma vardır. OECD tarafında gidecek olursanız, pek çok bilgi edineceksiniz ve pek çok örnek vardır; arz ve talep arasındaki olası dengesizliği gidermede, serbest piyasa kurallarının ve fiyat mekanizmalarının neden yararlı olduğunu anlamada çok faydası olan İngiltere örnekleri gibi.

Kayıtdışı sektör konusunda; bu, yeterli çalışmaların yapılmadığını düşündüğüm bir alandır. Bu konu, gelişmekte olan ülkelerde çok önemlidir. Kısıtlayıcı kararların kayıtdışı sektörü doğurduğu ve kayıtdışı sektörün, kayıtçı sektörler az ya da çok haksız rekabette bulunduğu kesinlikle bilinmektedir. Ama

yakın gelecekte daha fazla araştırılması gereken alanlardan biri olduğunda inanıyorum.

OECD'nin neler yapmakta olduğuna geleyim. Benden önceki konuşmacıların söyledikleriyle devam edeceğim. Üç farklı konsept olduğu gerçeğini hatırlamanızı isteyeceğim ürün piyasası rekabeti, rekabeti teşvik edici reformlar ve anti-tröst uygulamalar. Bir anlamda bu konferans, bunların her birinin makro ekonomik hedefler üzerindeki etkileri hakkındadır. Mümkün olduğunca, aralarındaki farkı tanımlayacağım. OECD genellikle, bu ikinci ilişki üzerinde yoğunlaşmaktadır -rekabetçi reformlar ve makro ekonomik hedefler arasındaki ilişki örneği. Rekabetin yoğunluğu ve makro ekonomik hedefler arasındaki ilişki, en az çalışılmıştır; çünkü en zor olanıdır ve elimizde, ürün piyasasında rekabetin ne olduğunu gösteren çok iyi bir indeks yok. Ama rekabet yasasının icrası ve makro ekonomik performanslar arasındaki ilişki - bu üçüncü konuda çok fazla kanıt var.

OECD, neden çoğunlukla rekabetçi reformlar ve ekonomik hedeflerle ilişki konularına odaklanmaktadır? Çünkü rekabet yasasının, rekabetçi ortamı tanımlayan yasalardan biri olduğu gerçeğinin tamamen bilincindeyiz. Ancak pek çok başka yasa da vardır; sektörel düzenlemeler, uluslar arası ticaret yasaları, tüketiciyi koruma yasaları, haksız rekabet yasaları, piyasa sahteciliğine karşı yasalar, kamu ihaleleri yasaları – ki rekabetin yoğunluğunu tanımlamaya çok önemli katkısı da vardır. Reform yapma veya rekabetin yaygınlaştırılmasına çok iyi adapte olmadıklarında yasaların reformu, rekabet yasasını yürütmesi için çok önemli bir tamamlayıcı hedefdir. Doğru yasal çerçevenin, rekabet için zorunlu bir durum olduğu söylenebilir. Zorunlu etkenler sağlandıktan sonra, doğru yürütme yapılması yeterli şarttır.

Rekabetle, çeşitli makro ekonomik hedefler arasındaki ilişkiden, teorik veya analitik düzeylerde bu sabah yeterince söz edildi; bu nedenle, ben bu konu üzerinde fazla durmayacağım. Rekabet, yenilik ve/veya yatırıma ve daha dinamik büyüme vb yol açabilirse, bilgi teknolojisini adapte eden ölçek ekonomileri demek olan etkinliğin, verimliliğe ve verimliliğin artmasına ve ardından hasılanın artmasına yol açabileceği açıkça görülebilir. Söylediğim gibi, rekabet ve çeşitli hedefler arasındaki olası ilişkiler üzerinde bu sabah yeterince durulduğundan, ben bu konuda daha fazla zaman harcamayacağım.

Mikro ve makro ekonomik çalışmalar arasında gerçekten bir ilişki olmayan ama uluslar arası anti-rekabetçi uygulamalar ve özellikle uluslar arası karteller hakkında bize bazı fikirler veren, çok iyi bilinen bir şeyle başlayayım. 1990'ların sonlarında, aslında Dünya Bankası'nın teşvikiyle gerçekleştirilen, uluslar arası karteller ve bunların, gelişmekte olan ülkelerdeki olası etkileri üzerine bir çalışma vardı. Yazarlar ne yapmışlardı? 1990'larda haklarında dava açılan 17 tanınmış uluslar arası karteli ele aldılar ve basit bir soru sordular:

Gelişmekte olan ülkeler, bu kartellere ait ürünlerden ne kadar ithalat yapmışlardı? Bu, onların toplam ithalatlarına veya GSYİH'larına oranla ne kadardır? Sonuçlar çok çarpıcıydı. 1997 yılı baz alındığında ve gelişmekte olan ülkelerin, en azından bilinen kartellere ait ürünlerden ne kadar ithalat yaptıklarını sorduğumuzda, o yıl 80 milyar dolardan fazla ithalat -toplam ithalatlarının yaklaşık yüzde 7'si ve GSYİH'larının yüzde 1,2'si- yaptıklarını görürüz. Ödedikleri fiyatın olasılıkla üçte birinin, ekonomik literatürde de adı geçen tekeli rant olduğunu dikkate alırsanız, çok büyük bir transferden söz ediyoruz demektir.

80 milyar doların üçte biri yaklaşık olarak 24 milyardır. Benim için 24 milyar dolar çok soyut bir rakam; onun için bildiğim bazı şeylerle karşılaştırmam gerek. 1997'de, gelişmiş ülkelere dünyadaki gelişmekte olan ülkelere yapılan toplam yardım 50 milyar dolardı. Gelişmekte olan ülkelerin, gelişmiş ülkelere aldıkları toplam yardımın yaklaşık yarısına eşdeğer tutarda tekeli rantın gittiğini bildiğimiz sadece o onyedeki kartel vardı.

Bunu karşılaştırabileceğim başka şeyler de var. DTÖ kapsamında tarımsal tarifeleri yüzde 50 azaltmayı başarabilirsek, dünya ne kazanırdı? En iyi tahmin 21 milyar dolar -o 17 kartelin fiyata bindirdiklerinden daha az- ve dünyada daha bir çok kartel var. Öyleyse ilk iş, açıkçası uluslararası bir ticaretten konuşacak olsak, anti-rekabetçi uygulamalarla savaşılabilmek gelişmekte olan ülkelere çok önemli kazanımlar getirir.

Kayıp GSYİH açısından yurtiçi (ulusal) anti-rekabetçi uygulamaların maliyeti üzerine de birçok araştırma yapılmıştır. İlk özgün çalışma 1950'lerde yapılmış ve çok küçük bir kayıp olduğunu göstermişti. Hasılanın sadece yüzde 1'i kayıptı ve üzerinde düşünülmeğe değmezdi. Ancak o zamandan beri, metodoloji oldukça geliştirilmiş ve son 10-15 senede, araştırmaların çoğu, makro ekonomik bakış açısından bakacak olursanız, ve tekeli rantları teşhis edip bunları GSYİH içine toplamaya çalışacak olursanız, çoğu gelişmiş ekonomilerin yüzde 7 ilâ 11'i arasında bir büyüklükten söz ettiğimizi ortaya koyuyor. Çok önemli bir maliyet. Bu sadece bir üçgen. Bu, tekeli rant değil. Fiyatların yüksek, dolayısıyla çıktının az olması nedeniyle oluşan GSYİH kaybı, söz konusu araştırmalardan öğrendiğimize göre, çok büyük değerlerdedir.

Şimdi de, verimlilik olarak ortaya çıkan, bir başka konuya geri döneyim. Rekabetin, şirketlerin verimliliğini etkilemesine yol açan üç unsur vardır. Bunların ilki, rekabet olasılıkla, şirketlerin daha idareli olmak adına maliyetlerini kısımlarına ve bu nedenle de, daha gevşek girdi kullanmalarına yol açar. İkinci olarak, olasılıkla rekabet, yine onların maliyetleri düşürmek adına teknolojilerini geliştirmelerine ve böylelikle daha idareli olmaya da

yöneltecektir ve üçüncü olarak, olasılıkla daha yenilikçi olmaya zorlayacaktır. Bu konuya daha sonra tekrar geleceğim.

OECD tarafından geliştirilen eldeki kanıtlardan ne öğrenmiş durumdayız? Bu, Conway ve diğer yazarların düzenlemeler, rekabet ve verimlilik uyumu üzerine yaptıkları bir çalışmaydı – bu çalışmayla ortaya çıkan şu ki; bilgi ve iletişim teknolojilerinin önemli olduğu sektörlerdeki bu teknolojilere yapılan yatırım oranı, önemli rekabetçi reform paketlerinin olduğu ABD, İngiltere, Kanada ve Avustralya’da ortalamanın yüzde birkaç puan üzerindedir, ancak rekabetçi reformlar için harekete geçilmemiş Yunanistan, İtalya, Portekiz ve Fransa gibi ülkelerde OECD ortalamalarının altındadır. İşte bu, verimlilik ve rekabet arasında bir ilişki olduğunun bir göstergesidir ancak, bu başka kanıtlarla da teyit edilmektedir. Başka bir noktadan yola çıkıp, şirketlerin davranışlarını inceleyen başka araştırmalar da vardır. Örneğin, 1996’da Nickell, 1972-1986 yılları arasında 670 İngiliz şirketini kapsayan büyük bir araştırma yayınladı ve bunun sonucunda, piyasa güçleri daha düşük verimlilik düzeylerindeyken, daha fazla rekabetin çok daha yüksek verimlilik büyümesi gösterdiğini ortaya koydu. Bu ilişkinin varlığını şirket düzeyinde de ortaya koyan daha yeni araştırmalara da sahibiz.

Son olarak, üçüncü bir tip çalışma daha vardır; biri Almanya ve bir diğeri de Kore için yapılmıştır. Bu araştırmalarda, yoğun rekabet yaşanan piyasalarda veya fabrika giriş ve çıkışının, verimliliğin çok büyük bölümünü oluşturduğu yerlerde faaliyet gösteren şirketler daha yüksek verimlilik artışı göstermektedirler. Öyleyse, daha rekabetçi ve giriş-çıkışın fazla olduğu daha dinamik şartlar varsa, daha yüksek bir verimlilik bekleyebiliriz.

Tüm bu araştırmalar bir araya getirilecek olursa, ister genel makro ekonomik yaklaşıma, ister şirketlere ne olduğuna veya istersek değişik ülkelerde ne olduğuna da baksak, rekabetin gerçekten daha yüksek seviyelerde verimliliğe yol açtığına dair ortak göstergeler olduğu çok açıkça ortadadır. Eğer bu doğruysa, o halde, rekabet ve büyüme arasında bir ilişkinin de olması beklenebilir ve rekabet ve büyüme hakkında OECD’de çeşitli araştırmalar vardır. Bunlarda bağ genellikle, GSYİH’nın artması ile rekabetçi politikalar - daha fazla rekabet oluşturan düzenleyici bir reform ile bir anti-tröst kombinasyonu- arasındaki ilişkidir.

Dört ülkenin -ABD, Avustralya, İrlanda ve Kore- diğer OECD ülkelerine kıyasla daha fazla büyüme gösterdiği, ancak daha geniş kapsamlı rekabetçi paketlere de sahip olduğu görülmektedir. Bunun aksine, yoğun bir rekabetçi reform paketini yasalaştıramayan Almanya, Fransa, İtalya, Belçika, Danimarka, Yunanistan ve İsviçre gibi birçok ülke, OECD ortalamasından çok daha düşük büyümeler göstermektedir. İşte bu da, bir kanıttır.

Bir diğerkanıt, rekabet politikasından ziyade, rekabetçi yasaların yürütmesi ile ilgilidir. Dünya Bankası'nın bir araştırması vardır ve bu araştırmada, bir ülkede rekabetin etkin biçimde yaygınlaştırılması durumunda anti-tröst politikalar -bir ülkede rekabeti etkin biçimde yaygınlaştırdığında- büyümeye etki eder; bu büyüme, diğerekrekabetçi politikaların bazılarından farklı, pozitif ve istatistiksel olarak önemlidir. Serbest ticaret ve kısıtlayıcı düzenlemelerin kaldırılmasından daha önemli olan sağlıklı yürütmenin, büyüme üzerinde pozitif bir etki yaptığı anlamı çıkarılabilir.

Rekabetçi reformların ülkelerdeki hasıllalar üzerinde yaptığı katkıların detaylarına ve tahminlerine bakılacak olursa, OECD tarafından yapılmış çeşitli araştırmaları burada bir araya getirdim. Bunlardan birisi göstermektedir ki, fiyatları düşürecek, yenilikleri ve dolayısıyla girdileri artıracak, rekabeti destekleyen en iyi uygulamacı düzenlemeyi adapte etme, bu konuda pek çok şey yapmış olan ABD'de yüzde 1 artış, ve böylesi kapsamlı bir rekabet paketini geçmişte uygulamamış Japonya ve İspanya'da yüzde 5-6 artışa yol açmıştır.

Fiyatları düşürecek, yatırımı artıracak ve daha fazla ticaret ve yeniliğe yol açacak olan, serbest ticaret, yabancı yatırım ve iç ticaret için en iyi uygulamaları adapte etmek, çoğu OECD ülkelerinde GSYİH'nin yüzde 3-5 iyileştirme getirir. İşte burada görmekte olduğumuz, rekabetçi politika ve büyüme arasında ve ayrıca anti-tröst yürütme ve büyüme arasında çok güçlü bir ilişkidir.

Referans verdiğim o üç ülkenin -Kore, Avustralya ve ABD- deneyimlerine girecek zamanım yok, ama sadece, Avustralya ve sonra Kore'den bahisle çok önemli bir noktaya işaret edeceğim. Avustralya, 1990'ların ortalarında, çok iddialı ulusal bir rekabetçi politika reform geliştirmesi yaptı. Bunu neden yaptı? OECD sıralamasında alt sıralara doğru kaymaya başladığını gördü. Verimliliği düşüyordu. Enflasyonu yükseliyordu. Hasıla artışı çok düşüktü. Anti-rekabetçi yasaları kaldıracak ve pazar rekabetini artıracak kapsamlı bir reform paketi yaparsak, ve Avustralya Rekabet Ajansı'nı da kurarsak, büyümeyi artırabilir ve GSYİH artışı sağlayabiliriz, düşüncesi ile başlatmışlardır. On yıl sonraki başka araştırmalar Avustralya'nın GSYİH'nin artıp artmadığına bakmış ve "evet, gerçekten artmış" sonucuna varmıştır. Söz konusu olan, GSYİH'nin yüzde 2,5 oranında artması ve artan dinamizme bağlı olarak, her bir Avustralyalıya düşen değer, hane halkı başına 5000-6000 dolar arasında olmuştur. İlginç olan nokta, Kore'nin iki rekabetçi reform yapmış olmasıdır. İlki, 1980 ekonomik durgunluğu ve ikinci krizin ardından, Kore tekrar düşüşe geçtiğinde gerçekleştirildi. Dediler ki, bu düşüşü durdurmak zorundayız ve verimliliğimizi artırmak zorundayız ve GSYİH'mızı hızla yükseltmek zorundayız ve çok iyi sonuçlar verecek, uzun vadeli bir makro ekonomik stabilizasyon ve ekonomik liberalleştirme programı başlatmak zorundayız.

Ancak ikinci nokta, 1997'de yine finansal kriz olduğunda, Kore rekabetçi reformlar programını yoğunlaştırdı ve bu ikinci paket nedeniyle, bir kez daha bir büyüme ve dinamizm yakaladı. İşte, bir düzen olduğunu görüyorsunuz. Benzeri bir hikayesi olan, örneğin Meksika gibi, tüm ülkeleri sayabilirim. Hikâye şudur; ülkenin performansı düşüyorsa, hemen harekete geçilir ve eski yöntemlerin istenilen sonuçları vermediğine karar verilirse, rekabetçi bir ekonomiye yönelinir ve sadece anti-tröst yürütmeleri değil, ayrıca rekabetçi reformları da kapsayan bir ajanda hazırlanır ve performansta dramatik artışlar olur. İrlanda da buna verilebilecek bir örnektir.

Anti-rekabetçi uygulamalar, düzenleme ve yeniliklere bakalım. Bu, çok sık sorulan bir sorudur. Daha rekabetçi bir ekonomiye sahip olsak, yeniliklerin gelişmesini gerçekten umabilir miyiz, demek istiyorum. Bu konuda, en azından tarihsel olarak, ekonomistler arasında farklı görüşler vardır. Örneğin bir ekonomist, çok büyük şirketlerin veya güçlü şirketlerin Ar-Ge konusunda daha başarılı olduklarını ve bu nedenler, daha yenilikçi bir ekonomiye önderlik edeceklerini ileri sürmektedir. Bundan sonra, daha fazla araştırma yapılmıştır. Rekabet ve yenilikler arasındaki ilişkinin biraz karmaşık olduğu görülmektedir. Temel olarak ne demektedir? Pek çok şirketin ve yoğun bir rekabetin olduğu çeşitli bölünmüş endüstrilerde, pek fazla Ar-Ge olmadığını söylemektedir. Ama spektrumun diğer tarafında da, spektrumun rekabet kurumlarını endişelendiren ucu, bir başka deyişle, son derece yoğunlaşmış ve anti-rekabetçi uygulama alanı olan endüstrilerde, rekabet olmayışı ile yenilikler arasında pozitif bir ilişki olduğunu tekrar görürüz.

Bu çok kaba bir fikir ama, OECD tarafından 1982-2001 döneminde 20 OECD ülkesinde, Ar-Ge'nin yaygınlaştırılması ve patent alımları üzerine yapılan sistematik bir çalışma vardı. Ve ortaya ne çıkarmıştır? Eğer fikri mülkiyet haklarını bir kenara ayırırsak, anti-rekabetçi düzenlemelerin hem Ar-Ge yoğunluğu hem de patent alımı, yani yeniliklerin tüm göstergeleri ile önemli bir negatif korelasyona sahip olduğunu göstermiştir. Daha az kısıtlayıcı düzenlemelerin olduğu ülkelerde daha yüksek düzeyde yenilikler görülmektedir. Örnekler yine, Avustralya, İngiltere ve ABD olacaktır; bu ülkelerde, daha az düzenleme, daha fazla patent alımı vardır ve bazı Avrupa ülkeleri bu konunun diğer yanında olabilirler.

Anti-rekabetçi düzenlemelerle yatırım arasındaki ilişki -bu konuda da OECD tarafından yapılmış araştırmalar vardır- anti-rekabetçi düzenlemeleri kaldırmanın, OECD ülkelerinde doğrudan yabancı yatırımlardaki büyük bir artışla, yatırımları yüzde 2-3 puan artırabileceği, düşüncesi ortaya çıkmaktadır. Pek zamanımız yok ancak, bazılarının dediği gibi, çok sıkı bir rekabetçi sistemimiz olsaydı, o takdirde doğrudan yabancı yatırımcıların gelmek istemeyeceğini doğrudur, çünkü onlar tekeli rant isterler ve bu nedenle ülkeye yatırım yapmazlar. İşte bu,

doğrudan yabancı yatırıma karşı çalışacaktır. Bu etkinin varlığını çok iyi gösteren araştırmalar vardır. Ancak diğer taraftan, tekelci rant peşinde değil de iyi, etkin ve dinamik rekabet isteyen insanların, haksızlığa uğramayacaklarından emin oldukları ve bu nedenle ülke için en iyi yatırımların bu yatırımlar olduğunun bilindiği, iyi yönetilen piyasaların olduğu ülkelerde yatırım yapmakla daha fazla ilgilendikleri gibi pozitif bir etkisi de vardır. Şimdi küme düzeyinde sonuç; daha fazla yatırım ve daha fazla rekabet arasındaki net bir sonuç -yerli yatırım ve doğrudan yabancı yatırım olarak ayıracak olursak- rekabet yasası, olasılıkla her halükarda yapmak isteyeceğiniz bir şey olan, tekelci ranta yönelik doğrudan yabancı yatırımcıyı caydırır.

Son ilişkimiz, anti-rekabetçi düzenlemelerle istihdam arasındadır. Rekabet ve istihdam arasındaki ilişki, çok karmaşıktır ve ayrıntılarına girmeyeceğim. Bu belki de, iki değişken arasında doğrudan ve basit bir bağı en azından makro ekonomik kanıtı göremediğimiz bir alandır. Bunun nedeni, eğer daha fazla hasıla varsa, daha fazla insan olmalıdır fikrine inanabilmemizdir. Ama diğer yandan, katma değer sermaye ve işgücü arasında paylaşılması farklı olacaktır. Onun için tek söyleyeceğim, bu özel alanda, telekom, elektrik, vb, bu sektörlerde olup bitenler hakkında pek çok hikayemiz var. Makro ekonomik istihdam açısından bakılacak olursa, rekabetle doğrudan ilişkisi olduğu hakkında kanıt veya pek ikna edici bir hikayemiz yok. Ancak, daha önce sözünü ettiğim araştırmamda Conway, pozitif bir bağ bulur yüzde 1'lik bir bağ, pek önemli değil, ama rekabet ile istihdam düzeyi arasında pozitif bir bağ vardır.

Rekabet yasalarının rekabet yasasının yürütmesinin, rekabet politikasının makro ekonomik büyümeye katkılarını politikacılara inandırmak için ihtiyacımız olan kanıtlara sahip olduğumuzu söyleyerek sözlerimi tamamlamak isterim. Çok ikna edici kanıt; hem ulusal hem de uluslar üstü anti-rekabetçi uygulamaların, gelişmekte olan ülkelerdeki tüketiciler ve GSYİH üzerinde maliyetinin büyüktür. Açık kanıt; rekabetçi reform verimliliği artırır ve GSYİH artışını sağlar. Sağlam kanıt; anti-rekabetçi uygulama ve anti-rekabetçi düzenleme yeniliklerin ortaya çıkmasını olumsuz etkiler. Son olarak, iyi kanıt; anti-tröst yürütme ve rekabetçi reformlar arzulanan yatırımları çeker. Aynen kolesterol gibi bir iyisi var, bir de kötüsü. Ekonominin gelişimine katkı yapacak olan iyisi, sağlam bir anti-tröst rejimle çekici olacak ve kötüsü yok olacak veya kaldırılacaktır. Ancak son olarak, verilere bakarak çok önemli olduğunu düşündüğüm mesajlardan biri şudur; rekabet yasası yürütmesi, büyümeyi, verimliliği, vb artıracak en güçlü şeydir ve diğer politikalar rekabet yasası yürütmesinin tamamlayıcılarıdır. Bu, Türkiye'nin durumu ile ve diğer gözden geçirmeler için söylediklerime gelir. Bu, farklı politikaların entegre edilmesinin çok gerekli olduğu ve rekabet yasası yürütmesinin, sırf rekabet hatırına değil de, ekonomik gelişme için rekabetin yaygınlaştırılması demek olan, daha geniş bir tasarımın çok önemli bir parçası olduğunun anlaşılması anlamına gelir.

AB PERSPEKTİFİ ÇERÇEVESİNDE REKABET POLİTİKASI ve
MAKRO EKONOMİK HEDEFLER

26 Mart 2008
ANKARA

PANEL I

Başkanı
Prof. Dr. M. Tamer MÜFTÜOĞLU

Prof. Dr. Eser KARAKAŞ

Bahçeşehir Üniversitesi İşletme Fakültesi Öğretim Üyesi

Konuşmamı üç küçük başlık hâlinde yapmak istiyorum: Bir tanesi, rekabet hukukunun genel çerçevesi nasıl bir değişime uğruyor, iktisat teorisiyle ilişkisi nedir; ikincisi, dünyada ne oluyor, bunu nasıl değerlendireceğiz; üçüncüsü de Türkiye.

İlk söylemek istediğim: “Rekabet hukuku” ve “yeni ekonomik” denen kavram ilişkisi nedir? Dünyada köklü bir rekabet hukuku var; Türkiye’de o kadar köklü olduğunu söylemek mümkün değil. Yanılmıyorsam Aralık 94’tür kanunun çıkışı. Yanlışım varsa tashih edin. Daha önce ticaret hukuku çerçevesinde ele alınan bir konuydu. Ayrı bir Rekabet Kanunu şeyde geçti. Ama, dünyada çok eski. Amerika’daki “Sherman Act”, Avrupa Birliği çerçevesinde ünlü 85-86’ncı maddeler; bunlar çok köklü düzenlemeler. Orada galiba şöyle bir sorun var: (Tabii, bu bize ait bir sorun da değil, daha genel bir sorun) Hem Sherman Act, hem de 85-86’ncı maddeler, tabii, çok açık yazmasa da, -yeni konsolide anlaşmalar çerçevesinde şimdi numaraları değişti tabii, ama herkes hâlâ Roma Antlaşmasının 85-86’ncı maddeleri diye biliyor- genellikle sanayi ekonomisinin döneminin bir rekabet hukuku mantığı geçerli. Mal üretimi üzerine odaklanmış bir rekabet hukuku var.

Yeni ekonomi dediğimiz şey, bu rekabet hukukunu nasıl değiştirecek? Bence dünyada daha çok köklü bir revizyon oluşmuş değil.

Nedir yeni ekonominin temel özellikleri? Burada ben, bir iktisatçı olarak baktığım zaman iki temel özellik gözlemliyorum: Bir tanesi, toplam üretilen mal ve hizmetler içinde sabit maliyetlerin payının düştüğü mal ve hizmetler ağırlıkta. Bu, 20’nci asrın başında, 19’uncu yüzyılda böyle değil. Üretilen her mal ve hizmette, daha çok mallarda, sabit maliyetlerin değişken maliyetlere oranı toplam maliyetler içinde çok daha yüksekken, şimdi çok belirgin bir trend, sabit maliyetlerin payının düşmesi. Bu tabii, teoriyi etkiliyor, yarışılabilir piyasalar, şunlar bunlar (“Bomal”ın çıkarttığı, aslında 25-30 sene oldu), teoriyi etkiliyor. Bence ikincisi çok daha önemli bir şey; o da, iktisatçıların analiz yapmaya alıştıkları neoklasik üretim fonksiyonlarında azalan getiriler, azalan verimler kanunu vardır. Bu, bizim iktisat eğitimimizin özüdür. azalan verimler yasağını çektiğiniz zaman iktisat, iktisat olmaktan çıkar. Bizim öğrendiğimiz iktisat böyle bir şeydi. Şimdi, bu neoklasik üretim fonksiyonlarında bazı “Input” türleri için üretim fonksiyonunun ikinci türevi de pozitif çıkıyor, sadece birinci türevi pozitif değil, ikinci türevi de pozitif çıkıyor. Dolayısıyla, matematiksel bir ifade ama azalan verimler yasağını ciddi bir şekilde değiştiği bir yeni dönem var.

Bence yeni ekonomiye de damgasını vuran temel özellik, üretim fonksiyonlarındaki ikinci türevin, bazı Input'lara göre alınan ikinci türevin de pozitif çıkması.

Bazı Input'lara göre ikinci türev pozitif çıkıyorsa, bu, rekabet hukukunu çok köklü bir şekilde değiştirecek. Tabii, bunu şu anda açmam belki mümkün değil; ama bu çok önemli bir şey. Önümüzdeki dönem, 21'inci yüzyılda herhâlde rekabet hukukunun genel çerçevesini üretim fonksiyonlarında, bazı Input'lara göre ikinci türevin pozitif çıkması belirleyecek diye düşünüyorum. Bunu olmazsa sonra tekrar tartışırız. Bu, genel çerçeveye ilgili birinci şeyim.

Bir iktisatçı gözüyle yasalara baktığımız zaman, hâlâ geleneksel üretim fonksiyonlarının davranış kalıplarına göre şekillenmiş rekabet yasaları var. İkinci türevin negatif çıktığı, mesela bilgi üretim faktörüne göre, ikinci türevin negatif çıktığı üretim fonksiyonlarına göre oluşturulmuş, mantığı öyle kurgulanmış bir rekabet hukuku var. Bunun önümüzdeki dönemde değiştiğine göreceğiz. Buna da biz kendi içimizde mutlaka hazırlıklı olmalıyız diye düşünüyorum.

İkinci özellik dünyayla ilgili. Tabii, bu birazcık daha bizim kanıksamaya başladığımız bir şey. Bu globalizasyon sürecinde, yani mal ve hizmet akımlarının bu kadar yaygınlaştığı, küresel ölçekte yaygınlaştığı bir dönemde, - Dünya Ticaret Örgütü çerçevesinde şu anda galiba 150'yi aştı, DTÖ'ye üye ülke sayısı 151 galiba- 150'yi aşkın üye DTÖ çerçevesinde "Multilateral", her türlü tarife ve tarife dışı engelleri kaldırarak mal ve hizmet ticareti yapıyorlar.

Ölçeğin bu kadar büyüdüğü bir ekonomi de, yine tekrar ediyorum, rekabet hukukunun genel işleyiş mantığını değiştiriyor aslında; ama daha da değiştirecek diye düşünüyorum. Tabii, buna göre de biz kendi, sadece biz değil, bütün ülkeler, kendi milli hukuklarını bir miktar değiştirmek durumunda kalacaklar. Özellikle rekabetle ilgili son 10-15 yılın çok tartışılan bir kavramı, "küresel kurumu malı" kavramı. "Rekabet hukuku" kavramının bizatihi kendisi, rekabet hukuku üretimi bir küresel kamu malı üretimine dönüşmüş durumda. Artık milli bir rekabet hukuku tanımlamak, böyle bir zihniyet, böyle bir çerçeve olanaksız. Hukuku üretimi genelde, rekabet hukuku da bir alt kategori olarak bir kamu malıdır, bir kamu malı üretimidir. Özellikle rekabet hukuku, çünkü en fazla mal ve hizmetler belki uluslararası "Transaction"lara konu olduğu için bir küresel kamu malı niteliği kazanıyor. Dolayısıyla, rekabet hukukunun kendisinin bir küresel kamu malı özelliği kazanması, -kendi özelimizde düşünelim tabii- içeride hem yasalarımızı, hem de içtihatları, kararları bu küresel kamu malı mantığı çerçevesinde algılamamızı, gerekirse değiştirmemizi de zorunlu kılıyor. Bu sadece Rekabet Kurumuyla da alakalı bir konu değil çok açık bir şekilde; bu, bütün yargı organlarını bence bir şekilde ilgilendiren, ilgilendirmesi gereken, özellikle Yüksek Yargıyı ilgilendirmesi gereken bir konu. Eğer mal ve

hizmetlerin kazandığı bu dolaşım ölççeğini iyi algılamaz ve rekabet hukukunun da bir küresel kamu malı olduğunu iyi algılamazsak yanlış yaparız ve bunun da maliyetini, eskiden daha uzun dönemdi, şimdi çok daha kısa vadede çekiyoruz. Mesela bunun çok tipik bir örneği maalesef; tam 15 gün önce, 11 Mart tarihli bir Anayasa Mahkemesi esastan kararı var. 11 Mart tarihli Anayasa Mahkemesi kararını, Doğrudan Yabancı Yatırım Kanunuyla ilgili 3'üncü maddenin D fıkrasının esastan iptaliyle ilgili kararı gözden geçirirseniz, iyi bakarsanız, rekabet hukukunun bir küresel kamu malı olduğunun Yüksek Yargı organları tarafından çok iyi algılanmadığı gerçeğini görüyorsunuz. Bu da tabii, özel bir, ek bir sıkıntı. Bunu nasıl aşarız? Gerçekten bu konuda aklıma gelen bir çözüm de yok. Bu, uzun bir zihniyet mücadelesi olarak sürecek galiba. Tabii, hayat dayatıyor bazı şeyleri; ama o arada da, bu hayatın dayatmasıyla zihniyet devrimi arasında da ciddi maliyetler ödeyecek Türkiye. Bunun da farkındayız galiba.

Türkiye'de neler söylenebilir? Sadece Rekabet Kanununun çıkış tarihi dahi, yani 6 Mart 1995 tarih ve Gümrük Birliği kararından yaklaşık 3 ay önce bu yasanın Parlamentomuz tarafından çıkartıldığını düşünürsek, aslında, Türkiye'de rekabet hukukunun genel çerçevesinin AB süreciyle doğrudan alakalı olduğunu görüyoruz değil mi? Yıllarca çıkmamış bir Rekabet Kanununun Gümrük Birliği kararından tam 3 ay önce, -yani 6 Mart 95 tarihli Gümrük Birliği kararından 3 ay önce, yanılmıyorsam 12 Aralık 94'tür- bence, bazı siyasetçilerimizin, bazı bürokratlarımızın iyi niyetle bir şekilde, "biz bunları kendi yurttaşımız için çıkarıyoruz" söylemine rağmen, bu kanunun üretiminin Avrupa Birliği süreciyle doğrudan şey olduğunu gösteriyor.

Burada da hâlâ, 94 Aralık'tan beri bence bizde de çözülemeyen bir sorun var. Rekabet hukuku iki ayaklı biliyorsunuz; biri, en genelinde "hâkim durumun kötüye kullanılması" ilkesi çerçevesinde oluşmuş bir ayak, ikincisi de, nedense bizim daha az duymak istediğimiz devlet yardımları ayağı. Devlet yardımları ayağı gene bu küresel kamu malı kavramı çerçevesinde düzenlenmediği sürece rekabet hukukumuzun Türkiye'de bir topal ördek niteliğinde olacağı çok açık. Dolayısıyla, devlet yardımları meselesinin de en kısa sürede bence kanuna eklenmesi ve Avrupa Birliği düzeyinde düzenlenme zorunluluğu var. Tabii, bu siyasi bir konu; yani devlet yardımları meselesinin Avrupa Birliği mevzuatı paralelinde düzenlenmesi ancak Türkiye'de rekabet hukuku kendi içinde tutarlı bir yapıya kavuşturacak. Bunun yapılmasının da siyaseten çok kolay olmadığını hem ben, hem de sizler çok iyi biliyorsunuz.

Tabii, rekabet hukukunun yine olmazsa olmaz, iyi işleminin, etkin işleminin, yani kaynak dağılımında etkinliği maksimize etmesinin yine olmazsa olmaz bir koşulu, kayıt dışı ekonominin de Türkiye'de kabul edilebilir bir seviyeye çekilmesi. Türkiye'de kayıt dışı ekonomi kabul edilebilir bir yere

çekilmediği ölçüde de rekabet hukukunun kaynak dağılımında etkinliği kalıcı bir şekilde sağlaması kolay bir şey değil.

En son Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası ve TÜSİAD'nin beraber çıkarttıkları bu Türkiye'de hane halkı çalışması, -daha bir hafta önce sunumu yapıldı- raporuna baktığımız zaman, rakamları yuvarlayarak söylüyorum, 23 milyon çalışanın yaklaşık 11 milyonu Türkiye'de kayıt dışı çalışıyor. Tabii 5 milyon civarındaki, 5 milyonu biraz müteceviz tarım çalışanının yaklaşık tümü kayıt dışı. Dolayısıyla, onu çıkarttığımız zaman da, yine geriye kalan yaklaşık 17-18 milyon çalışanın, nereden bakarsanız bakın 6 milyonu kayıt dışı çalışıyorsa Türkiye'de rekabet hukukunun kaynak dağılımında etkinliği anlamlı bir şekilde sağlamasının mümkün olmadığını görüyoruz. Niye bu? Olaya bir, teknik olarak kaynak dağılımında etkinlik penceresinden bakabilirsiniz, biri de, makroekonomik politikalar açısından, çok daha pratik bir açıdan da bakabilirsiniz. Türkiye'de teorik tartışmaları artık çok netleşti; Türkiye'de, yine yuvarlak söylüyorum, 2007 yılında Türkiye'nin 195 milyar dolar civarında döviz gideri var. Bunun da 160 küsur milyar doları ithalattan kaynaklanıyor ama, toplam döviz giderimiz, faiz ödemeleri, şunlar bunlar yaklaşık 195 milyar dolar. 155 milyar dolar da yine yuvarlak olarak döviz gelirimiz var. Bunun da 117 milyar doları galiba ihracattan sağlanmış. Ortada 40 milyara yakın, 39 milyar dolar civarında bir cari açık. Bu cari açık, yani döviz gelir-gider açığının kurlara etkisi çok sınırlı. Bunun büyümeden kaynaklandığını artık iyi-kötü herkes biraz biliyor. Bu büyüme bu cari açığı üretiyorsa, bu cari açığın, son ayların popüler deyimiyse, kaliteli finansman da, Türkiye'de yine 2007 yılında 21.5 milyar dolar civarında gerçekleşen doğrudan yabancı sermaye yatırım girişiyle bu kaliteli finansman sağlanabiliyor. Bu, doğrudan yabancı sermaye girişlerinin de süreklilik kazanması, içeride genel olarak rekabet hukukunun iyi işlemesine, onun alt kategorisi olarak da kayıt dışı ekonominin kabul edilebilir bir yere inmesine bağlı. Kayıt dışı ekonominin kabul edilebilir bir boyuta gelmediği bir ekonomide doğrudan yabancı sermaye girişlerinin kalıcı olacağını söylemek çok anlamlı bir şey değil. Bu kayıt dışıyla mücadele de çok ciddi bir siyasal sorun. Bence kayıt dışı ekonomiyle mücadele "Ergenekon"dan da, "türban" meselesinden de, aklınıza gelebilecek bütün güncel siyasal konulardan daha zor bir konu siyasal iktidarlar için. Sadece mevcut siyasal iktidar için değil, bütün siyasal iktidarlar için en büyük siyasal sorun, kayıt dışı ekonomiyle mücadele.

Kayıt dışı ekonomiyle mücadeleyi bir yere getiremediğiniz takdirde rekabet hukuku işlemiyor, yabancı sermaye girişlerinin kalıcı olması mümkün değil, dolayısıyla cari açığın kaliteli finansmanı mümkün değil. Cari açığın kaliteli finansmanının yapılamadığı durumda da tek çözüm kalıyor: Büyümeyi tekrar 90'ların ortalama seviyesi olan % 2.5-3'lere çekmektir. Dolayısıyla, bu siyasal pozisyonu aşamazsak, çok uzun olmayan bir vadede tekrar 90'ların ortalama

büyüme oranına avdet etmemiz galiba kaçınılmaz hâle gelecektir diye düşünüyorum.

Bu belki doğrudan alakalı gibi gözüküyor ama bu Merkez Bankası ve TÜSİAD'nin hazırlamış olduğu bu raporda rekabetle ilgili çok önemli ipuçları var. Türkiye'nin demografisine baktığımız zaman, rekabet hukukuyla ilgili çok önemli linkler görüyorsunuz.

Prof. Dr. M. Tamer MÜFTÜOĞLU (Panel Başkanı).- Sayın Hocamın üzerinde odaklandığı birinci nokta hakikaten çok önemli, yani sabit maliyet-değişken maliyet ilişkisi; çünkü bir yerde sanayi ekonomisi tamamen tam tersi varsayımına dayanıyordu. Bir de ölçek ekonomileri önemini kaybetmeye başlıyor sonuçta. Dolayısıyla, değerlendirmelerde çok farklı olacağı benziyor. Bizim 6'ncı ve 7'nci maddelerde belki bu tespit önem taşıyor. Hâkim durumun kötüye kullanılmasından daha ziyade içsel büyüme ve tekelleşme önplanda ki ona biraz daha olumlu bakılır gibi bir hâl var. Birleşme ve devralmalarda biraz daha sert ki bu tabii ölçek ekonomilerine dayanan bir durum. Belki önümüzdeki dönemde de sinerji etkisi daha da önemli olacak, birleşme ve devralmalar açısından.

İkinci nokta; dünyada neler oluyor? Burada özellikle, rekabet hukuku bir kamu hukuku, ama küresel bir kamu hukuku değerlendirmesi oldukça önemli. Olay artık ulusal değil, uluslararası seviyede ele alınması gerekiyor. Şu anda hakikaten global düzeyde tam bir düzensizlik var, tam bir serbesti var. "Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler" şu anda geçerli âdet. Böyle durumlarda biri çıkıyor, "bırakmayın yapmasınlar, yakalayın kaçmasınlar" diyor ve tam tersini gerçekleştirebiliyor. Dolayısıyla, uluslararası düzeyde bir kurallar demetine ihtiyacımız var; bunu çok açık bir şekilde görüyoruz. Belki krizlerin çıkması bu kuralsızlıklardan kaynaklanıyor herhâlde. Siz ne düşünüyorsunuz bilmiyorum.

Üçüncü olarak; Türkiye bağlamında da tabii, bu gelişmeleri, gerek iktisat teorisi demeyelim de, sanayi sonrası topluma ilişkin değişmelerin, gerekse bu dünyadaki gelişmelerin Türkiye'deki gerek rekabet hukuku yasaları çerçevesinde, gerekse uygulama çerçevesinde muhakkak değerlendirilmesi gerekiyor.

Prof. Dr. Erdal TÜRKKAN

Rekabet Derneği Başkanı

GİRİŞ

Rekabet Kurumu'nun faaliyete başlamasının 11. kuruluş yıldönümünde rekabet politikaları ve makro ekonomik hedefler arasındaki ilişkilerin AB perspektifi çerçevesinde incelenmesini çok isabetli ve kurumun gelecekte izleyeceği politikalar açısından büyük yararlar sağlayabilecek bir yaklaşım olarak görüyorum.

AB perspektifinin makro ekonomik hedefler açısından olmazsa olmazı fiyat istikrarıdır. Etkin bir rekabet politikasının varlığı ise AB perspektifinin mikro ekonomik alandaki bir olmazsa olmazıdır. Aslında makro ekonomik istikrar ile rekabet politikaları arasında da çift yönlü bir ilişki vardır. Ben bu konuşmamda makro ekonomik istikrar ile rekabet politikaları arasındaki bu çift yönlü ilişki üzerinde durmak istiyorum.

Bu konuda karşımıza çıkan soruları üç ana başlık halinde toplamak mümkündür:

- 1) Rekabet ortamının sağlanmasında enflasyonla mücadelenin rolü ve önemi nedir? Diğer bir ifade ile fiyat istikrarsızlığının rekabet ortamı üzerine etkileri nelerdir? Bu bağlamda rekabet ortamının gerektirdiği istikrar düzeyi nedir?
- 2) Piyasalar düzeyinde ortalama enflasyon hızının üstünde gerçekleşen fiyat artışları ile bu piyasalardaki rekabet zafiyetleri arasında doğrudan ve veya dolaylı bir ilişki mevcut mudur? Bu çerçevede enflasyonist gelişmelerde nispi fiyat artışlarının ve piyasa katılıklarının rolü nedir?
- 3) Fiyat istikrarının sağlanmasında (enflasyonla mücadelede) rekabet politikaları etkili olabilir mi? Dar anlamda rekabet politikaları (Rekabet Kurumu'nun sahip olduğu yetkiler ve müdahale gücü) çerçevesinde enflasyon üreten piyasalara müdahale edilmesi ve sonuç alınması imkanı var mıdır? Aynı şekilde geniş anlamda rekabet politikaları ile (rekabet ortamını geliştiren politikalar) mikro düzeyde enflasyona sistematik olarak katkıda bulunan alanlarda etkili olunabilir mi? Bu çerçevede Türkiye'de rekabet ortamının gelişmesi açısından atılması gereken öncelikli adımlar nelerdir sorusuna da ana başlıklar halinde değinilecektir.

1. Rekabet Ortamının Sağlanmasında Enflasyonla Mücadelenin Rolü ve Önemi.

Rekabet Kurumu 1997 yılında faaliyetlerine başladığında Türk ekonomisinde çift rakamlı enflasyon oranları yaşıyordu. Rekabet Kurumu daha sonra yaşanan 2001 krizi ve akabinde alınan ağır istikrar tedbirlerinin yaşandığı zor bir makro ekonomik ortamda görevini sürdürmüştür. Bugün itibariyle enflasyon oranlarının çift rakamların altına çekilmiş olması önemli bir gelişmedir. Ancak Rekabet Kurumu hala enflasyonist baskıların sürdüğü ve ağır anti enflasyonist tedbirlerinin uygulandığı bir ortamda görevini sürdürmeye devam etmektedir.

Tablo 1) Tüketici Fiyatları İndeksi

Aralık Ayı İtibariyle Oniki Aylık Ortalamalara Göre Değişim (%)

1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
85.7	84.6	64.9	54.9	54.9	45.0	25.3	10.58	8.18	9,60	8,76	8,53*

VERİLER 1994=100 DEVLET İSTATİSTİK ENSTİTÜSÜ İNDEKSİNE AİTTİR.

*2008 ŞUBAT AYI ORTALAMASI

Rekabet Kurumu tüm dünyada bu kadar yüksek bir enflasyon ve yoğun bir enflasyonla mücadele ortamında rekabet kurallarını uygulama durumunda kalmış tek örnektir.

1.1. Fiyat İstikrarsızlığının Rekabet Ortamına Etkileri

Etkin bir rekabet ortamının en temel koşullarından birisi fiyat istikrarıdır. Fiyat istikrarsızlığı:

- Belirsizliği arttırarak piyasaya yeni girişleri zorlaştırır.
- Belirsizliği arttırarak firmaların rekabet marjlarını daraltır, rekabet baskısı yaratmalarını ve hissetmelerini zorlaştırır.
- Belirsizliğin döviz kurları ve faiz oranlarında yarattığı yüksek risk marjları nedeniyle dış rekabet baskısının yıkıcı boyutlara ulaşmasına neden olabilir.
- Belirsizliklerden kaynaklanan risklerin algılanma farklılıkları, alıcı ve satıcılar arasında pazarlık marjlarını arttırarak haksız rekabete neden olur.
- Ayakkabı eskitme maliyetini arttırarak tüketicinin rekabetin sağlanmasındaki rolünü zorlaştırır.

- Oligopolistik piyasalarda paralel davranış eğilimlerini güçlendirir, bazı durumlarda paralel davranışı zorunlu kılar.
- Fiyat esnekliği düşük olan ve gelir esnekliği yüksek olan malların üretildiği piyasalarda rekabet baskısının oluşmasını zorlaştırır.
- Enflasyonla mücadele politikalarının devreye girmesini kaçınılmaz yaparak piyasaları rekabet reflekslerini bozacak şoklara maruz bırakır.
- Rekabet otoritesinin rekabet ortamındaki gelişmeleri izlemesini ve müeyyide uygulamasını zora sokar.
- Tüm üreticileri (piyasa gücü olmayanlar da dahil olmak üzere) fiyat koyucu durumuna sokarak, rekabet kültürünün gelişmesini geciktirir.

Kısaca makro ekonomik bir olgu olan fiyat istikrarsızlığı mikro ekonomik düzeyde rekabeti fevkalade olumsuz bir biçimde etkileyerek etkisizleştirir, hantallaştırır dejenere olmasına yol açar ve işlev yapamaz hale sokar.

Yukarıdaki etkiler, enflasyonla rekabet zafiyeti arasında çift yönlü bir ilişki olduğunu ima etmektedir. Diğer bir ifade ile enflasyon rekabet zafiyeti yaratarak rekabet ortamını olumsuz etkilerken, doğal olarak enflasyonun yarattığı rekabet zafiyeti de bizatihi enflasyonla mücadeleyi olumsuz yönde etkileyen bir faktör haline gelebilmektedir.

1.2. Rekabet Ortamının Gerektirdiği İstikrar Düzeyi

Rekabet ortamının gerektirdiği istikrar düzeyi nedir sorusuna fiyat istikrarsızlığının yarattığı mikro ekonomik etkiler çerçevesinde bir cevap aranması gerekmektedir.

Bu bağlamda rekabet ortamının gerektirdiği enflasyon düzeyi;

- Piyasalara yeni girişleri engellemeyen,
- Önemli belirsizlik ve ondan kaynaklanan risk algılama farklılıkları yaratmayan,
- Paralel davranış eğilimlerini arttırmayan,
- Rekabetin olduğu piyasalardaki karar birimlerini fiyat alıcı olmaya mecbur eden,
- Piyasalarda rekabet baskılarının hissedilmesine ve yaratılmasına imkan veren,

- Enflasyonla mücadele politikalarının şok yaratıcı tedbirlerden çok hazmedilebilir marjinal değişikliklerle uygulanabildiği düşük oranlı bir enflasyon düzeyidir.

Kısaca bu enflasyon düzeyi yukarıda sözü edilen sakıncaları ve olumsuz etkileri yaratmayan bir enflasyon düzeyidir. Genel olarak orta vadeli AB veya OECD ortalamasının kabul edilebilir bir düzey olduğu söylenebilir.

2. Fiyat Artışları, Nispi Fiyat Değişimleri ve Rekabet Zafiyeti İlişkisi

Türkiye’de piyasalar düzeyinde ortalama enflasyon hızının üstünde gerçekleşen fiyat artışları yani nispi fiyat değişimleri ile bu piyasalardaki rekabet zafiyetleri arasında doğrudan ve veya dolaylı bir ilişki olup olmadığı mutlaka sorgulanması ancak dikkatle değerlendirilmesi gereken bir husustur. Enflasyonist süreçte nispi fiyatlarda ortaya çıkan değişimler, bazı koşullar altında rekabet zafiyetleri konusunda da ipuçları verebilir.

2.1. Türkiye’de Enflasyonist Süreçte Gözlenen Nispi Fiyat Değişimleri

Enflasyonist süreç, fiyatlar genel seviyesi yanında nispi fiyatlarda da önemli değişimlere yol açar. Bu çerçevede enflasyonla mücadelede tüm makro ekonomik önlemler alındığı halde nispi fiyatlarda değişimler yaratan dinamikler, fiyatlar genel seviyesinde hedeflenen enflasyonun üzerinde artışlar yaratabilir. Bu açıdan nispi fiyatlardaki değişimlerin ve nedenlerinin daha yakından incelenmesi gerekir.

TEFE ve TÜFE verilerinden yararlanarak nispi fiyatların ölçülmesi mümkündür.

Nispi Fiyatlar, $NF = \text{Alt Sektör Endeksi} / \text{Genel Endeks}$) veya

$NF = \text{Ana Harcama Gurubu Endeks Değeri} / \text{Türkiye Ort Endeks Değeri}$

formülüne göre ölçülebilir.

Aşağıdaki Tabloda (Tablo 2) Üretici Fiyatları Endeksi içinde 2003-2008 dönemindeki nispi fiyat değişimleri verilmektedir.

Tablodan görüldüğü gibi 2003-2008 döneminde nispi fiyatlarda önemli değişimler olmuştur. 2003 de 100 değeri verilen tüm malların bazılarının fiyatı 235 e çıkarken yani % 135 civarında artarken bazılarının fiyatı ise 65 e düşmüş yani %35 civarında bir azalma göstermiştir. (Bakınız son sütundaki endeks değerleri). Bunun sonucu olarak nispi fiyatlarda da önemli değişimler olmuştur. Tabloda sağda en son sütunda görülen nispi fiyatlar alt sektör endeksinin genel endekse bölünmesiyle elde edilmiştir. Böylece tüm malların fiyatı=1 olarak alındığında diğer malların nispi fiyatı birden büyük veya birden küçük bir

rakamı ifade etmektedir Örneğin ham petrol ve doğalgaz çıkarımının nispi fiyatı 1,58 olurken tablonun en sonundaki diğer ulaşım araçları imalatının nispi fiyatı 0,43 olmuştur. Böylece beş yıllık bir süre içinde çeşitli malların nispi fiyatları arasında üç kata ulaşan bir farklılaşma olmuştur. Bir kısım malların nispi fiyatında ise önemli bir değişme olmamıştır. Bunlar nispi fiyatı bir civarında olan mallardır.

Nispi fiyat değişmelerinin enflasyon üzerindeki etkisi, bu değişmelerin ortaya çıktığı sektörlerin toplam endeks içindeki ağırlığına bağlıdır. Tabloda bu ağırlıkların birbirinden çok farklı olduğu görülmektedir

Tablo 2) Üretici Fiyatları Endeksi İçinde Sektör ve Alt Sektör Ağırlıkları ve Nispi Fiyat Gelişmeleri Sıralaması 2003=100 (Nispi Fiyatlar=Alt Sektör Endeksi / Genel Endeks)

Sektörler ve Alt Sektörler	Faaliyet Sınıflaması	Sektör Ağırlıkları	Endeks Şubat 2008 ve Nispi Fiyatlar
Genel	Toplam	100,00	148,90 1,00
Ham petrol ve doğalgaz çıkarımı	11	25,51	234,76 1,58
Kok kömürü, rafine edilmiş petrol ür.	23	11,58	234,19 1,58
Metal cevheri	13	3,38	219,99 1,47
Ana metal sanayi	27	6,68	192,85 1,29
Maden kömürü, linyit ve turba	10	45,25	177,21 1,19
Madencilik ve taşocaklığı	C	1,62	168,73 1,13
Tarım, avcılık	01	97,83	160,35 1,08
Metalik olmayan diğer mineral ürün.im.	26	5,23	161,88 1,08
Tarım, avcılık, ormancılık	A	19,55	160,02 1,08
Tarım	A+B	19,84	159,82 1,07
Metal eşya sanayi (makine ve teç.hariç)	28	5,92	157,76 1,06
Elektrikli makine ve cihazları im.,b.y.s.	31	2,30	156,34 1,05
Basın ve yayım	22	2,12	150,67 1,03
Ormancılık, tomrukculuk	02	2,17	148,33 1,00
Gıda ürünleri ve içecek imalatı	15	16,94	147,07 0,99
Sanayi	C+D+E	80,16	146,13 0,98
İmalat sanayi	D	73,33	145,84 0,97
Elektrik, gaz üretimi ve dağıtımı	40	84,60	144,55 0,97
Balıkçılık	B	0,29	145,78 0,97
Elektrik,gaz ve su	E	5,21	141,49 0,95
Plastik ve kauçuk ürünleri imalatı	25	4,54	136,87 0,91
Ağaç ve mantar ürünleri imalatı	20	3,19	134,30 0,90
Mobilya imalatı, b.y.s.	36	3,16	134,94 0,90
Makine ve teçhizat imalatı, b.y.s.	29	7,65	131,17 0,88
Deri ürünleri imalatı	19	1,07	129,82 0,87
Tütün ürünleri imalatı	16	2,71	125,42 0,84
Tekstil ürünleri imalatı	17	8,33	124,99 0,84

Kimyasal ürünlerin imalatı	24	5,97	122,22	0,82
Giyim eşyası imalatı	18	5,84	120,55	0,81
Suyun toplanması, arıtımı ve dağıtımı	41	15,40	121,82	0,81
Kağıt ve kağıt ürünleri imalatı	21	1,20	114,27	0,77
Taşocakçılığı ve diğer madencilik ür.	14	25,86	114,71	0,77
Motorlu kara taşıtı, römork, yarı röm.im.	34	3,79	113,60	0,76
Tıbbi, hassas ve optik aletler imalatı	33	0,31	85,98	0,57
Büro makineleri imalatı	30	0,37	83,59	0,56
İletişim teçhizatı imalatı	32	0,85	78,10	0,52
Diğer ulaşım araçlarının imalatı	35	0,25	64,73	0,43

Tüketici fiyatları endeksinde yer alan ana harcama gurupları itibariyle bir değerlendirme yapıldığında da nispi fiyatlarda önemli değişimler olduğu gözlenmektedir. Burada nispi fiyatı en fazla artan mal gurupları, alkollü içecekler ve tütün, lokantalar ve oteller ve konutlardır. Nispi fiyatı en çok düşen mal gurupları ise giyim ve ayakkabı, haberleşme ve sağlıktır.

Tablo 3) Ana Harcama Guruplarına Göre Harcama Ağırlıkları, Tüketici Fiyatları Endeksi ve Nispi Fiyat Oranları Sıralaması (Nispi Fiyat Oranları / (Ana Harcama Gurubu Endeks Değeri / Türkiye Ort Endeks Değeri) (2003=100)

Ana Harcama Gurupları	Harcama Gurubu Ağırlıkları	Endeks (Şubat 2008)	Nispi Fiyatlar Şub.08
TÜRKİYE	100,00	148,84	1,00
Alkollü içecekler ve tütün	5,00	192,02	1,29
Lokanta ve oteller	5,64	181,23	1,22
Konut	16,60	167,74	1,12
Eğitim	2,24	160,59	1,08
Gıda ve alkolsüz içecekler	28,63	154,65	1,04
Çeşitli mal ve hizmetler	4,16	154,50	1,04
Ulaştırma	12,59	150,43	1,01
Ev eşyası	7,42	132,28	0,89
Eğlence ve kültür	2,81	125,46	0,84
Sağlık	2,54	121,93	0,81
Haberleşme	4,30	106,59	0,71
Giyim ve ayakkabı	8,07	103,27	0,69

2.2. Nispi Fiyatlardaki Değişmelerin Nedenleri

Enflasyonist süreçte nispi fiyat değişimleri üç nedenle ortaya çıkabilir:

- Bunlardan birincisi çeşitli piyasalarda arz ve talep koşullarındaki reel değişmelerin farklı olmasıdır.

- İkinci gurup neden ise ekonomideki nominal değişmelerin çeşitli piyasalarda farklı reel değişmeler yaratmasıdır.
- Üçüncü gurup neden de belirsizliklere ve beklenti farklılaşmalarına dayalı monopolcü güç artışı ve farklılaşmalarıdır.

a) Reel Değişmelere Dayalı Nispi Fiyat Değişmeleri

Reel değişmeleri de kendi içinde iki gurupta toplamak mümkündür:

- Bunlardan birincisi arz ve talep eğrilerini kaydıran reel değişmelerdir. Bu değişmeler iktisat literatürün de kapsamlı olarak incelenmiştir. Bu çerçevede örneğin tüketicilerin reel gelirlerindeki değişmeler, gelir esnekliklerindeki farklılıklar nedeniyle çeşitli malların talebini farklı yönde etkileyecek, bu da nispi fiyatlarda değişliklere neden olacaktır. Aynı şekilde zevk ve tercihlerdeki değişmeler nispi fiyatlarda değişikliğe neden olabilir. Döviz kurlarındaki reel değişmeler ticarete konu olan ve olmayan malların nispi fiyatlarında değişmeye yol açabilir. Reel faizlerdeki değişmeler dayanıklı tüketim malları ile diğer malların nispi fiyatlarında bir değişme olmasına neden olacaktır. Dolaylı vergilerdeki değişmeler de benzer sonuçlar doğurur. Asgari ücretteki reel bir değişme farklı malların arzını farklı oranda etkileyerek nispi fiyat değişmesine yol açabilir. Beklentilerdeki değişmeleri de kısmen bu kapsamda değerlendirmek mümkündür.
- İkinci gurup reel değişmeler ise yeni rekabet koşullarının ortaya çıkması, yani monopolcü gücün değişmesi ile ilgilidir. Nispi fiyatlar dengesi bir önceki dönemdeki arz talep koşullarının ve monopolcü gücün bir fonksiyonu olduğu için ancak bunlardaki bir değişme nispi fiyatlarda yeni bir değişmeye (artışa) yol açarak ortalama enflasyonun üzerinde bir fiyat artışına neden olabilir.

Burada sözü edilen tüm değişmeler sıfır enflasyon olsa da ortaya çıkabilecek değişmelerdir.

b) Nominal Değişmelere Dayalı Nispi Fiyat Değişmeleri

Nominal değişmelerin piyasalar üzerindeki etkileri daha az incelenmiş ve daha az bilinen bir konudur.

- Burada nispi fiyat değişmelerinin kaynağı ekonomide toplam arz ve toplam talepte ortaya çıkan kaymaların yarattığı nominal değişmelerin çeşitli piyasalardaki arz ve talep koşullarını farklı biçimlerde etkilemesidir. Bu farklılık üç nedenle ortaya çıkar:
- Bunlardan birincisi çeşitli ajanların (karar birimlerinin) nominal ve reel değişmeleri farklı biçimde algılamalarıdır.

- İkinci neden ise çeşitli piyasalardaki mal ve hizmetlerin farklı fiyat esnekliğine farklı gelir esnekliğine ve farklı çapraz esnekliğe sahip olmasıdır.
- Üçüncü neden de parasal gelişmelerin çeşitli piyasaları etkileme süresinde farklılıklar olmasıdır.

Burada nominal gelir değişmelerinin, nominal faiz değişmelerinin, nominal nispi fiyat değişmelerinin reel etkilerinin çeşitli piyasalarda farklı olması ve bu nedenle de nispi fiyatlarda bir değişme yaratması söz konusudur.

c) Belirsizliklere ve Beklenti Farklılaşmalarına Dayalı Nispi Fiyat Farklılaşmaları.

Enflasyonist süreçte nispi fiyatlardaki değişimin bir diğer kaynağı belirsizliklerin ve enflasyon beklentilerindeki farklılıkların çeşitli piyasalarda arz ve talep üzerine etkisinin farklı olmasıdır. Şüphesiz enflasyonun olmadığı ortamda da belirsizlikler ve beklentilerde bazı değişimler vardır. Ancak enflasyonun yarattığı belirsizliklerin yarattığı beklenti farklılıkları çok kapsamlı etkileri olan bir olgudur. Burada konumuz açısından önemli olan husus **enflasyonist sürecin yarattığı belirsizlik ortamının firmaların monopolcü gücünü arttırıcı bir etki yapmasıdır.** Belirsizlik ve beklenti farklılıkları genel olarak rekabet zafiyetlerini arttırarak tüm firmalara ek bir monopolcü güç kazandırmaktadır. Belirsizlik ve beklentilerin önem kazandığı bazı piyasalarda ise bu monopolcü güç daha yüksek olmaktadır.

2.3. Nispi Fiyat Değişmelerinin Fiyatlar Genel Seviyesini Etkileme Gücü

Bir malın nispi fiyatlarındaki kalıcı bir değişme yoluyla fiyatlar genel seviyesini (enflasyonu) hissedilir bir ölçüde etkileyebilmesi için:

- Bu malın bir ara malı olması,
- Çok sayıda nihai ve ara malın üretiminde girdi olarak kullanılması,
- Ayrıca GSYİH veya fiyat endekslerinin hesaplanmasında ihmal edilemeyecek bir ağırlığa sahip olması
- Nihayet ikame imkanlarının sınırlı olması gerekir.
- Petrol ve doğalgaz fiyatlarında ortaya çıkan artışlar tipik bir nispi fiyat artışıdır. Bu artışlar petrol arz ve talebindeki önemli değişmelerden kaynaklanmaktadır. Tablo 2 de de görüldüğü gibi 2003-2008 dönemi itibariyle nispi fiyatlardaki en yüksek artış bu alanda görülmüştür. Uluslar arası düzeyde bu piyasaların rekabet zafiyeti içinde olduğu açıktır (OPEC karteli).Ancak iç piyasada rekabet zafiyetinde yeni bir nispi fiyat artışını tetikleyecek önemli bir gelişme söz konusu olmamıştır. Buna karşılık petrol ürünleri gerek çok sayıda malın üretiminde kullanılan bir ara malı olma özelliğine sahip olması gerek fiyat

endekslerinde yüksek bir ağırlığa sahip olması, gerekse de ikame imkanlarının kısa ve orta dönemde kısıtlı olması nedeniyle fiyatlar genel seviyesini önemli ölçüde etkileyebilir. Ancak yine de bu etki sanıldığı kadar büyük değildir. Petrol fiyatlarında % 100 lük bir artış, fiyatlar genel seviyesini yaklaşık olarak, ancak % 10 oranında etkileyebilmektedir.

- Tablo 2’de görülen diğer yüksek nispi fiyat artışları da enerji hammaddeleri ve metallerle ilgilidir. Bu alanlardaki değişimleri de arz talep koşullarındaki değişimler çerçevesinde ele almak mümkündür.

- Tablo 2’nin ortaya koyduğu ilginç bir sonuç da çok sayıda sektörde nispi fiyatlarda önemli gerilemeler olduğudur. Bu gerilemelerin en yoğun yaşandığı alanlar genel olarak dış ticarete konu olan mallar ve özellikle de imalat sanayiidir. Bu düşüşlerin fiyatlar genel seviyesindeki artışları sınırladığı, yani bu sektörlerin istikrar tedbirlerine duyarlı oldukları ortaya çıkmaktadır. Döviz kurlarındaki gelişmelerin yani YTL nin değer kazanması sürecinin de bu konuda etkili olduğu söylenebilir.

- Tablo 3’de görülen nispi fiyat artışları da oldukça ilgi çekicidir. Tütün ve alkollü içkiler alanındaki nispi fiyat artışının doğrudan doğruya devletin bu alandaki aşırı vergilendirme politikasından kaynaklandığı bilinmektedir. Otel ve lokanta fiyatlarındaki nispi fiyat değişimi de esas itibarıyla arz ve talep koşullarındaki değişimlerle ilişkilendirilebilir.

- Tablo 3’den görüldüğü gibi konut kiralardaki artışlar da genellikle ortalamayı yukarı çeken önemli bir kalemdir. Bu piyasalardaki kira artışları da tipik kalıcı ve sürekli nispi fiyat değişimini ifade etmektedir. Kiralık konut piyasalarındaki kira artışları gerek köyden kente göç sürecindeki aşırı hızlanma, gerek, konut kalitesindeki artışların tetiklediği konut maliyet artışları gerekse, şehirlerin hızla büyümesinin ve altyapısının iyileşmesinin getirdiği rant artışlarından kaynaklanan bina değer artışları nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Yukarıda sayılan faktörler mal farklılaştırması imkanlarını arttırarak konut piyasasına monopolcü rekabet piyasalarına dönüştürmekte , bu durum da kiralarda monopolcü güç artışına dayalı bir artış dinamiğini yaratmaktadır. Bu kalemin özellikle TÜFE içinde önemli bir ağırlığa sahip olması genel fiyat seviyesini de etkilemesine imkan vermektedir.

- Tarımsal malların fiyatlarında mevsimler itibarıyla ortaya çıkan değişiklikler de özellikle sebze ve meyve fiyatlarında ortalamanın üzerinde artış ve düşüşlere neden olabilmektedir. Burada Türkiye’nin imalat sanayiinde gerçekleştirdiği gümrük indirimlerini ve ithalat serbestisini tarımsal alana yaymamış olmasının önemli bir etkisi olduğu muhakkaktır.

Genel olarak bir değerlendirme yapıldığında Türkiye’de 2003 sonrasında fiyatlar genel seviyesi ortalamasını yukarı çeken mallardaki fiyat artışlarının reel faktörlere dayalı kalıcı veya uzun süreli nispi fiyat değişmesi

niteliğinde olduğu ve genellikle piyasalardaki rekabet zafiyetindeki artışlardan çok arz ve talep koşullarındaki reel yapısal değişikliklerden kaynaklandığı söylenebilir.

Bu durum nominal faktörlere dayalı nispi fiyat değişmelerinin olmadığını bir kanıtı değildir. Şüphesiz özellikle 2004 den sonra enflasyon oranının önemli ölçüde aşağı çekilmiş olması nominal faktörlere dayalı nispi fiyat değişmelerinin nispi önemini büyük ölçüde azaltmıştır. Muhtemelen bu etkiler hedeflenen enflasyon ile gerçekleşen enflasyon arasındaki farkın bir bölümünü açıklayacak düzeydedir. Bu etkilerin toplulaştırma düzeyi yüksek verilerle ortaya konulması esasen beklenemez. Dolayısıyla bu etkilerin daha iyi bir biçimde ortaya çıkarılabilmesi için bu konuda daha kapsamlı ve detaylı çalışmaların yapılması gerekir.

2.4. Enflasyonun Ölçümü ve İkame Sorunu

Sabit ağırlık kullanılarak yapılan enflasyonun ölçümünde nispi fiyatlardaki değişimin yarattığı ikame etkisi göz önüne alınmamaktadır. Bu durum fiyat artışlarının daha yüksek algılanmasına neden olmaktadır. Pazara çıkan bir üretici mevsimsel nedenlerle fiyatı astronomik düzeylere ulaşan bir malı almak zorunda değildir. Rasyonel tüketici bu maldan ya çok az miktarda alacak ya da onun yerine fiyatı sabit kalan veya daha az artan bir malı ikame edecektir. Bu durumda bu malın tüketici veya üretici fiyatları endeksindeki ağırlığı da değişmiş olacaktır.

İkame olgusu rekabet sürecindeki en önemli tüketici reflekslerinden birisidir. Tüketici nispi fiyatı önemli ölçüde veya sürekli artan bir malı daha az kullanarak, başka bir mal ile ikame ederek, veya bu malı kullanım zamanını ve kullanım şeklini değiştirerek bir tepki verdiği malın talebinde fiyatları aşağı çekmeye zorlayacak bir kayma yaratacaktır.

Enflasyon ölçümünde ikame imkanlarının göz önüne alınması mümkündür ve bu durumda bulunacak enflasyon oranı özellikle mevsimsel açıdan daha istikrarlı bir seyir takip edecektir.

Burada önemli olan husus enflasyon ölçümündeki bir zafiyetin bir piyasa zafiyeti gibi algılanmamasıdır.

2.5. Rekabet Zafiyetine Dayalı Nispi Fiyat Değişmeleri

Türkiye’de hangi sektörlerde rekabet zafiyeti olduğu konusunda henüz kapsamlı ve güvenilir bir çalışma yapılamamıştır. Ancak:

- Genel olarak uluslar arası ticarete konu olmayan (nontradable) mallar ve hizmetlerin işlem gördüğü piyasalarda rekabet zafiyetinin olması

olasılığı daha yüksektir.(Hizmet sektörü, konut, uluslar arası ticarete konu olmayan alanların başında yer almaktadır);

- Tekellerin ve doğal tekellerin(elektrik, doğalgaz, su. vs) olduğu alanlarda,
- Yoğunlaşma oranlarının yüksek olduğu alanlarda;
- Fiyatların doğrudan veya dolaylı olarak Hükümet kararı veya telkini ile belirlendiği (İçki ve sigara gibi eski Tekel ürünleri.) alanlarda;
- Yüksek taşıma maliyetleri nedeniyle iç piyasada mobilitesi fazla olmayan mallarda (çimento-tuğla-fayans vs.);
- Mal farklılaştırma imkanının sınırlı olduğu oligopolistik piyasalarda;
- Münhasır dağıtım ağına sahip firmaların bulunduğu piyasalarda;
- Giriş imkanlarının nispeten zor olduğu veya sınırlandırıldığı piyasalarda;
- Yüksek dolaylı vergilerin piyasa derinliğini azalttığı ve rekabet marjını kısıtladığı alanlarda; rekabet zafiyetine dayalı nispi fiyat değişmelerinin olabileceği söylenebilir.

2.6. Rekabet Zafiyetinin Sonuçları ve Fiyat Katılığı

Rekabet zafiyeti firmaların fiyat alıcı olmak yerine fiyat koyucu durumuna geçmelerini yani bir monopol gücüne sahip olmaları sonucunu doğurur. Rekabet zafiyetinin olduğu piyasalarda fiyat katılığı da söz konusudur. Fiyat katılığı, fiyatların arz ve talepteki gelişmelerden bağımsız olarak belirlenebilmesini veya sadece yukarı doğru hareket edebilmesini ifade eder.

Fiyat katılığı, kaynak tahsisinde etkinsizlik yaratma etkisi dışında enflasyonla mücadele sürecinde de sorun yaratan bir husustur. Fiyat katılığı firmaların makro ekonomik politikalara tek yönlü olarak (fiyatları yukarı çeken politikalar) duyarlı olması anlamına gelir.

Burada önemli olan husus hangi rekabet zafiyetinin rekabet politikaları ile giderilebilecek nitelikte hangilerinin de rekabet politikaları ile çözümlenemeyecek nitelikte olduğudur.

3. Enflasyonla Mücadelede Rekabet Politikaları Etkili Olabilir mi?

Fiyat istikrarının sağlanmasında (enflasyonla mücadelede) rekabet politikaları etkili olabilir mi sorusuna cevap verebilmek için mikro ekonomik politikaların makro ekonomik sorunların çözümünde anlamlı bir rolü olabilir mi sorusuna cevap vermeye çalışmak gerekir.

Burada yapılması gereken ilk tespit, enflasyonla mücadelenin esas itibarıyla makro ekonomik bir sorun olduğu ve bu alanda kullanılacak temel enstrümanların para politikaları ve maliye politikaları olduğudur.Makro iktisat

esas itibariyle fiyatlar genel seviyesi tam istihdam sorunları ile ilgiliyken mikro iktisat esas itibariyle nispi fiyatlardaki değişmeler ve piyasaların etkin işleyişi ile ilgilidir.

- Ancak, enflasyonla mücadelede para politikalarının ve maliye politikalarının etkinliği önemli ölçüde mikro ekonomik politikalara bağlı olmuştur.
- Enflasyon beklentilerinin gelişmesinde makro ekonomik politikalar kadar mikro ekonomik politikalar da büyük önem kazanmaktadır.
- Dış ve iç piyasalarda temel girdi maliyetlerinin önemli ölçüde artmasına neden olan şokların fiyat istikrarı üzerine etkileri de esas itibariyle mikro ekonomik bir yaklaşımı gerekli kılmaktadır.
- Kamu veya özel sektör kontrolündeki doğal monopollerin fiyat politikaları gerek maliyetler yoluyla gerekse beklentileri etkileyerek enflasyonu sınırlayıcı veya körükleyici sonuçlar doğurabilir.
- Geniş bir kamu sektörünün varlığı durumunda da KIT'lerin izledikleri fiyat politikaları enflasyonla mücadelede etkili olabilir.
- Özellikle gelişmekte olan ülkelerde enflasyonla mücadelenin olmazsa olmazı olan yapısal reformlar, esas itibariyle ekonomide davranışların ve beklentilerin değişmesine yol açan mikro ekonomik tedbirler mahiyetindedir:
 - Özelleştirmeler,
 - Deregülasyonlar,
 - Kurumsal kapasitelerin güçlendirilmesi,
 - Şeffaflığın, denetlenebilirliğin, hesap verilebilirliğin ve öngörülebilirliğin artırılması gibi.

3.1. Dar Anlamda Rekabet Politikalarının Enflasyonla Mücadeledeki Rolü

Buraya kadar yapılan analizler, dar anlamda rekabet politikaları ile yani Rekabet Kurumu'nun sahip olduğu yetkiler ve müdahale gücü çerçevesinde enflasyon üreten piyasalara müdahale edilmesi ve sonuç alınması imkanı var mıdır sorusuna cevap verebilmek için gerekli teorik altyapıyı bir ölçüde oluşturma imkanı yaratmış olmaktadır.

Burada yapılacak ilk tespit şudur: Rekabet Kurumunun faaliyetlerinin doğrudan fiyatlar genel seviyesini etkilemesi söz konusu değildir. Rekabet kurumu ancak:

- Hakim gücün kötüye kullanımını engelleyerek, ve azaltarak

- Paralel davranışları engelleyerek ve azaltarak
- Hakim gücü artırma çabalarını engelleyerek :
 - a) Rekabeti azaltma veya ortadan kaldırma girişimleri sonucunda ortaya çıkabilecek ek (ilave) suni nispi fiyat değişmelerini engelleyecek girişimler yapabilir.
 - b) Mevcut monopolcu güçleri azaltacak faaliyetler yoluyla da daha önce oluşmuş haksız nispi fiyat artışlarını geriletecek girişimler yapabilir.

Rekabetçi olmayan piyasalarda esasen yerleşik firmalar lehine bir nispi fiyat yapılanması vardır. Bu nispi fiyat yapılanmasının değişebilmesi ve fiyatlar genel seviyesini arttırması için yerleşik firmaların mevcut piyasa güçlerini daha da arttıracak girişimler yapabilmeleri gerekir. Rakip veya ikame malların varlığı nedeniyle bu imkan hiçbir zaman sınırsız değildir.

Diğer taraftan rekabet kurumu yapacağı müdahalelerle mevcut monopolcü gücün kullanım imkanını sınırlayarak, rekabetçi olmayan sektörlerde nispi fiyatların gerilemesine yol açabilir. Bu gerileme de fiyatlar genel seviyesindeki gelişmelerin makro ekonomik politikalara daha duyarlı hale gelmesi şeklinde yorumlanabilir.

Rekabet kurumunun bu tür müdahaleleri esasen yapmakta olduğu göz önüne alınırsa, bu tür ek girişimlerle enflasyonla mücadelede hissedilir bir gelişme sağlanması imkanının çok sınırlı olduğu söylenebilir.

3.2. Geniş Anlamda Rekabet Politikaları İle Enflasyonla Mücadele İmkani

Geniş anlamda rekabet politikaları ile (rekabet ortamını geliştiren politikalar) mikro düzeyde enflasyona sistematik olarak katkıda bulunan alanlarda etkili olma şansının daha fazla olduğunu hemen belirtmekte yarar vardır.

Geniş anlamda rekabet politikaları piyasaların oluşması, gelişmesi derinleşmesi ve bu piyasalarda adil ve işleyebilir bir rekabetin tesisi amacıyla uygulanan tüm politikaları kapsar. Ayrıca geniş anlamda rekabet politikalarının hem ekonomik, hem hukuki hem de sosyal ve politik boyutları vardır.

Geniş anlamda rekabet politikalarını esas itibariyle ekonomik özgürlüklerin gelişmesini sağlayacak her türlü politika olarak tanımlamak mümkündür. Bu çerçevede ekonomik özgürlüklerin temel öğeleri:

- Mülkiyet özgürlüğü başta olmak üzere bireylerin girişim ve vizyon oluşturma imkanlarını etkileyen her türlü iktisadi siyasi özgürlüklerinin garanti altına alınması,
- Sağlam bir paranın olmasını ve korunmasını sağlayacak düzenlemelerin yapılması ve garanti altına alınması,
- Dış ekonomik ilişkilerdeki sınırlamaların kaldırılması ve serbestliğin geliştirilmesi,
- Devletin büyüklüğünün kamu mallarının sağlanmasına imkan verecek optimal boyuta çekilmesi,
- Başta sermaye piyasaları ve işgücü piyasaları olmak üzere tüm piyasalarda katılıkların giderilmesi ve maliyet etkinliği olan düzenlemelerin geliştirilmesi şeklinde özetlenebilir.

Bu bağlamda yapılacak iyileştirmeler rekabet sürecinin etkinleştirilmesini sağlayarak nispi fiyat değişmelerinin gerçek kıtlıkları yansıtabilecek biçimde gerçekleşmesini sağlayacaktır. Bir genel denge modeli çerçevesinde düşünüldüğünde:

- Rekabet süreci, tüketicilerin ve üreticilerin nispi fiyat değişmelerine daha hızlı ve yüksek oranlı cevap vermelerini, kısaca hem arzın hem de talebin daha esnek olmasını sağlar. Nispi fiyatların değişmesi sonucu ortaya çıkan gelir ve ikame etkileri etkilerini daha hızlı bir biçimde gösterir.
- Ayrıca rekabet süreci arzın ve talebin fiyat dışı faktörlere daha duyarlı olmasını yani sağa ve sola daha hızlı kaymasını sağlar. Nispi fiyatların değişmesi sonucunda ortaya çıkan yeni kâr oranları çerçevesinde giriş ve çıkışlar daha fazla etkili olur ve kaynak tahsisi zaman ve mekan içinde daha etkin bir biçimde gerçekleştirilmiş olur..

3.3. Türkiye’de Rekabet Ortamının Gelişmesi Açısından Atılması Gereken Öncelikli Adımlar

Türkiye’de rekabet ortamının gelişmesinde öncelikli sorun hem kamu yönetiminde hem de özel kesimde rekabet kültürünün gelişmesidir.

Bir ülkede rekabet kültürünün oluşabilmesi için, ilk olarak serbest piyasa ekonomisinin temel kurumsal koşullarının sağlanmış olması ve iş dünyasının bu koşullar içinde var olma ve gelişme tecrübesi kazanması gerekir. Bu koşulları belli bir ölçü ile ifade etmek gerekirse, bir ülkenin ekonomik özgürlük endeksinde ortalama notunun en azından 10 üzerinden 7 performansını aşmış olması gerekir. Türkiye son yıllarda bazı alanlarda (dışa açılma, devletin boyutu) bu performansı yakalamış olsa da bazı alanlarda (örneğin mülkiyet

özgürlüğü ve düzenleme etkinliği) hala çok düşük bir reytinge sahiptir. Bu açıdan bakıldığında Türkiye’de serbest piyasa ekonomisinin olmazsa olmaz koşullarını gerçekleştirme sürecinin tamamlandığını söylemek henüz mümkün değildir. Bu nedenle de Türkiye’de rekabet süreci içinde gelişme tecrübesi henüz derinleşmemiş, buna bağlı olarak da rekabet kültürü henüz gelişmemiştir.

Diğer taraftan bir ülkede rekabet kültürünün oluşabilmesi için rekabet yasalarının uygulanmasında yeterli bir tecrübenin yaşanması gerekir. Oysa Türkiye’de Rekabet Kurumu’nun işlerlik kazanması henüz 11 yıllık bir geçmişe sahiptir. Bu kadar kısa bir zamanda rekabet yasalarına uyum açısından kapsamlı bir davranış değişikliğinin ortaya çıkması beklenemez.

Bu çerçevede Türkiye’de rekabet kültürünün gelişebilmesi için atılması gereken adımlar bellidir:

İlk olarak Türkiye’nin ekonomik özgürlükleri geliştirme konusunda çok önemli adımlar atması gerekmektedir. Mülkiyet hakkının geliştirilmesi, korunması ve mülkiyet üzerindeki gölgelerin giderilmesi için önemli bir mülkiyet özgürlüğü reformuna acilen ihtiyaç vardır.

Diğer taraftan mevcut düzenlemelerde maliyet etkinliğinin, öngörülebilirliğin ve güvenilebilirliğin sağlanması için AB den bağımsız olarak AB mevzuatına uyum konusunda hızlı adımların atılması gerekmektedir.

Ayrıca Türkiye’de enflasyonun kalıcı biçimde aşağı çekilmesi ve sağlam para konusundaki temel reformların bir an önce tamamlanması gerekmektedir.

Nihayet Rekabet Yasası’nın uygulanması ile ilgili sorunların da hızlı çözümlenmesi gerekmektedir.

Rekabet Kurumu’nun rekabet kültürünün gelişmesinde önemli bir rolü vardır Rekabet ihlalleri yapıldıkça verilen cezalar rekabet kuralları konusunda bilgi edinmeyi zorunlu hale getirmektedir. Hukukçular arasında da rekabet hukukuna ilgi giderek artmaktadır. Bunun yanında Rekabet Kurumu’nun kamu düzenlemelerinin rekabet kurallarına uygunluğunu sağlamada yol gösterici bir rol oynaması da söz konusudur. Rekabet Kurumu’nun yaptığı müdahalelerin basına yansması bu konudaki öğrenme sürecini hızlandırmaktadır.

Rekabet Kurumu Türkiye’de rekabet kültürünün gelişmesinde fevkalade önemli bir rol oynamıştır. Çünkü bu kurum kendi fonksiyonlarını gerçekleştirmede Türkiye standartlarının çok üzerinde bir performans göstermiştir. Ancak kurumun bu konuda daha fazla işlev yapmasını engelleyen bazı faktörler vardır:

- Bunlardan birisi devlet yardımlarında rekabet denetimi konusunun henüz bir çözüme kavuşturulamamış olmasıdır. Diğer önemli bir konu

Danıştay ile Rekabet Kurumu arasındaki ilişkilerin işlerliği sağlayacak bir temele oturtulmasıdır. Ayrıca Rekabet Kurumu ile diğer düzenleyici kurumlar arasındaki ilişkilerin de belli bir çerçeveye oturtulması önem kazanmaktadır. Nihayet Rekabet Kurumu'nun bağımsızlığını azaltacak girişimlerden kaçınılması da bu kurumun rekabet kültürünü geliştirmede üstüne düşen görevi yapabilmesi açısından önem kazanmaktadır.

SONUÇ

Bu tebliğden çıkarılabilecek ilk önemli sonuç, fiyat istikrarının sağlanmasının rekabet ortamının sağlanmasının en temel koşullarından birisi olduğudur. Gerek etkin rekabet politikalarının gerekse fiyat istikrarının AB ye tam üyeliğin en temel ve öncelikli koşulları arasında yer alması Türkiye'nin her iki konuda da başarılı olmaya mahkum olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu tebliğde enflasyonist süreç içinde fiyatlar genel seviyesi artışları yanında nispi fiyatlarda da çok önemli değişimler olduğu ortaya konulmuştur. Bu çalışmada yapılan analizler, Türkiye'de fiyatlar genel seviyesi ortalamasını yukarı çeken mallardaki fiyat artışlarının İki temel nedene dayandığını ortaya koymaktadır: Bunlardan birisi arz ve talep koşullarındaki reel değişimlerdir. 2003 sonrası dönemle ilgili reel değişimler içinde rekabet zafiyetindeki artışların rolünün önemli olduğunu gösteren ampirik bir bulgu yoktur. Aksine incelenen dönemde Türkiye'de rekabet koşullarında bazı iyileşmeler yaşandığı bilinmektedir. İkinci neden ise nominal değişimlerin çeşitli piyasalara farklı düzeylerde yansımalarının ve de enflasyonist sürece bağlı belirsizlik ve beklenti farklılıklarının etkileridir. Bu açıdan bakıldığında bize göre enflasyonist sürecin yarattığı belirsizliklerin yol açtığı monopolcü güç artışları hem fiyatlar genel seviyesi üzerine hem de nispi fiyatlar üzerine asimetric etkiler yaratmıştır. Bu etkiler bu çalışmada esas alınan kısa dönemli ve toplulaştırılmış veriler çerçevesinde teşhis edilebilecek nitelikte değildir. Bu konuda daha operasyonel ve kesin sonuçlara ulaşmak için nispi fiyat değişimlerinin daha uzun süreler için, aylık bazda ve bireysel mal piyasaları düzeyine inilerek hesaplanması gerekir.

Prof. Dr. M. Tamer MÜFTÜOĞLU (Panel Başkanı).- Sayın Türkkan da konuşmasını rekabet ve makroekonomik istikrar üzerine yoğunlaştırdı.

Benim hemen, 50'li yıllarda Almanya'nın efsane İktisat Bakanı diyeceğimiz "Ludwig Erhard"ın bir sözü aklıma geldi. Ludwig Erhard'ın sözü şöyle: "Serbest piyasa ekonomisinde eğer etkinlik sağlanmak isteniyorsak,

başarılı olmak isteniyorsa iki temel şart var; birincisi, bağımsız bir merkez bankası, ikincisi, bağımsız bir rekabet otoritesi.” Belki günümüzde bir üçüncüyü eklemek gerekebilir: Özellikle doğal tekellerin özelleştirilmesiyle regülasyon kuruluşları. Belki günümüzde hakikaten bu üç temel kuruluşun etkin çalışması ve bağımsız olması makroekonomik istikrar için çok büyük önem taşıyor diye düşünüyorum.

Sayın Türkkın konuşmasını, rekabet ve enflasyon üzerine yoğunlaştırdı. Rekabet ortamının sağlanamamasında enflasyonun rolü olur mu? İkincisi; tam tersine, rekabet enflasyonu engellemekte ne dereceye kadar etkili olur?

Ben burada, eğer siyasi otoritenin niyeti enflasyon yapmaksa, kimse engelleyemez diye düşünüyorum. Ne verimlilik engelleyebilir, ne rekabet. Ancak, rekabet, enflasyon yapmama niyetine yardımcı olabilir; çünkü nihayetinde, enflasyon yapmak demek, kâğıdın üzerindeki 5’in yanındaki sıfırları sağa doğru artırmaktan başka bir şey ifade etmez.

Yine Sayın Türkkın’ın kanaatimce çok önemli bir tespiti: Enflasyon monopolcü gücü artırır, ki kanaatimce bu çok önemli. Genellikle, rekabette güç artışı, etkinliği azaltması yönünden bakılır. Bence bazen etkinliği artırabilir. Fakat asıl tehlikesi, rant gelirini artırmasıdır, yani gelir dağılımını bozmasıdır, ki kanaatimce bu çok daha önemli.

Günümüzde, Sayın Karakaş’ın değindiği, sanayi sonrası toplumda görünüşler de değişmeye başladı. Bana bir e-mail geldi; müsaadenizle okumak istiyorum. Bill Gates, Microsoft’un bir seminerinde, bilgisayar sektöründeki gelişmenin hızını anlatmak için şöyle bir benzetme yapmış: “Eğer Volkswagen Firması son 25 yıl içinde bilgisayar sektörü kadar hızlı gelişmiş olsaydı, bugün 500 dolara alacağınız arabalara 25 dolar benzin koyup dünya turuna çıkmanız mümkündü.” Birkaç gün sonra da Volkswagen Firması şöyle bir basın açıklaması yayınlamış: “Eğer otomotiv sektörü Bill Gates’in işletim sistemi gibi gelişseydi, her alacağımız arabada tek koltuk olacak, diğer koltuklar için ekstra lisans parası ödemek zorunda kalacaktınız, arabanız sadece bizim ürettiğimiz benzinle çalışacak, gösterge tablosundaki tüm ikaz ve uyarı ışıkları yerine, üzerinde, ‘arabanız geçersiz bir işlem yürüttü kapatılacaktır’ yazan tek bir lamba olacaktı, ayrıca, her kazadan sonra arabanın hava yastıkları açılmadan önce bir düğmenin üzerinde, ‘hava yastıkları açılacak, emin misiniz’ diye bir ışık yanacaktı.” Sanayi sonrası ekonomi biraz böyle olacağı benziyor. Dolayısıyla, monopolcülük ve hâkim durum da bambaşka çehrelerle herhâlde karşımıza çıkabilecek.

Bülent ECZACIBAŞI

Eczacıbaşı Holding Yönetim Kurulu Başkanı

Bugün sizlere, ekonomimizin daha çok iş dünyasından bir bakış açısıyla rekabet düzeninin taşıdığı anlamı anlatmaya çalışacağım ve bu alandaki iyileştirme ihtiyaçlarına ilişkin düşüncelerimi açıklamaya çalışacağım.

Her şeyden önce şunu belirteyim: Aslında rekabet, iş adamlarının pek ateşli taraftarı oldukları bir şey değildir. Eğer rakibiniz yoksa yaşam son derecede rahattır, istediğiniz malı istediğiniz fiyata satarsınız, kendi kâr marjınızı kendiniz belirlersiniz ya da rakibiniz varsa, ama rekabet düzeni yoksa, onu piyasa dışına çıkarıp rakipsiz kalmak için elinizden geleni yaparsınız.

İş adamı Charles Wilson, -birçoğunuz adını duymuş olabilirsiniz, Revlon Kozmetik Şirketini kuran başarılı bir iş adamı- şöyle diyor: “Ben rekabetle karşılaşmayı beklemem, onu ezer geçerim.” Bence, rekabetten kurtulmak isteyen girişimcinin düşünce tarzını çok güzel tanımlamış. Tabii, bunun sınırları da var. Bu sınırları mesela “Mario Puzo”dan öğrenebiliriz. Ünlü “Baba” romanının yazarı. Bu romanda, romanın kahramanı “Don Corleone”yi kastederek şöyle diyor: “Don Corleone, birçok dahi iş adamı gibi serbest rekabetin ne kadar israfıya yol açtığını, tekelin ise ne kadar etkin olduğunu anladı” ve ekliyor, “böylece hemen Don Corleone bu etkin tekele ulaşma yoluna koyuldu.” Eğer rakibiniz serbest rekabetin israfıya yol açtığına inanıyorsa ve bundan kurtulmak için Baba’nın metotlarını kullanıyorsa durum birdenbire iş adamları için değişiyor ve siz de rekabet düzeninin taraftarları arasına katılıyorsunuz, rekabet düzeninin üstünlüğüne inanmaya başlıyorsunuz.

Bu iki iş adamı da kendi alanlarının galibi. Bunların sözleri ve tutumları rekabetin hem kaçınılmazlığını, hem de niteliğini bize anlatıyor: Birincisi, siz rekabetten ne kadar kaçarsanız kaçın, sizinle aynı ipte oynayan, Charles Wilson gibi, her zaman sizi ezip geçmek isteğiyle ensenizde olan rakipleriniz olacaktır. Bu durumda, rekabete girmekten başka bir çareniz yoktur, kaçıp rahat etmeniz mümkün değildir.

Tabii, Wilson gibi, rekabet üstünlüğünü sektöre getirdiği yeniliklerde arayan ve bulan bir rekabetle karşı karşıya olmak belki ticari anlamda değil ama can sağlığı bakımından yine de büyük bir tehlike anlamına gelmiyor, ama Baba gibi bir rakiple karşılaşırsanız, o zaman farklı bir noktaya geliyorsunuz; “madem rekabetten kaçamıyorum, o zaman, kuralların geçerli olduğu bir rekabet piyasasının yerleşmesine katkıda bulunayım” diye düşünmeye başlıyorsunuz.

Demek ki, bir girişimcinin rekabet düzenini savunmasında aslında çelişki yok. İş dünyasında rekabet eşyanın doğası gereği var ve inkârı mümkün değil. O hâlde, bunun ya düzenli, kurallı ve ahlâk normlarına bağlı bir biçimde olması ya da düzensiz, kuralsız ve ahlâk normlarından uzak, yani vahşi bir biçimde olması söz konusu. İşte o nedenle, hukuk kurallarına bağlı çalışan serbest ve kurallı bir rekabet düzenini savunan iş adamının tutumu asıl doğal olan tutumdur. İş adamı, rekabetin bir acı ilaç gibi olduğunu bilir. O ilacı almaktan başka çare yoktur. Yutması pek zevkli değildir, ama sonunda sizi iyi edecektir.

Bu panelin iktisatçı konuşmacıları, serbest rekabetin kaynak kullanımında etkinliği sağlayarak ülke ekonomisinde gelişmesine olan katkısı üzerinde durdular, duruyorlar. Ben, bu makro sonuçları bir veri kabul ederek daha çok rekabetin firmalara olan etkileri üzerinde durmak istiyorum.

Hem dünya pazarlarında, hem de artık ondan pek farklı kalmamış olan iç pazarda yenilikçiliği ile rekabet üstünlükleri sağlayabilmek ve bunları sürdürebilmek için başka bir çözüm yolu olmadığını iş adamları olarak bilmek durumdayız. Ayrıca, dünya pazarlarına açılmak için uluslararası ortaklara ihtiyaç olduğunu ve bunun ise ancak Türkiye’de rekabet koşullarının geçerliliği hâlinde mümkün olabileceğini görüyoruz. Ancak, bu olumlu etkilerin sağlanabilmesi için sadece firmaların piyasaları etkilemeye yönelik davranışlarının, pazar paylarını artırmak amacıyla giriştikleri bütünleşmelerin, tüketiciyi aldatıcı açıklamalarının ya da bunlar gibi uygulamalarının önlenmesi yetmiyor. Bu tür firmaların birbirlerine karşı ve tüketicilere karşı haksız rekabet uygulamaları ülkemizde de, özellikle Rekabet Kurumunun kurulup çalışmasını izleyen dönemde adım adım azalıyor. Bunlarla birlikte, devletin ve kamu kurumlarının müdahale ve işlemleriyle rekabeti önleyici sonuçlara yol açmalarının da önlenmesi gerekiyor. Bu zorunluluk, kamunun karar ve işlemlerinin ekonomik yaşam üzerindeki etki derecesiyle doğru orantılı olarak önem kazanıyor.

Bence, Türkiye’de de, ekonomide rekabet ortamının oluşması bakımından kamunun rekabeti bozucu etkileri en az haksız rekabet kadar büyük bir rol oynamakta, hatta ona zemin hazırlaması nedeniyle işlevsel olarak daha fazla önem taşımakta. Bunlar arasında, belediyeler de içinde olmak üzere kamu ihalelerinin verilmesine ilişkin sorunların başta geldiğini hepimiz biliyoruz.

Kamu ihaleleri konusunda yabancı kuruluşların bir şikâyet konusu da, Türk kuruluşlarına sağlanan yüzde 15’lik fiyat avantajı oluyor. Gene yabancı kuruluşların, çeşitli sektörlerde sağlanan kamu teşvikleriyle ilgili şikâyetleri sürüyor. Öte yandan, üretim ve enerji sektöründe yatırımı teşvik ve ihracatı çekici hâle getirmek için verilen devlet yardımlarının rekabeti bozucu etkilerinin

giderilmesinin Avrupa Birliği üyeliğinin önkoşullarından biri olduğunu da unutmamalıyız. 2007 yılı İlerleme Raporunda da bu konu yer alıyor; devlet yardımlarının özel bir yasa çerçevesinde düzenlenmesi ve rekabeti bozucu etkilerinin Rekabet Kurumu ya da benzeri bir bağımsız kurul tarafından değerlendirilmesi öngörülüyor. Buna ek olarak, konunun birçok uzmanı, devlet yardımlarının, bunlarla yapılacak yatırımların nimetinden yararlanacak olan bölgeler tarafından kendi ihtiyaçlarına göre belirlenmesinin ve gerçekleştirilmesinin daha doğru olacağı görüşünü paylaşıyorlar; bu yaklaşımı ben de doğru son derecede akla yakın buluyorum.

Aslında basında hemen hemen her gün çıkan ihale yolsuzluğu haberleri de, kamunun ekonomik yaşama müdahale edebilme olanaklarının ne kadar geniş olduğunu ve ne kadar büyük bir haksız kazanç potansiyelinin bulunduğunu gösteriyor. Bu durumun, kamu kaynaklarının israfı ve milli kaynakların verimsiz kullanılması kadar önemli bir sonucu da, rekabet üstünlüğünü yenilikçilikte arayan kuruluşların caydırılması oluyor. Bunun kümülatif etkisi ise, ekonomide verimlilik düzeyinin yükselmemesiyle görülüyor.

Prof. Dr. M. Tamer MÜFTÜOĞLU (Panel Başkanı).- Sayın Eczacıbaşı'nın, "rekabet, iş adamlarının öyle istekli oldukları şey değildir" derken aklıma spastik çocukların 100 metre yarışı geldi. Spastik çocuklar bir 100 metre yarışına katılırlar. 50'nci metrede spastik çocuklardan biri düşer ve kalkamaz. Diğer çocuklar, onun olmadığını fark ederler, arkalarına bakarlar ve dönerler, düşen spastik çocuğu da kollarından tutarlar, hepsi bir arada kol kola 100 metreyi tamamlarlar ve bütün seyircilerde müthiş bir alkış kopar. Belki rekabete de; adil rekabet, haksız rekabet, etkin rekabet, işleyen rekabet derken, bir de "mutlu rekabet" kavramı. İyi bir futbolcu iyi bir kaleciye gol atmak ister herhâlde; başarılı bir iş adamı da başarılı rakiplerle herhâlde mücadele etmekten hoşlanır.

Sayın Karakaş siz ne dersiniz; rekabette önümüzdeki dönemlerde böyle bir dünyayla karşılaşabilir miyiz, bir sanayi sonrası topluma doğru giderken?.. Belki ikinci turda bu konudaki düşüncelerinizi de öğrenebiliriz. Sayın Eczacıbaşı'na tekrar teşekkür ediyorum. Özellikle bu devlet yardımları konusunun vurgulanması çok yerinde oldu. Aşağı yukarı Rekabet Kurumunun da 10 yıldan beri üzerinde hassasiyetle durduğu bir konudur.

Dr. Ansgar HELD

*AB Komisyonu Rekabet Genel Müdürlüğü
Politika Danışmanı*

Bu seçkin kitleye hitap etmeye, burada konuşmaya ve tartışmalarınıza katılmaya beni de davet ettiği için, Türk Rekabet Kurumu Başkanı'na teşekkür etmek isterim. Bu daveti memnuniyetle kabul ettim, çünkü Brüksel'deki Komisyon'un rekabet hizmetleri ile Rekabet Kurumu arasındaki uzun, iyi ve yoğun işbirliği sürecinde, zaten en azından haftada bir temastayız. Onun için, aranızdaki pek çok dostumu görmekten mutluyum. Eğer bunlar konuşma süremden kesilmeyecekse, ayrıca, Rekabet Kurulu üyesi Bn. Neelie Kroes'in, Türk meslektaşlarıyla işbirliğine verdiği büyük önemi belirten kişisel mesajını da iletmek isterim.

Bayanlar-Baylar şimdi konuya gelelim. "Lizbon Ajandası'nda rekabet politikasının rolü" adlı konuya katkı yapmam istendi. Lizbon Ajandası nedir? Bunun ne anlama geldiğini herkes biliyor mu? Korkarım ki, Brüksel çevreleri dışında, Komisyon ve Konsey dışında bunun ne olduğunu bilen yoktur. Avrupa Konseyi'nin kararı aldığı şehrin adının arkasına saklanan AB politikalarının pek çoğunda olduğu gibi. Diğer politikalar, adını işitmiş olacağınız Barselona Prosesi, Kopenhag Kriterleri veya Maastricht Anlaşması olarak tanımlanırken, Lizbon Ajandası şimdi Lizbon Anlaşması ile yarışa katılmaktadır. Bu adlama olasılıkla iletişimi kolaylaştırmak içindir ve kabul edildikten sonra halk arasında hemen yerleşecektir. Ama bu görüşe karşın, bu adlamanın mesajların gizlenmesine yardımcı olması için kullanıldığını düşünenler olabilir; Brüksel dışında kalanlar ne konuştuğumuzu anlamasınlar, hatta bazen içerdekiler bile olasılıkla bir süre sonra başlangıçtaki amacın ne olduğunu bile unutabilir.

İşte bu nedenle, Lizbon Ajandası'nın ne olduğunu kısaca açıklamanın yararlı olacağını düşündüm. Tam anlamı ile AB'yi çok rekabetçi ve bilgi temelli bir ekonomi haline getirmek için bir büyüme ve iş yaratma stratejisidir. Basit tanımıyla ise, AB düzenli büyüme ve istihdam sağlamak için çıkış yolları arıyor. Bunlar, bizim tüm sabah programında zaten konuştuğumuz konular. Bunda çok şaşacak bir şey yok çünkü bu her halükarda her ekonomik planın hedefi olmalı. Buradaki yeni unsur şu ki; Komisyon'un ve üye ülkelerin dileği, ilgili ulusal politikaları bir hizaya getirmek ve bir Avrupa resmi çizmektir. Endüstriyel politika halen, Komisyon'un değil de üye ülkelerin ayrıcalığı olarak durduğundan böyle bir şey yapmak zorunluydu. Böylece, Mart 2000'de AB liderleri Lizbon'da toplandıklarında, daha fazla büyüme sağlamak için en önemli adımlar olarak tanımlanan daha dinamik ve rekabetçi bir Avrupa yaratmak için, üye ülkelerin konsensüsü ile yeni bir strateji belirlediler.

Resmi tamamlayan bir çok parça vardır. Tartıştığımız pek çok yönlerini de hesaba katan tam bir politikalar karışımıdır. Lizbon, bu sabahki konuşmacılar tarafından da dile getirilmişti. Bu parçalar, bütçe sürdürülebilirliği, daha iyi düzenlemeler, finansal istikrar, vergilendirme hakkı ve yardım sistemidir. Bu, eğitim ve öğretim sistemidir. Araştırma çevresidir. Nispi bir avantaj elde etmek için yapılan yatırım ve araştırma miktarıdır. Ekonomimizi değişimlere daha uyumlu ve dış şoklara karşı daha dayanıklı bir hale getirmek zorundayız. İşte Lizbon'da önemli olduğu düşünülen pek çok unsurdan oluşan bir havuz oluşturma ve herkes bunun için çalışmaya söz verdi, ve beş sene sonra yeniden bir araya gelinecekti; ve böylece biz dünyadaki en rekabetçi ekonomiye sahibiz.

Beş yıl sonra üye ülkeler, başarının beklenilenden daha az olduğunu gördüler. Bu nedenle, Lizbon stratejisi 2005 baharında yeniden ele alındı. Öncelikli alanlar ve öncelikli üye ülkeler dört öncelik bölgesine ayrılarak yeniden odaklanıldı. İlk iş, insana yatırım ve iş gücü piyasasının modernizasyonudur. İkinci dayanak, öğretim, araştırma ve geliştirme ve yeniliği içeren, bilgidir. Üçüncü dayanak, enerji tüketiminin azaltılmasına odaklanılmış, enerji ve iklim değişimi. Son olarak dördüncü dayanak, iyileştirilmiş bir iş dünyasında üzerine çalışmada anlaşılan üye ülkelerdir. Bu son hareket bizi bugünkü konumuza getiriyor: bu Lizbon rekabetçilik stratejisinde rekabetçi politikanın rolü nedir? Bu dayanak, şirketlerin yatırımları ve çalışmaları için karar almalarında önemli pek çok unsuru içine alır. İş dünyasının çalışma koşullarını belirler. Size şartı gelmeyecek, bu dayanak rekabeti de kapsar. İlk planda, her türlü anti-rekabetçi davranışlarla savaşta, bu alanda yasal önlemleri almaya devam etmesi için Avrupa Komisyonu'na çağrı yapıldı. Yenilenmiş Lizbon Ajandası, ayrıca daha odaklanmış bir rekabetçi aksiyonun zorunlu olduğunu söyler. Avrupa Komisyonu'nun rekabetin önündeki her türlü engeli kaldırmasını ister ve piyasaların ve yasaların sürekli izlenmesiyle bunun başarılmasını beklemektedir. Sınırlamaları tanımlamak için ve aslında buna bir cevap olarak, Avrupa Komisyonu finans ve enerji sektörlerinde sektör araştırmalarını başlattı.

Yakın zamanda Komisyon, bu yenilenmiş stratejiyle nasıl devam edileceğinin analizlerini yapıyordu. Sonuç olarak Komisyon, Aralık 2007'de Avrupa çapında ekonomik reform üzerine Stratejik Rapor denilen yayını gerçekleştirdi. Bu rapor, Lizbon Stratejisinin gerçekten de Avrupa'nın ekonomisinin şu anki gelişmiş performansına katkı yaptığını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, Komisyon, küresel finansal kriz ve yüksek emtia fiyatları nedeniyle şimdi bir baskı altında olduğumuzun ve ekonomimiz üstündeki bu artan baskı nedeniyle, Avrupa'nın hem toplumsal hem de ulusal düzeyde daha fazla ekonomik reformu uygulamaya koymak zorunda olduğunun farkındadır. Bu nedenle rapor, bu Lizbon Ajandası'nın daha da elden

geçirilmesini ve bazı alanlarda daha fazla çaba gerektiğini ve bu alanın da, araştırma ve geliştirmeye yapılan harcamaların az olduğunu ileri sürmektedir. Rapor ayrıca, bürokratik yüklerin azaltılması ve piyasaların geliştirilmesi için halen yapılacak şeyler olduğunu ortaya koymakta ve *network* endüstrileri ve hizmetlerinin rekabete açılması için halen imkanlar olduğunu söylemektedir. Rapor, iki hafta önce Brüksel’de toplanan ilkbahar Avrupa Konseyi’ne sunulmuştur. Avrupa Konseyi, Lizbon Stratejisi’nin ana hattını ve Avrupa’nın ekonomik yaklaşımını onayladı ve ayrıca, Komisyon’un önerdiği hareket planı rehberi denilen belgeyi de onayladı. Komisyon, üye ülkelerin yerine getirmesi gereken unsurlar içeren büyüme ve istihdam için birleşik kılavuzlar önerdi ve söz konusu rekabet alanları ve ilgili üye ülkelerde, AB düzeyinde harekete geçmek için toplumsal kılavuzlar veya bir toplumsal program denilen bir öneride bulundu. Bu, üye ülkelerin kısıtlayıcı engellerin daha da azaltılmasına ve rekabet politikasının daha etkili yürütülmesine öncelik vermesi demektir. Üye ülkelerin, rekabetin önündeki engellerin ortaya çıkarılması için piyasa düzenlemelerini izlemeleri istenmiş ve *network* endüstrilerinin rekabete daha da açılması için üye ülkelere çağrıda bulunulmuştur. Tüm bunlar bugün burada konuşuldu.

Toplumla ilgili olarak, birlik kuralları denilen kurallar, odaklanmamız gereken hizmetlerde rekabet amacını tanımlar. Raporun söylediğine göre, hizmetlerde rekabet, AB mal piyasasındaki daha az olduğunu gösteren açık veriler vardır. Gerçekten Prof. Karataş, rekabet kuralları hazırlandığında, hizmetlere değil de, geleneksel olarak mal piyasasına odaklanıldığını, benden önce ileri sürmüştü. Avrupa Anlaşması uygulamaya girdiğinde, çoğu hizmet endüstrisi çok ağır biçimde düzenlenmişti. Gerçekten, hizmetler alanında özellikle önem verilmesi gereken birçok *network* endüstrisi vardır. Bunlar arasında posta hizmetleri, elektrik, gaz, demiryolu taşımacılığı, finansal hizmetler, elektronik iletişim ve perakendeci ve toptancı endüstriler vardır. Bu bulgular, daha önce sözünü ettiğim, enerji ve finansal hizmetlerde yapılan sektörel araştırmaların sonuçları arasındadır. Bu sektörel araştırmalarda Komisyon, bu sektörlerdeki rekabetçi güçleri geliştirmek için yeterince imkan olduğunu ortaya çıkardı. Bu yaklaşım, bu sabahki oturumda Prof. Jenny’nin sözünü ettiği klasik kısıtlamaların kaldırılması yaklaşımının da ötesine gitmektedir. O, bu piyasaların gelişiminin sadece kısıtlayıcı engellerle önlendiğini söylemişti. Şimdi o engellerin bir kısmı kaldırılmakta ve telekomünikasyon ve hava taşımacılığı alanlarında iyi sonuçlar almaktayız. Bugün bundan da bahsedilmişti. Şu anda baktığımız ise, bu kısıtlamaların kaldırılmasının da ötesinde, şirketlerin davranışları nasıl oluyor da rekabeti geri tutuyor ve böylece, ekonominin ve tüketicilerin yararına bu piyasaların tam potansiyelleri ile gelişimini önlüyor.

Sonuç olarak, AB’de gözden geçirilen rekabet stratejisi özellikle bu sektörlerdeki rekabetçi güçlerin gelişmesini sağlamalıdır. AB’nin rekabetçi ajandasındaki rekabetin rolü tanımına bakacak olursak, ilk bakışta rekabetin, araştırma politikası, yenilikler, finansal istikrar için işgücü piyasasının reform edilmesi gibi pek çok benzerinin sadece küçük bir kısmı gibi görünür. Ancak aslında rekabet politikası ajandanın sadece önemsiz bir kısmı değildir. Ajandanın genel amacına ulaşmasında rekabetin rolü, pratikte daha büyüktür. Genelde etkili rekabet, Avrupa endüstrisinin rekabetçiliğinde ve büyümesinde anahtar konumdadır. Bu, Lizbon Stratejisi’nin rekabet unsurlarının sadece rekabetin özel yönlerine işaret ettiği anlamında gelmez. Ama bu, bunların da rekabetin önemli olduğu tek alanlar oldukları demek değildir. Sadece, üye ülkeler ve Avrupa Komisyonu’nun hareket noktalarında odaklanmanın zorunlu olduğunu düşünmesi demektir. Komisyon yine de genelde, inisiyatifi elinde tutan, odaklı ve etkin uygulanan bir rekabet politikasının endüstri rekabetini sağlamak için en iyi stratejilerden biri olduğu görüşündedir. Ayrıca, tek başına rekabet politikalarının başarıya ulaşamayacağı, rekabetçilik ajandasındaki diğer politikaların da uygulanması gerektiği bilinmelidir. Bugün burada bahsedildiği üzere, finansal istikrar enflasyonla savaşıyor ama işgücü piyasasındaki düzenlemelerden de söz etmeliyiz. Buradaki pek çoğumuz için bu şaşırtıcı bir haber değildir. Bununla birlikte, AB’de, daha hoşgörülü bir rekabet politikası için bir çağrı tekrarlanmaktadır. Geçen yıl Haziran ayında bir lider, “Bir ideoloji, bir dogma olarak rekabet Avrupa’ya ne getirdi?” diye sormuştu. Kendisi daha geçenlerde, büyük bir üye ülkenin başkanı seçilmiştir. Bunu duyduğumuz zaman, rekabet kurallarının, Lizbon’daki Avrupa Konseyi Anlaşması reformundan beri değişmeden uygulandığını söyleyebiliriz. Her halükarda böylesi bir ifade, bu sabah da geniş bir biçimde sözü edilen rekabetin yararlarının ispatlanmış bulgularını tekrar etmeyi zorunlu kılar, onun için ben tekrarlamayacağım. Bu bulgular için gerekli istatistiksel kanıtları verdiği için Prof. Jenny’yede çok müteşekkirim. İşte bu nedenle, bunları tekrarlamayacağım.

Özetleyecek olursak, genel bir rekabetçi politika içersinde, arzulanan sonuçları elde etmek, rekabeti yaymak ve korumak rekabetçi politikaların yerine getireceği bir şeydir. Bu görev, Lizbon Stratejisi’nde belirlenen alanların da ötesindedir. Komisyon’un bakışıyla bitirecek olursak, etkin rekabet, ekonomimizin rekabetçiliğine kararlı bir katkıda bulunur. Bu kuralların sıkı biçimde yürütülmesi, Lizbon Stratejisi’nin amacını önemli ölçüde yerine getirecektir. Verimliliğin ve ekonomik büyümenin artmasına ve son noktada, yurttaşların yaşam standartlarının yükselmesine katkıda bulunur. *Fair-play* kurallarını yerleştirmeyen ve daha da önemlisi bunları ciddi ve etkin biçimde uygulamayan hiçbir ekonomi sonunda başarıya ulaşamaz.

Prof. Dr. M. Tamer MÜFTÜOĞLU (Panel Başkanı).- Tabii, “Lizbon stratejisi” derken Maastricht kriterlerine de belki değinmek gerekirdi; çünkü, Sayın Türkkkan’ın sözünü ettiği makroekonomik istikrar herhâlde orada sağlanıyor veya o makro istikrar üzerine Lizbon hedefleri gibi, daha ziyade etkinliği, katma değeri artırmaya, istihdamı sağlamaya yönelik olan birtakım hedefler, amaçlar daha rahat bir şekilde gerçekleştirilebiliyor. Tabii, siz artık AB olarak Maastricht’i epeyi arkada bıraktığınız için Lizbon’dan devam edebiliyorsunuz; fakat bizim için herhâlde makroekonomik istikrara, tam, sürdürülebilir bir istikrara kavuştuğumuzu söylemek henüz tam mümkün değil diye düşünüyorum.

SORU ve CEVAPLAR

M. SIRAC ASLAN (Rekabet Kurulu Üyesi)- Ben Sayın Karakaş'a bir soru yöneltmek istiyorum. Kendisi, anlaşılan, bir dava sebebiyle Anayasa Mahkemesinin verdiği kararı eleştirirken, Mahkemenin bir algılama güçlüğünden söz etti. Türkiye Cumhuriyeti, diğer nitelikleriyle hukuk devleti. Anayasa Mahkemesi de, Anayasadan ve yasadan aldığı yetkiyle, şüphesiz sadece kendisine açılan davada iktisadi öğeleri nazarıtibara almaksızın karar oluşturmakta. Yanlış anlaşılmalara neden olmaması açısından Sayın Karakaş'ın değer sorulara cevap verdiğinde bu konuya da açıklık getirmesinin uygun olacağını düşünüyorum.

Uğur EMEK- Benim sorum Sayın Eser Karakaş'a. Kayıt dışı ekonomiyle mücadele denildiğinde benim aklıma hep bir şey geliyor. Kayıt dışısına çıkışın bir nedeni de, maliyet yapısını aşağı indirmek, firmanın üretim maliyetini aşağı indirmek; belki de, kamu tarafından bakarsanız da, firmalara sağlanan bir tür devlet yardımı. Devlet yardımlarını, izne ve belgeye tabi olduğu zaman, ilgili kurumlardan arazi tahsisi, vergi indirimi, vergi muafiyeti, SSK muafiyeti gibi alan kuruluşlar, kayıt dışında otomatikman bunlardan istifade ediyorlar. Bu firmaları kayıt içine çağırdınız zaman maliyetlerini yükseltmelerini teklif ediyoruz aslında biz bunlara, yüksek maliyetle rekabet etmelerini bekliyoruz.

Rasyonel bir üretici, kâr maksimizasyonu ile çalışan bir üretici, -ahlâki boyutlarını bir tarafa bırakıyorum- niye maliyetini yükseltmeyi kabul etsin? İki; maliyeti yükselecekse, yüksek maliyetten yapacağı üretimin intibak maliyetini kim kiminle paylaşacak? Burada devlet bir daha devlet yardımı sağlayacak mı? Üçüncü aşama da, bunun finansmanını nereden bulacağız? Bu soruların dışında, kayıt dışıyla mücadele için bir yöntem, çare var mı?

Panel Başkanı- Teşekkürler Sayın Emek. Başka bir soru olmadığı anlaşılıyor. Ben Sayın Doktor Held'e bir soru yöneltmek istiyorum. Özellikle Sayın Karakaş'ın sözünü ettiği, sanayi sonrası ekonomide ortaya çıkan değişikliklerden bir tanesi sabit maliyetler olayı, diğeri, arkadaşımızın sözünü ettiği, azalan verimler kanunu. Kısaca, rekabet değişiyor. Hatta, bir yerde artık, farklılaşmayla, herkes farklı ürünler üretmekle, homojen ürün üretenlerin rekabet olayı da bir dereceye kadar ortadan kalkabiliyor. Maliyete göre katma değeri çok yüksek olan ürünler söz konusu. Bu değişiklikler acaba şimdiye kadar AB uygulamalarında ne dereceye kadar dikkate alındı? Tabii, Lizbon hedefleri

bunun tamamen dışında olan bir olay. Kısaca, sanayi ekonomisine göre yeni ekonominin ortaya çıkardığı değişiklikler Avrupa uygulamasında dikkate alınıyor mu, hangi konularda, nasıl dikkate alınıyor? Yanıtlara Sayın Held'den başlayalım.

Ansgar HELD- Bay White'nin sorusuyla ilgili olarak, sözünü ettiğiniz Anayasa Mahkemesi kararını bildiğimi sanmıyorum, ama her halükarda dikey sınırlamalardaki kurallarımızı gözden geçirmek gibi bir planımız şu anda yok. Bu noktadan hareketle diyebileceğim, tutumumuzda bir değişiklik yok. Bunları daha birkaç yıl önce uyarladık ve bunun zaten bir iyileştirme olduğunu düşünüyoruz. Ayrıca, ABD Anayasa Mahkemesi kararlarını meslektaşlarımızın çok yakından takip ettiğini de söylemeliyim.

Prof. Müftüoğlu'nun sorusunu doğru anladıysam; ekonomiyi harekete geçiren değişikliklerden çıkardığımız sonuçlar göstermektedir ki, prensip olarak, piyasa davranışına karşı genel tutumumuzda değişiklik yapmak için bir neden yok. Bilgi veya siparişlerinizi elektronik yolla mı, yoksa başka şekilde geçtiğiniz, sizin belli piyasa durumunu mu kullandığımız sorusunu değiştirmez. Kuşkusuz, işten-işe platformlarındaki gibi yeni bir olaya bakmaktayız; bu platformlara erişim bir biçimde kısıtlıysa, piyasadan aktörlerin dışlanmasıyla sonuçlanan, bir potansiyeli fark edebiliriz. Bununla ilgili elimizde veriler yok, ama genel kuralları aynıdır. İşte bu nedenle, internet bulunduktan veya bir iletişim aracı olarak faks kullanmaya başladıktan sonra da kurallarımızı değiştirmedik.

Bülent ECZACIBAŞI- Bana soru sorulmadı ama kayıt dışı ekonomi konusunda birkaç düşüncemi belirtmek istiyorum.

Aslında Sayın Karakaş bu konuyu o kadar can alıcı noktaları belirterek, vurgulayarak değindi ki, pek bir şey söylemeye de gerek kalmadı. Kendi söylediklerine ilave edecek de aslında pek bir şeyim yok. Fakat, konu o kadar önemli ki, belki birkaç şeyi daha söylemeyi gerekli kılıyor.

Kendisine sorulan soruya Sayın Karakaş mutlaka yanıtlayacaktır, ama benim kendi açımdan bu konuda söyleyeceğim şu olabilir: Kayıt içine girmenin maliyeti bir ölçüde mutlaka düşürülen vergilerle karşılanmak zorundadır; yani bu vergileri firmaların kayıt dışına kaçmalarını teşvik edecek düzeyden çıkarmak gerekir diye düşünüyorum. Bu nasıl geri dönecektir? Tabii ki, hızlanan ekonomik aktiviteyle, artan yatırımlarla, daha fazla giren yabancı sermayeyle telafi edilecektir.

Yabancı sermaye yatırımları açısından kayıt dışı ekonominin çok ciddi bir caydırıcı etkisi olduğunu çok yakından görüyoruz. Nitekim, önümde bir Dünya Bankası araştırmasıyla ilgili rakamlar var. Zannediyorum 2005 tarihli.

Yatırımları caydıran nedenler arasında, yüzde 63 oranında yolsuzluk, yüzde 61 oranında da rekabete aykırı uygulamalar olarak belirtiliyor. Çok büyük oranda da, burada kayıt dışı ekonominin bir etken olduğunu kendi temaslarımızla, kendi yatırımlarımızla, yabancı yatırımcılarla yaptığımız işbirliklerinde görüyoruz. Bu tabii, Türk kuruluşlarını da yabancı ortaklardan da mahrum bırakıyor. Oysa biz, dünyaya açılmak için, dış pazarlarda daha etkili olmak için yabancı ortaklarla da işbirliği yapmak zorundayız. Ama bu imkânlar bu nedenle azalıyor. Nitekim içinde bulunduğumuz 2008 yılında yabancı sermaye yatırımlarının 15 milyar dolar düzeyinde kalması tahmin ediliyor. Bütün bunların etkilerinin ne olacağını Sayın Karakaş zaten özetlemişti.

Çok iyi olan, rekabette çok verimli çalışan, konusunun en iyileri şirketler dahi, bu rekabetteki üstünlükleri nedeniyle belki yüzde 10-15 bir etkinlik sağlayabileceklerini hesap ederlerken, kayıt dışının sağladığı belki yüzde 40'larda, yüzde 45'lerdeki bir avantajı, karşılarındaki kayıt dışındaki rakiplerinin sağladıkları avantajı, daha etkin çalışarak, daha iyi olarak, dünya çapında verimlilik artırıcı önlemler uygulayarak aşmaları mümkün değil.

Eninde sonunda kayıt dışılık büyümenin sorunu, hızlı büyümemizin önündeki bir sorun. Bu nedenle de, kayıt dışı ekonomiye, belki de çok büyük başka sorunlarımızın, neredeyse tüm sorunlarımızın kaynağında yatan nedenlerden biri olarak bakmak zorundayız.

Bir başka gözlemimi daha ifade etmek istiyorum. Özellikle enflasyonun düşmesi tabii ki hepimiz için çok olumlu bir şey; ama kayıt dışına artışı, her piyasa için söylenebilir mi, ekonominin tümü için söylenebilir mi bilmiyorum ama, benim gözlemlediğim, sektörlerin pek çoğunda artırmıştır. Çünkü, enflasyonun düştüğü bir ortamda özellikle aracı kuruluşların fiyat artırarak kazanç elde etmeleri imkânı kaybolmuştur. Aslında fiyatlar hızlı olarak artarken, -aracı kuruluşların elinde böyle bir imkân vardı- düşen enflasyonla bu imkân azaldıkça kayıt dışına kaçış birçok sektörde artmıştır.

Bir başka değinmek istediğim husus, bizim faaliyet gösterdiğimiz ülkelerden birinde, İrlanda'daki uygulamayla ilgili. Bu ülkede çıkarılmak istenen her yasa rekabete etkileri açısından inceleniyor ve değerlendiriliyor. Böyle bir uygulamanın Türkiye'de de olmasında çok büyük yarar olur diye düşünüyorum. Belki, adım adım ilerleyen kamu reformu çerçevesinde böyle bir konu ele alınabilir diye düşünüyorum.

Tabii, değinmeye dahi gerek görmedim; özelleştirmenin hızlandırılması ve yeni Ticaret Yasasının kabul edilerek yürürlüğe girmesi de rekabet düzenimiz açısından son derece önemli konular diye vurgulamak istiyorum.

Prof. Dr. Erdal TÜRKKAN- Sayın Karakaş çok önemli bir konuya değindi, bu yeni ekonominin rekabet üzerine etkileri konusunda. Tabii, yeni bir şeyi söylerken biraz bunu radikal bir şekilde söylemekte fayda vardır bazen ama,

burada da biraz dikkatli olmak lazım. Ben, esas itibarıyla yeni ekonominin rekabet konusunda bazı yaklaşım değişiklikleri gerektiğine inanıyorum ama, bu konuda radikal olarak, “efendim, artık rekabet hukukuna yer kalmamıştır” veya “ulusal rekabet kurumlarının yeri yoktur” gibi tam radikal bir sonuca ulaşmanın henüz çok erken olduğunu düşünüyorum. Evet, rekabet politikalarında yeni ekonominin gerekleri mutlaka hesaba katılmalıdır, mesela bu “ağ ekonomileri” dediğimiz konu, “Network” dediğimiz konular rekabet konusunda hesaba katılmalıdır; bunları biliyoruz.

Saniyorum, kendisi de bu konuda biraz dikkat çekmek için bunu söyledi. Bu kadar radikal bir şekilde, yani, “artık rekabet konusuna eskisi gibi yaklaşamayız” görüşünde değilim.

Buna karşılık, Türkiye’de henüz piyasaların tam manasıyla oluşmadığını, aslında bu kayıt dışı ekonomi dediğimiz hadisenin de, bizatihi piyasaların oluşmamasından kaynaklanan, oluşmamasından kaynaklanan bir hadise olduğunu düşünüyorum. Türkiye’de devletin müdahalelerinin ve rolünün hâlâ yer yer bir piyasa ekonomisiyle bağdaşmayacak boyutlarda olabildiğini düşünüyorum. Dolayısıyla, bu konuya biraz buradan girmemiz lazım. Bunun altı çizilmiş aslında; Sayın Eczacıbaşı da bunun altını çizdi. Türkiye’de esas, hâlâ rekabet ihlallerinin ve rekabet bozucu yaklaşımların kaynağının büyük bir bölümünün kamudan kaynaklandığı, Rekabet Yasasının da bu kamuyu bir teşebbüs saymadığı için birçok kamu müdahalesine, rekabete apaçık aykırı olan birçok kamu müdahalesine müdahale edemez durumda olduğunun altını çizmek istiyorum.

Piyasa tek başına anlamlı bir şey değildir. Bir piyasanın ortaya koyduğu fiyat sisteminin kabul edilebilir olması, piyasanın ortaya koyduğu bölüşümün kabul edilebilir olması için mutlaka bunun rekabetçi olması lazım. Ben, “rekabet” kavramının daha uzun yıllar piyasa mekânizmasıyla birlikte varolacağına, önem kazanacağına ve rekabetin korunması hadisesinin de, rekabetçi bir piyasa ekonomisi oluşturulması hadisesinin de, yeni gelişmelerdeki boyutlar hesaba katılsa dahi, önemli bir unsur olmaya devam edeceğini düşünüyorum.

Bu çerçevede de rekabet kültürünün gelişmesinin bu işin en önemli boyutu olduğunu düşünüyorum. Rekabet kültürünün gelişmesini şurada izliyoruz, sabahtan beri yapılan konuşmalar çerçevesinde. Çok değerli konuşmalar dinledik, gerçekten rekabet kültürünü tam olarak hazmetmiş konuşmalar dinledik. Ama rekabet kültürüyle daha tam da uyuşmayan bazı sözler de oldu.

Tabii, bu salonun dışında esas şöyle yaklaşımlar var: Mesela hâlâ, “canım, enflasyon da o kadar önemli bir hedef değildir” diye geçirilen

görüşlere sık sık rastlıyoruz. “Enflasyon için bu kadar ıstıraba katlanmaya ne lüzum var” eğilimleri zaman zaman böyle çıkabiliyor. Bu bakımdan ben

özellikle enflasyon üzerinde durdum. Fiyat istikrarı olmadan herhangi bir şekilde ne ekonomide demokrasinin sağlanmasının mümkün olabileceğini düşünüyorum, ne de demokraside ekonominin fonksiyonlarını, işlevlerini yerine getirebileceğini, piyasa ekonomisinin güvenilir bir sistem ya da kabul edilebilir bir sistem olarak kabul edilemeyeceğini düşünüyorum.

O bakımdan, ben şahsen, enflasyonla mücadelenin, Türkiye’nin hâlâ bir numaralı ve en önemli sorunu olduğunu düşünenlerdenim. İnşallah bunu böyle düşünenler de yeteri kadar çoktur. Hakikaten, enflasyonun bir rekabet gücünü, daha doğrusu firmalara ilave bir monopolcü güç veren, bir tekel gücü veren, fiyatı belirleme şansı veren ve haksız rekabete neden olan, kaynak tahsisinde tabii bu çerçevede nispi fiyatlarda çok önemli ve anlamsız değişmeler yaparak, kıtlıkları yansıtmayan değişmeler yaparak kaynak tahsisinde bozucu etkiler yarattığını düşünenlerdenim.

Enflasyonun maliyetleri fevkâlade büyüktür, ekonomik maliyetleri büyüktür, demokrasi açısından, sosyal açıdan maliyetleri büyüktür.

Ben hep şuna inanmışımdır: Enflasyonun yaptığı adaletsizliği eli sopalı bir diktatör yapamaz. Herkesin bunu çok farkında olması lazım. O yüzden “Ekonomi ve Demokrasi” diye bir kitap yazmışım; ilk kitabım oydu. Orada, enflasyonun ne kadar yıkıcı, ne kadar bir ülkeyi tahrip edici, hatta bir ülkenin hukuk sistemini tahrip edici bir olgu olduğunu açıklamaya çalışmışım. Düşününüz; sene başında yüzde 80 enflasyonun olduğu bir ülkede, sene başında verdiğiniz trafik cezası ile sene sonunda verdiğiniz trafik cezası arasında fark vardır; yani aynı suçu işleyen iki kişiye iki tane farklı ceza vermiş oluyorsunuz. Bu kadar hukuk sistemini de dejenere eden bir şeydir. Benim için, konumuz açısından burada en önemlisi, firmalara bir ilave rekabet gücü vermesidir.

Nispi fiyatlar üzerinde yeteri kadar duramadım. Nispi fiyatların önemi şu: Önümüzdeki dönemde Rekabet Kurumu çeşitli alanlarda resen faaliyete geçmeyi düşündüğü için nispi fiyatların bir önemi var. Nispi fiyatlardaki gelişme, rekabet ihlallerinin bir göstergesi olabilir. O yüzden onları çok yakından takip etmemiz lazım; tabii, daha piyasalar düzeyinde, daha operasyonel düzeyde takip etmemiz lazım.

Nispi fiyatlardaki bir bozulma, mesela bir piyasada bir malın nispi fiyatının yükselmesi başlı başına bir rekabet ihlali olarak tabii ki kabul edilemez ya da bir rekabet zaafiyetinin varlığı ile ilişkilendirilemez ama en azından üzerinde durulması gereken bir noktadır.

Son olarak Sayın Başkan, bir başka vurgulamak istediğim bir konu vardı; o da bu ekonomik özgürlükler konusuydu. Ona sadece bir-iki cümleyle değinebildim.

Türkiye’de hepimiz, Türkiye’yi ekonomik özgürlükleri açısından yeteri kadar özgür kabul ederiz; bir de hatta içimizde, gereğinden fazla ekonomik özgürlüklerin gelişmiş olduğu ülke olarak görme eğilimimiz vardır. Biz şunu karıştırıyoruz: Ekonomik yasaları çiğneyerek özgür olmak başka bir şey, yasalara uygun olarak özgür olmak başka bir şey. Yabancı sermaye aslında bu konuda neden daha fazla hassastır? Çünkü yabancı sermaye, yasaları çiğneyerek özgürleşemez, yani özgürlüğü öyle elde edemez. Kayıt dışı ekonomi yabancı sermayeyi çok fazla rahatsız eder. Aslında kayıt dışı ekonomi şu demektir: Yasaları çiğneyerek özgürleşmek demektir. Dolayısıyla, Türkiye’de yasaları çiğnemenin, yasalara tam manasıyla uyararak özgür müyüz; bunu sorgulamamız gerekiyor. İşte bu açıdan baktığımız zaman, Türkiye maalesef, 100 ülke, 120-130 ülke arasında hâlâ 80-90’ıncı sıralarda sürünen ve özellikle de bazı konularda 100’üncü sıralara yakın duran bir ülkedir. Mesela Türkiye’de akit ve mülkiyet özgürlüğü üzerinde gölgeler vardır, tam olarak garanti altına alınmamıştır ve de yeteri kadar korunmamaktadır. Biz bunun farkında değiliz. Bunun, bir piyasa ekonomisinin gelişmesi, rekabetçi bir piyasa ekonomisinin işlerlik kazanması açısından fevkalade büyük önemi olduğunu düşünüyorum. Ekonomik Özgürlük Endeksiyle -ki Türkiye de çok geri pozisyondadır- ülkelerin büyüme performansı, makroekonomik performansı arasında da çok ciddi ilişkiler var. Aslında ben tebliğimi bunun üzerine kurmayı düşünmüştüm, ama sonradan ondan vazgeçtim. Şimdi de biraz ondan pişman olmuş durumdayım. Ama yine de hiç olmazsa bunu ifade etmek istedim.

Panel Başkanı- Hocam, pişman olmayın. Özellikle enflasyon üzerinde bu kadar durmanız çok isabetli oldu.

Ben ümit ediyorum ki, şöyle bir 10-15 sene sonra enflasyona uyuşturucu muamelesi yapılacak. Enflasyon kanaatimce, ekonomiyi bozmaktan ziyade ahlâkı bozması açısından çok önemli; çünkü bozulan ekonomiyi birkaç yılda düzeltebilirsiniz, fakat bozulan ahlâkı düzeltmek herhâlde çok daha uzun bir süre gerektirecektir. Dolayısıyla, pişman olmayın; enflasyon üzerinde vurgulamanız çok yararlı oldu. Son olarak söz Sayın Karakaş’ın.

Prof. Dr. Eser KARAKAŞ- Teşekkür ediyorum Sayın Müftüoğlu. Aslında bana dört tane soru var: Bir tanesi zatıalınızın. Soru değil ama, şey dediniz, “21’inci yüzyılda nasıl?” Ben de sizin sorunuzdan sonra düşündüm. Aklıma şu geldi, yani “daha dostane bir rekabet olabilir mi” sorusuna.

Panel Başkanı- Evet, “dostane” daha güzel.

Prof. Dr. Eser KARAKAŞ- Etimoloji galiba, yani kelime bilimi bu işlerde önemli bir rehberdir. İngilizcede “Competition” diyorlar; Fransızcada “Concurrence” diyorlar. Latince köklü bu iki kelimenin de başı aynı ön ekle başlıyor: “Com” ya da “Con”; sonradan gelen kelimeye göre değişiyor. Bu, “ile” demek. Zaten Latince köklü kelimeler, yani rekabet anlamında kullanılan kelimeler mutlaka bir birliktelik çağırıyorlar. Fransızca “Concurrence”, aslında “beraber koşmak” demek, etimolojik kökeni “beraber koşmak” anlamına geliyor. Biraz önce Sayın Başkanın da verdiği o spastik çocuğu kaldıran koşucu şeyine çok uyuyor. İngilizcedeki “Competition” da, kelime, köken olarak “beraber hareket etmek”, “beraber fokurdamak” gibi bir şey. Daima bir birliktelik var yani. Bizde ise, “rekabet”, yanılmıyorsam, -tabii, kelime bilimci değilim- “rakip”ten geliyor. “Rakip” algısıyla o Latince ön ek olan “Com”, yani “ile” anlamına gelen, iki farklı zihniyet dünyasını da galiba çağırıyor. Biz rekabeti bir rakip olarak algılıyoruz. Galiba bu kavramın çıktığı, Romen kültür dünyası diyelim, Latin kültür dünyası da bir birlikte koşmak olarak algılıyor. Bu etimoloji bu işlerde çok rehberdir.

Salonda herkes 18’in üzerinde. Beni bağışlayın. Sevdiğim bir örnek vardır. Çok küçük bir müstehcenlik payı olacak. Beni bağışlayın. İngilizler “Firm” diyor; “firma” diyoruz. Bu firmanın eski Türkçede karşılığının, -“eski Türkçe” derken Osmanlıca anlamında söylemiyorum- Orta Asya Türkçesinde karşılığının, kâr getiren hane anlamında “kârhane” olduğunu biliyoruz. Biz, “firma” anlamına gelen “kârhane”yi Anadolu Türkçesine nasıl almışız; hepimizin malumu. “Firma”yı, “firma” kavramını “fuhuş yapılan bir yer” olarak algılamış Türkiye. “Firma”yı “fuhuş yapılan bir yer” olarak algılasak, kârhaneyi ve böyle bir kelimeyi “genelev” karşılığı kullanırsak, o zaman tabii rekabeti de farklı anlamamız gerekiyor değil mi? Bu, zihniyet dünyamızla ilgili bir şey. İktisatta bunun çok önemli bir şey olduğunu düşünüyorum.

İkinci soru Yargıtay Onursal Üyesi Sayın Aslan’ın sorusu. Sayın Aslan’ın sorusu tabii çok ciddi bir soru, üzerinde belki burada saatlerce konuşma gerektiren bir soru. Ben burada eğer, “bir algılama güclüğü var” dediysem, aslında ısrarcıyım bunda ama, bunu herhangi şekilde bir şey anlamına kullanmıyorum asla, yani bir Yüce Mahkemeyi küçümseme anlamında kullanmıyorum. Ancak şöyle de bir gerçeği en azından ben böyle giriyorum, herkes daha farklı algılayabilir: Türkiye ekonomisi bugün, nereden bakarsanız bakın, dış ticaret hacmi 300 milyar dolara yaklaşan bir ekonomi, 300 milyar dolarlık bir dış ticaret hacmimiz var. Bir şekilde milli gelirimiz 1 trilyon dolara doğru gidiyor. Bu rakamlar ciddi rakamlar. Türkiye’ye 2007’de 21 milyar dolar doğrudan yabancı sermaye yatırımı geldi. 35 dosyada Avrupa Birliği’yle tam üyelik müzakeresi yapıyoruz ve 12 yıldır da Avrupa Birliği’yle imalat sanayi mallarında Gümrük Birliği gerçekleştirdik. Bu, bir ekonomik vaka. Bu ekonomiyle acaba Türkiye’deki hukuk ideolojisi, hukuk metinleri ve Sayın

Aslan'ın vurgulamış olduğu, ben öyle algılıyorum, yüksek mahkemelerin (Yargıtay, Danıştay, Sayıştay, üçünü de bir araya koyabiliriz, üçünden de örnekler verebilirim), üç yüce mahkemenin vermiş olduğu ekonomik kararlar, bu ekonomik kararların genel ideolojisiyle, -bu kararların bir ideolojisi var, bu kötü bir şey değil, biz 12 Eylül'den beri ideolojiyi hep kötü bir şey olarak algıladık, ideoloji, sistematik fikirler bütünü demek, bir şeyin ideolojik olması iyi bir şeydir, bu üç yüce mahkemenin de vermiş olduğu, en azından 80'lerin ortasından beri izliyorum- kararlarda tutarlı ve süreklilik arz eden bir hukuk ideolojisi var- bu hukuk ideolojisiyle Türkiye'nin 2008 Mart'ında gelmiş olduğu ekonomik gelişmişlik arasında azımsanmayacak bir düzey farkı olduğunu düşünüyorum ve bunun, ekonominin lehine, hukukun aleyhine olduğu kanısındayım. Bu böyle gitmez. Zaman içinde bu düzey farkı kapanacaktır. Ekonomi lehine mi kapanacaktır, yoksa hukukun lehine mi kapanacaktır; soru budur. Türkiye'nin 1 trilyon dolarlık bir milli gelir büyüklüğüyle 11 Mart tarihli Anayasa Mahkemesi kararı, esastan alınan kararı uyumsuzdur; bir iktisat Profesörü olarak benim gözlemim. Ha, o karar eğer Türkiye'deki ekonomi hukuku ideolojisini belirleyecekse, Türkiye'nin 1 trilyon dolarlık milli gelirine ulaşması ve orada kalması mümkün değildir. Ha, kişi başına 3000 dolarlık bir ekonomiyle 11 Mart 2008 tarihli Anayasa Mahkemesi karar ideolojisi uyumludur, ama kişi başına 10 bin doların ötesine geçen bir ekonomide, 11 Mart tarihli Anayasa Mahkemesi karar uyumsuzdur; benim söylemek istediğim budur. Bu şekilde bu uyumsuzluk süremez. Süremeyeceği için de bu uyum bir şekilde gerçekleşecektir. Bir Türkiye Cumhuriyeti yurttaşı olarak benim temennim, bunun ekonominin lehine gelişmesi ve benim algılarım doğrultusunda hukukun 1 trilyon dolarlık bir ekonominin, Avrupa Birliği üyeliği, tam üyelik müzakereleri yapan bir ülkenin şeyine gelmesidir, hukuk ideolojisine sığrama yapmasıdır. Bu benim bakış açımdır.

Burada verdiği kararlarda Yüce Mahkemeyi eleştirebiliriz; kararlar eleştiriye açıktır. Benim eşim de başka bir mahkemede üye. Önemli bir mahkemeye yeni üye seçildi. Dolayısıyla, yüce mahkeme şeylerine hakaretamız bir üslup kullanmam asla söz konusu değildir. Öyle bir algı olduysa Sayın Aslan'dan da özür dilerim.

Benim tespitim çok nettir. Yanılıyor olabilirim tabii. Bir Profesör olarak söylüyorum diye bunun bir kesinliği yoktur. Ama, hukuk ideolojisi Türkiye'de, Türkiye ekonomisinin geldiği düzeyle uyumsuzdur. Bakın, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine, Allah'a şükür diyorum, şu anda işkence davaları azalmıştır, çok yoğun mülkiyet ihlal davaları gitmektedir.

Biraz önce Sayın Erdal Beyin belirttiği gibi, Türkiye'de mülkiyet algısı Avrupa insan hakları sözleşmesinin mülkiyet algısıyla sürekli olarak farklıdır ve

mülkiyet davalarından sürekli mahkûm oluyoruz. Mülkiyet de tabii hukukun özü bir şey değil mi? Mülkiyet olmadan hukuk olmaz, ekonomi de olmaz.

Burada bir problem var; hangi doğrultuda çözüleceği konusunda benim ciddi bir kuşku var.

Umarım, tekrar ediyorum, benim de temennim, herkes bu temenniği paylaşmak zorunda da değil, hukuk ekonomi lehine bir sıçrama yapar ve yukarıda bir yerde birleşiriz. Tabii, aksi de mümkün; onu da söyleyeyim. Aksi de mümkündür. Hukukun ısrarını sürdürmesi ve ekonomiyi aşağı çekmesi; bu da mümkündür, bunu da belirtiyorum. Bu ihtimal dışı bir şey değildir.

Sayın Erdal Türkkan'ın söylediği şey, -Sayın Uğur Emek'in konusuna geleceğim- Erdal Bey bana bir şey söyledi: "Dikkat çekmek için bunu..." Hiç öyle bir şey yapmadım Erdal Bey. Ama, bunu size bir şey olarak söylemiyorum. Dikkat çekmek için söylemedim bunu. Ama neden? Bakın, bir tabir kullandım; İngilizcesi, bildiğiniz gibi, "Global public good." Ben de buna küresel kamu malı diyorum. Rekabet hukuku bir küresel kamu malıdır. İngilizcede bu "kamu malı"na, biliyorsunuz, "mal"a "Good" diyorlar. Niye üretilir kamu malı ya da kamu hizmeti? Küresel kamu hizmeti dersek rekabet hukukuna, niye üretilir? Ulusal kamu hizmeti niye üretilir? Bir ulusal kamu kötülüğünü bertaraf etmek için üretilir, mesela terör vardır, terör bir ulusal ya da küresel kamu kötülüğüdür, teröre karşı ulusal ya da küresel kamu malı, "kamu good", "Public good" üretiriz.

Rekabet meselesi ve rekabetin ihlali, rekabetin bozulmasından doğacak negatif sonuçlar, rekabetin ihlalinden doğacak negatif dışsallıkların çözümü artık ulusal düzeyde yapılamıyor. Bu, anlamsız bir çabadır. Şu anda Gümrük Birliği üyesi bir ülkede ya da inşallah makul bir sürede Avrupa Birliği tam üyesi bir ülkede rekabet ihlallerinin doğuracağı negatif dışsallıkların ulusal bazda çözümü teknik olarak olanaksızdır; çünkü o ulusal dediğimiz kamusal kötülüğün ölçüğü ulusal sınır tanımamaktadır. Dolayısıyla da, o ulusal ya da küresel kamusal kötülüğe ulusal sınırları aşan bir kamusal hizmetle cevap vermek zorundayız; terör bunun çok tipik bir örneği. Siz, kuş gribine eğir ulusal sağlık hizmetleriyle çare bulmaya kalkıyorsanız, tuhaf bir şey, çünkü, o kuşlar, namussuzlar sınır tanımıyorlar. Kuş gribine ulusal bir sağlık hizmetiyle cevap vermeniz etkinlik altı bir şey üretecektir. Buna mutlaka Dünya Ticaret Örgütü çerçevesinde bir şey yapmak zorundasınız. Bir ölçek örneği vereyim. Avrupa Birliği üyesi ülkeler neden Avrupa Adalet Divanı üzerinden çözmekteler kendi rekabetle ilgili sorunlarını, niye böyle bir supranasyonal mahkeme oluşturmuşlar? Çünkü rekabetin ihlalinden doğan meseleler artık üye ülkelerin sınırlarının ötesinde bir şey ve Avrupa Adalet Divanına gidiyor rekabetle ilgili davalar. Tabii, önce Genel Müdürlüğe gidiyor; ama sonra supranasyonal bir otoriteye gidiyor. Genel Müdürlük de supranasyonal bir şey; o da ulusal bir şey

değil. Bu “DC” de, Rekabet Genel Müdürlüğü de supranasyonal bir şey ve davaların görüldüğü Avrupa Adalet Divanı da supranasyonal bir organ. O anlamda, artık ulusal anlamda, ulusal ölçekte rekabet hukuku üretiminin iktisat etkinliği açısından bir anlamının olmadığını söyledim. Bunları dikkat çekmek için söylemedim. Bu, çok tipik, çok özel olmayan bir vaka; onu belirtmek istedim.

Sayın Uğur Emek’in sorusu tabii doğru. Sayın Eczacıbaşı bu konuda aslında benim söyleyeceğim şeylerin önemli bir bölümünü söyledi. Kendisine de teşekkür ediyorum.

Yalnız, şöyle bir şey var: Herhangi bir olayı kamu otoriteleri nasıl algılıyorlar ya da ne zaman çözüm buluyorlar? Maliyetleri getirilerini aşmaya başladığı zaman kamu çözüm buluyor. Bu kayıt dışılık denen olgunun yakın tarihe kadar kamusal alanda algısı, getirilerinin maliyetlerinin üzerinde olduğuydu. 94 krizi, 99 krizi, 2001 krizi, bu krizleri, kayıt dışı ekonominin getirdiği esnekliklerle aştığımızı dair bir tevatür vardı. Bunu da çok iyi bilmiyorum. Ama böyle bir algı vardı en azından. Bu krizleri Türkiye niye nakavt olmadan, sadece bir nackdown’la atlatıyor da nakavt olmuyor? Çünkü o kayıt dışı ekonominin bir esneklik getirdiği dolayısıyla, o zamanki kamusal algı, kayıt dışılığın faydalarının maliyetlerin üzerinde olduğuydu. Biraz önce Sayın Eczacıbaşı’nın da, Sayın Türkkân’ın da belirttikleri gibi, çok net bir şekilde bugünkü kayıt dışının geldiği bölüm ve sermaye hareketlerinin küresel düzeyde erişmiş olduğu nokta, bu kayıt dışılık sürdüğü sürece Türkiye’nin artık dışarıdan doğrudan yabancı yatırım kaynağı çekmesini olanaksız hâle getirmiştir.

Şu aşamadan itibaren artık bence kamu da, kayıt dışılığın maliyetinin getirisini aştığı kanısında; dolayısıyla buna bir çözüm bulunacak, mutlaka bir çözüm bulunacak. 10 yıl önce bu soruyu sorsaydınız, bu konunun üzerine gidilmeyecek derdim; ama bugün gidilecek, çünkü bu kayıt dışılık sürdüğü sürece Türkiye’nin yüksek büyümeyi yakalaması mümkün değil.

Sayın Eczacıbaşı söyledi, “belki maliyeci olarak benim söylemem gerekir” dedi. Bunun intibak maliyetlerini, -o güzel bir formülasyonda, sizinki-düşük vergilerle, düşük sosyal güvenlik primleriyle karşılayacak devlet. Bunu bir devlet yardımı diye görmemek lazım; çünkü kayıt içine de aynı oranlar uygulanacak. Bir anlamda bir teşvik sistemi, bir kayırmacılık sistemi olmayacak. Bu intibak maliyetleri bu sektörden daha az kamusal kaynak çekilerek karşılanacak gibime geliyor.

Panel Başkanı- Teşekkürler Sayın Karakaş. Sayın Eczacıbaşı’nın bir eklemesi var. Buyurun Sayın Eczacıbaşı.

Bülent ECZACIBAŞI- Sizin sorunuzla ilgili ben birkaç cümle söylemek istedim. Rakibimiz düştüğü zaman elinden tutup kaldıracağımız bir rekabet düzeni hayal edebilir miyiz acaba? Tabii, hayal edebiliriz. Ben bundan bir mesaj algılıyorum, Sayın Başkanın bu sorusundan. Rakiplerin birbiriyle yardımlaştığı bir düzen kurmaya Rekabet Kurumumuz galiba olumlu bakıyor. Biz bunu hatırımızda bulunduracağız. Tabii, bunun pratiğe yansımaları, kuruluşların kendi pazar paylarından ve kendi kârlarından rakipleri lehine vazgeçmesi anlamına gelir. Bir de, ortaklarımızın ve Sermaye Piyasası Kurulunun da bu konuda fikrini soracağız.

Panel Başkanı- Sayın Held de son bir mesaj vermek istiyor.

Dr. Ansgar HELD- Sadece, Prof. Karakaş'ın belirttiği bir noktaya kısaca değinmek isterim. Doğru anladıysam, ulusal düzeyde rekabet korumanın yeterli olmadığını ve görece olarak Avrupa Komisyonu'nun uluslar üstü bir mercii olduğunu söylediniz. Ancak, ben bunlara tamamen katılmayacağım, çünkü uluslar arası bir rekabet mercii yok ve Avrupa Komisyonu da bir anlamda AB toprakları ile sınırlanmaktadır. Bu anlamda, dışardan bakıldığında ulusal bir merciidir ve bu da bizi, başka bir açıdan baktığımızda, rekabetçiliği sağlamada Avrupa'nın becerisindeki artışına götürür ve bu da, küreselleşme dalgasının sonucudur, ve ekonomik coğrafyayı değiştiren Çin ve Hindistan'ın işe karışmasıyla özellikle bağlantılıdır. Bizim açımızdan şimdi soru; sadece rekabeti kullanmak zorunda kalmadan, bununla nasıl başa çıkabiliriz. Örneğin, uluslar arası bir rejim ve DTÖ olmadığında, bir yol bulmak zorunda olmamız demektir. En azından ekonomi dünyasındaki ana oyuncular arasında düzenleyici bir uyumun nasıl tesis edileceğini ve işbirliğimizi nasıl geliştirebileceğimizi bulmak zorundayız. Bu anlamda, AB mercii ve Türk yetkililer arasındaki işbirliği bir adımdır ve siz de, sosyal piyasa ekonomisi kavramını ortaya atan Alman bakan Ludwig Erhard'dan söz ettiniz. Onun için bu sosyal piyasa ekonomisinin yalın amacı, hepimizin refahıydı. Umalım ki, adil rekabetin kesinlikle bu amaca katkıda bulunacağı geniş çevrelerce benimsensin.

Panel Başkanı- Efendim, böylece panelimiz tamamlandı. Herhâlde, istikrarın olmazsa olmaz şart olduğunu kabul edeceğiz. Rekabet de refah seviyemizin artması için olmazsa olmaz şart. Ama unutmayalım ki, rekabetin ligleri var; 1'inci lig, 2'nci lig, 3'üncü lig. Şu anda 2'nci ligdeyiz. 3'üncü lige düşmeyelim. Herhâlde 1'inci lige çıkmanın yollarını arayalım.

Değerli konuklar, vurgulamak istediğim diğer bir konu, herhâlde rekabet otoritesinin, rekabet hukukunun odaklanması gereken nokta, güç olayı. Güç olayına 1980'lere kadar genelde bakış açısı şuydu: "Güç iyinin elinde iyidir, kötünün elinde kötüdür"; fakat 80'den sonra, "güç daima kötüdür, güç çünkü kötülük tohumlarını bir yerde içinde taşır ve güç arttıkça tehlike de artar"

şeklinde bir yaklaşım. Nitekim, biraz esprili bir şekilde, “para kazanmanın yolu sadece ticaret değildir, 1 milyara kadar para kazanmak isterseniz ticaret yapın, 1 trilyona kadar kazanmak isterseniz siyaset yapın, üstü de ancak savaşla mümkün olur” derler. Herhâlde günümüzde onun yolu da “Supermarket” güç olmaktır. O da bizde yok. Onun için, rekabetimizi 2’nci lige çıkaracak şekilde ve etkin bir şekilde yapmanın yollarını arayacağız. Herhâlde bu yolda da epeyi yol kat ettik.

Ben son olarak şahsım ve değerli panelist arkadaşlarım adına Rekabet Kurumumuzun değerli Başkanının şahsında tüm Rekabet Kurumunun 11’inci yılını kutluyorum, başarılarının devamlarını diliyorum.

TÜRKİYE'DE REKABETİN KURUMSALLAŞMASI VE
KURUMSALLAŞMA SÜRECİNDE
REKABET KURUMUNUN ROLÜ

26 Mart 2008
ANKARA

PANEL II

Oturum Başkanı
Doç. Dr. Yusuf BALCI

Prof. Dr. Turgut TAN

Bilkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

Kurumsallaşma iki açıdan değerlendirilebilir: Biri, organik veya yapısal anlamda Rekabet Kurumu'nun devlet yapısı ve Türk idare yapısı içerisindeki yeri anlamında ne ölçüde kurumsallaştığını değerlendirmek; ikincisi, işlevsel açıdan, yani rekabetin korunmasında ve Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un uygulanması açısından kurumsallaşmanın ne ölçüde gerçekleştiğini saptamak.

Yapısal açıdan baktığımızda, Türk idare yapısı içerisinde yeni bir yapılanmayla karşılaşmıştır. Tabii, bu yalnızca Rekabet Kurumu açısından söz konusu olmamaktadır. Benzer başka kurumlar da ortaya çıkmıştır. Bunlara, genel olarak bir isim vermek gerekirse, biraz çeviri bir kavram olarak “bağımsız idari otoriteler” veya Türkiye’de zaman zaman kullanılan deyimleriyle “düzenleyici kurullar” da denilmektedir. Böyle bir yeni yapılanma söz konusu. Tabii, dediğim gibi, sadece Rekabet Kurumu değil, BDDK, Sermaye Piyasası Kurulu ve benzeri diğer kurumlar da bu yeni yapılanmanın örnekleridir.

Zaman zaman Türkiye’de bu tür kurumların Anayasal dayanakları var mıdır sorunu tartışılmaktadır. Kurumsallaşma açısından anayasal dayanağın önemi yadsınamaz. Anayasal dayanak sorunu başka ülkelerde de tartışılmış, ancak anayasalara bağımsız idari otoritelerle ilgili bir hüküm yoluna gidilmemiştir.

Anayasa'nın 167'nci maddesi ile devlete, Anayasa tarafından tekelleşmeyi önleyici, kartelleşmeyi önleyici bir ödev verilmiştir. Devlet de kendisine yüklenmiş olan ödevi yerine getirmek için bir örgütlenmeye gidecektir. İşte, Rekabet Kurumu adını taşıyan Bağımsız İdari Otorite kanalıyla üstlendiği görevi yerine getirmektedir. Ama idari yapı olarak doğrudan Anayasa'da düzenlenmiş bir yapı değildir.

Biliyorsunuz, son zamanlarda Türkiye’de yeni Anayasa hazırlığı çabaları var. Değişik kesimler Anayasa önerileri geliştirmektedir. Bunlara baktığımız zaman, idari, yapısal anlamda da bu tür kurumlara bir anayasal dayanak oluşturma çabasını hazırlanan önerilerden yalnız birinde görmek mümkün. Şu sırada pek çok öneri var; fakat benim tespit edebildiğim kadarıyla Türkiye Barolar Birliğinin 2007'deki Anayasa önerisinde, “Piyasaların Denetimi” başlığı altında, şimdiki 167'nci maddenin 2'nci fıkrasına benzer bir madde var. Ayrıca, bu öneride, “Uzman ve Özerk Kuruluşlar” başlığı altında “Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin iktisadi, sosyal ve kültürel alanlarda ortaya çıkardığı sektörlerin düzenli işleyişini sağlamak, ilgili hak ve özgürlükleri

güvence altına almak amacıyla kanunla uzman ve özerk birimler oluşturulabilir” şeklinde bir genel hükmün Anayasaya konmasını öneriyorlar. Böyle bir hüküm, Rekabet Kurumu yanında diğer bağımsız idari otorite adı altında andığımız kuruluşlar için de bir anayasal dayanak oluşturabilecek niteliktedir.

Burada anayasa değişikliklerinden söz açılmışken bir hususa değinmek isterim. Belki doğrudan panel konusu ile ilgili olmamakla beraber, Türkiye’de uygulanacak olan ekonomik düzenle ilgili olması bakımından önemli.

Son zamanlarda, 1982 Anayasası’nın piyasa ekonomisinin uygulanmasına ne ölçüde elverişli olduğu konusunda bazı değerlendirmeler yapılmaktadır. İki tane örnek vermek istiyorum. Mesela Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Başkanımızın 2007 Ağustos’unda verdiği bir demeci var; diyor ki, “ekonomide reformların yapılabilmesi için mutlaka yeni bir Anayasa gerekmektedir.” Nedenini de şöyle açıklıyor: “Çünkü, karma ekonomi mantığında bir Anayasamız var ve onunla küresel piyasalarda rekabet için adımlar atmak mümkün değil.”

Bir diğer örnek, Hazine’den sorumlu Devlet Bakanının yine 2007 yılı Ekim ayında verdiği bir demeç. Diyor ki, “Adalet ve Kalkınma Partisinin büyük projelerinden biri Anayasayı değiştirmektir, Anayasa değişikliği, daha rekabetçi bir ekonomik ortam yaratacaktır.”

Bu tür demeçler, mevcut Anayasanın ekonomik sistem bakımından belirli bir ekonomik sistem tercihini öngördüğü değerlendirmesini yansıtmaktadır. Bunun başka şekillerde ifade edildiği de olmaktadır. Örneğin, Anayasa’nın özelleştirmeye kapalı olduğunun ileri sürülmesi gibi. Halbuki Anayasa Mahkemesi kararları incelendiğinde görülecektir ki, Anayasa Mahkemesi daha kararlarının başında, Anayasanın özelleştirmeye engel olmadığını açıkça ifade etmektedir.

Hazırlanan Anayasa önerilerine, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğinin hazırlattığı Anayasa önerisi de dahil, bakıldığında yürürlükteki Anayasa’nın ekonomik hükümlerden farklı yeni bir düzenlemenin önerildiği görülmektedir. Zaten Anayasa Mahkemesi de çeşitli kararlarında şunu söylüyor: “devletin ekonomik hayatın işleyişini düzenlemesi gerektiğinde bu alana müdahale etme olanağını Anayasamız vermektedir.” Aynı Anayasa Mahkemesi şunu da söylüyor: “çokpartili demokratik rejimi benimseyen Anayasamızda, Anayasa ilkelerine ters düşmemek koşuluyla iktidarların ekonomi alanında müdahaleci ve liberal politika izlemelerine bir engel bulunmamaktadır”. Bir başka kararında da, Anayasa’nın “liberal bir iktisadi politika takibine elverişli olduğu kadar, karma bir iktisadi politika takibine de müsait” olduğunu belirtmektedir.

Dolayısıyla, Anayasanın piyasa ekonomisine engel oluşturduğu şeklindeki değerlendirmelere katılmak mümkün değil. Kaldı ki, hemen şunu da söyleyeyim: Bugün Avrupa Birliği -ki piyasa ekonomisini benimseyen ülkelerden oluşan Birliktir- üyesi ülkelerin anayasalarını incelediğiniz zaman, özellikle ekonomik ve mali yükümler bakımından, mesela bugün Avrupa Birliği içinde ekonomik bakımdan en hızlı geliştiği kabul edilen İspanya'nın Anayasasında, -ki neoliberal akımların oluşmaya başladığı 1978 yılında yapılmış olan bir Anayasadır- ekonomik alanla ilgili hükümlerin bizim 1982 Anayasası'ndan daha ileri kamu müdahalelerine olanak verecek hükümlerden oluştuğunu görürsünüz.

Bunları özellikle yeni Anayasa önerilerinin geliştirilmekte olduğu bir dönemden geçtiğimiz için belirtmekte yarar görüyorum.

Bağımsız idari otoritelerin (Rekabet Kurumu ve diğer bağımsız idari otoriteler), bakımından bizim mevcut idari sistemimiz içinde bazı sorunlara yol açtığını, belki “sorunlara yol açtığı” ifadesi çok şık bir ifade olmayabilir, ama hukuken bazı belirsizlikleri gündeme getirdiğini, hatta yargı organlarını da bu belirsizlik nedeniyle zaman zaman çelişik kararlar vermeye ittiğini söyleyebiliriz. Örneğin, idari yapımızı düzenleyen temel yasal düzenlemelerde genelde iki türlü kuruluştan söz edilmektedir: “Bağlı kuruluş” ve “ilgili kuruluş.” Ancak, bağımsız idari otoritelerle beraber bizim idari sistemimize yeni bir terminoloji girmiştir; o da, “ilişkili kuruluş.” O zaman şöyle bir soru ortaya çıktı: Acaba bu ilişkili kuruluşların ilgili kuruluşlardan farklı ne gibi özellikleri var? Tabii, bu özellikler aynı zamanda Merkezi idareyle bu kuruluşlar arasındaki ilişkiyi de belirlemektedir; yani, bir vesayet ilişkisi söz konusuysa eğer, bu ilişkinin yoğunluğu, ilişkili kuruluşla ilgili kuruluş arasında farklılık göstermekte midir?

İki örnek vermek istiyorum. Danıştay'ın İdari Dairesi (1'inci Daire), 2002 yılında verdiği bir kararda, “ilgili kuruluşla ilişkili kuruluş arasında hiçbir fark yoktur” demiştir, yani bu “ilişkili” sözcüğünün hukuki anlamda bir yeni unsur getirmediğini söylemiştir. Buna karşılık, 2005 yılında İdari Dava Daireleri Kurulu Merkez Bankasıyla -ki Merkez Bankası Devlet Bakanlığının ilgili Kuruluşudur- ilgili kararında, “ilgili Kuruluş olarak gösterilmiş olması ilgili Kuruluş olduğu anlamına gelmez”, yani “diğer yasalardaki düzenlemeler ışığında, o anlamda ilgili kuruluş anlamına gelmez, Merkez Bankasının, diğer bağımsız idari otoritelere benzer şekilde ilişkili Kuruluş olarak değerlendirilmesi gerekir” diyor. Dolayısıyla, İdari Daire “ilgili kuruluş ile ilişkili kuruluş arasında bir fark yoktur” derken, Dava Daireleri Kurulu ilişkili kuruluşu ilgili kuruluştan farklı bir statüde ele alıp değerlendirmektedir.

Kanımcı ilgili-ilişkili kuruluş kavramları içine sıkışmamak gerekir. Önemli olan, merkezi idarenin bu tür yapılanmaya bakış açısıdır. Nitekim, Başbakanlığın çıkardığı tasarruf genelgelerinin uygulamasında birtakım sorunlar çıktığını görmekteyiz ve özel olarak bağımsız idari otoriteleri de içine alacak ifadeler bu genelgelerde kullanılmak suretiyle bunların da genelgelere tabi olduğu anlatılmaya çalışılmaktadır. Bir başka deyişle, Merkezi İdare bu kuruluşları da denetim altına alma çabası içindedir.

İşlevsel anlamda kurumsallaşmaya gelince, burada da iki konuyu birbirinden ayırarak değerlendirmekte yarar var: Bunlardan biri, Rekabet Kurumunun özellikle rekabetin korunması açısından, sektörel düzeyde de olsa belirli işlevleri olan sektörel düzenleyici kurumlarla olan ilişkileri, bir anlamda işlev paylaşımı; ikincisi de, yargı organlarıyla Rekabet Kurulu arasındaki ilişkilerdir.

Çok özetle söylemek gerekirse, özellikle rekabetin korunması açısından sektörel düzenleyici kurumlarla Rekabet Kurulu arasındaki ilişkilerin tam olarak ve sağlıklı bir şekilde düzenlenmiş olduğu görüşünde değilim. Her ne kadar Telekomünikasyon Kurumuyla Rekabet Kurumu arasında bir protokolle bu sağlanmaya çalışılmışsa da, bu düzenlemelerin çok açık, kesin ve sorunları ortadan kaldıracı nitelikte olduğunu söylemek mümkün değil. Nitekim, yakın tarihlerde Rekabet Kurulunun verdiği bir kararla ilgili olarak 3 ay önce Danıştay'ın vermiş olduğu bir kararda, 2813 sayılı Telsiz Kanununun 7'nci maddesindeki telekomünikasyon sektörüyle ilgili olarak Rekabet Kurulunun vereceği tüm kararlarda öncelikle Telekomünikasyon Kurumunun görüşünü ve de Telekomünikasyon Kurumunun yapmış olduğu genel düzenleyici işlemleri dikkate alacağı şeklindeki hükmü uygulayarak, Telekomünikasyon Kurumundan görüş alınmadan verildiği gerekçesiyle Rekabet Kurulu kararını iptal etmiştir. Bu, şekil unsuru açısından sakatlık nedeniyle bir iptal olarak ortaya çıkmaktadır.

Rekabet Kurulu kararlarının denetimi, bilindiği gibi, idari yargı yeri olarak Danıştay'a verilmiş, ilk derecede Danıştay tarafından denetlenmektedir. Danıştay kararlarının dökümüne bakıldığı zaman, Kuruma karşı yaklaşık 820-830 civarında bir dava açıldığı görülmektedir. Bunlardan ancak 310-315 civarındaki karar kesinleşmiş durumda; 243 tane de iptal kararı var. Bu 320 kararın 240 tanesi iptalle sonuçlanmış. Fakat bunların dökümüne baktığımız zaman, bu 243'ün içerisinde 231 tanesi şekil ve usul sakatlığı nedeniyle iptal kararıdır.

Esastan iptal kararına ben rastlayamadım. Peki, Danıştay kararları içinde esastan verilmiş karar yok mu? Var. Örneğin, hâkim durumun kötüye kullanılması nedeniyle verilmiş olan bir cezaya karşı açılmış olan iptal davasında Danıştay'ın esastan, hâkim durum nedir, hâkim durumun kötüye

kullanılması söz konusu mudur diye bunları tartıştığımız görüyoruz. Fakat esastan inceleme sonunda, Rekabet Kurulunun verdiği kararın teyit edildiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Esastan inceleyerek Kurul kararının bozulmasıyla sonuçlanan örnek söz konusu değildir benim tespit edebildiğim kararlar içerisinde.

Bir son konuyu daha söyleyerek bağlamak istiyorum. Özellikle 4054 Sayılı Yasanın uygulama alanını teşebbüsler oluşturmaktadır. “Teşebbüs” deyince, özel teşebbüs, kamu teşebbüsü birlikte anlaşılmaktadır. Bizdeki durumun bir özelliği de kamu kuruluşlarının rekabeti bozucu birtakım işlem ve eylemlerinin sıkça görülmesidir. Dolayısıyla, 4054 Sayılı Yasadaki teşebbüs kavramı içinde kalındığı sürece bu tür işlem ve eylemlerden dolayı rekabet ihlallerinin Rekabet Kurulu tarafından değerlendirilip karara bağlanması söz konusu olamamaktadır. Çünkü, söz konusu olan bir kamu Kuruluşunun işlemi veya eylemidir. Nitekim Rekabet Kurulunun çıkardığı bir liste var; eski tarihlerden bu yana değişik yasalarda İdareye verilen yetkilerin dökümü çıkarılmış. Bu tablo, rekabeti bozma sonucu yaratan yetkileri içeren maddelerin hiç de az olmadığını göstermektedir. Dolayısıyla, her şeyden önce, bu tür yasal düzenlemelerin değiştirilmesi gerekmektedir; ikincisi, buna benzer yasal düzenlemelerin bundan sonra yapılmamasına çalışılması gerekmektedir.

Bunlar bir yana, kamu kuruluşlarının faaliyetleri sırasında, rekabet ihlali sonucu yaratacak işlem ve eylemler söz konusu olabilmektedir. Bu tür işlem ve eylemlerin bir bölümü kısaca “BİT” denilen belediye iktisadi teşekkülleri tarafından yapılmaktadır. Bu konuda da Rekabet Kurulunun çok ilginç kararları olduğunu söylemek gerekir, mesela BELKO kararında olduğu gibi.

Aslında, BELKO’nun uygulamasının Rekabet Kurulunun önüne gelmesine gerek olmayabilirdi. Neden gerek olmayabilirdi? Çünkü BELKO’yu o alanda tekel hâline getiren aslında idari bir karar; Mahalli Çevre Kurulu kararıdır. Eğer Mahalli Çevre Kurulu kararı zamanında idari yargıda dava konusu edilebilmiş olsaydı çok büyük ihtimalle dava iptalle sonuçlanacaktı; dolayısıyla, BELKO’nun hâkim durumunu kötüye kullanması gibi bir durumun ortaya çıkması da söz konusu olmayacaktı, yani baştan bu engellenmiş olacaktı. Fakat bu karar zamanında yargısal denetim konusu yapılmadığı için BELKO uygulaması ortaya çıkmıştır ve burada da Rekabet Kurulu gayet isabetli bir karar vermiştir.

Prof. Dr. Güven SAK

TEPAV Direktörü

Ben, iktisat politikası içerisinde rekabet politikasının işlevine nasıl bakabiliriz konusundan bahsedeceğim; çünkü bundan sonraki kurumsallaşma süreci açısından, rekabet tartışmalarının gündemde kalabilmesi açısından, hepimiz için rekabet bahsinin neden bu kadar önemli olduğunun altını çizmenin gerekli olduğunu düşünüyorum. Bunu vurgulayan birkaç noktanın altını çezeceğim. Aslında söyleyeceklerim de Turgut Beyin dediklerini devam ettirir mahiyette olacak. O konuştuktan sonra öyle olduğunu daha iyi gördüm. Tabii, Anayasayla ilgili konularda da, eğer vakit kalırsa, sonra belki bir yorum yaparım. Biz TEPAV'da aynı zamanda, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği adına, Anayasa platformu çalışmalarını yürütüyoruz; ama müsaadenizle onu sona bırakayım.

Bugün şu konulara değineceğim: Nasıl büyüyoruz? Çünkü öyle anlaşılıyor ki, büyüme sürecinin sürdürülebilirliği açısından rekabet politikası şimdi önem taşıyor. Niye önem taşıyor; bu da ikinci nokta. Bence iki açıdan önem taşıyor: Bir tanesi, başka ülkelerin şirketleriyle kıyaslandığında, bizim şirketlerimiz yeterince büyümüyorlar. KOBİ'ler aslında piyasaya giriyorlar; çıkmaları biraz zor, ama çıkabiliyorlar da, başka ülkelerle kıyaslandığında. Ama asıl problemleri: yeterince iyi büyümüyorlar. Bir başka nokta, hizmetler sektörünün bu dönemde son derece artan bir önemi var. O çerçevede bakınca da, Rekabet Kurumunun, hizmetler sektöründe önümüzdeki süreç açısından son derece önemli bir rolü var; dolayısıyla, sektörel düzenleyici otoritelerle ilişkisi konusu da son derece önemli.

Benim belirleyebildiğim, bugün üstünde duracağım büyüme sürecindeki rekabet politikası meseleleri de bunlar:

- * Devlet yardımları meselesi önemli. Devlet yardımlarının düzenlenmesi ve denetlenmesi önemli. Bence Rekabet Kurumu'yla bir şekilde ilişkilendirilmesi önemli.
- * Hizmetler sektörüne ilişkin artık bir politika çerçevesine sahip olmamız gerekiyor.
- * Bu diyeceğimi galiba yapıyorsunuz: şirket birleşmelerinin kolaylaştırılması. Bu analiz biriminin mümkün olduğunca rekabet analizlerinde geniş tutulması; onu aslında yapıyorsunuz. Ama onun da önemli olduğu bir dönemin içerisindeyiz.

Biz bu dönemde TEPAV’de hep ikinci nesil reform sürecinden bahsediyoruz. Bu aslında, ekonomide kuralların egemen olduğu bir dönemden kurumların, kurumsal altyapının değiştiği bir döneme geçmek demek. Dolayısıyla, aslında bu tartışmalar, bu vurgu, içinde bulunduğumuz süreçle bir hâlden diğerine geçiyoruz. Bu süreç de son derece önem taşıyor.

Buralarını çok hızlı geçeyim. Çok hızlı büyüdük bu son dönemde. Bunun çeşitli nedenleri vardı: Verimlilik artışlarına dayalı büyüdük; özel sektöre dayalı büyüdük. Bir de, baktığımızda şunu görüyoruz: Ölçekler ne kadar büyükse verimlilik artışları da ekonomide, o şirketlerde daha fazla oluyor. Dolayısıyla, şirketlerin büyüklüğüyle verimlilikleri arasında bir ilişki varmış gibi gözüküyor.

Büyüyoruz, ama Türkiye, kendi başına değil dünyada; dolayısıyla, başka ülkelerle kıyaslayarak Türkiye’ye bakıyor olmamız lazım. Dolayısıyla, Türkiye’de kişi başına düşen milli gelirin ABD’de kişi başına düşen millî gelire oranı, bakarsanız, hep yüzde 20’lerde duruyor. Dolayısıyla, büyümek yeterli değil; aynı zamanda bu Avrupa Birliği sürecinde bir yakınsama sürecinin içinde olmamız lazım ki bunu yapanlar var. Amerika Birleşik Devletleri’nde bu 70’li yıllarda, bizim yakınsayamadığımız dönemde yakınsayabilmiş olan ülkeler var. Dolayısıyla, bir hedef koyacaksak bence o hedefi bunların içine, yakınsama sürecinin içine koymamız lazım. AB süreci de bu açıdan son derece önemli.

Demin dedim; bu, 5’inci yılda hayatta kalan şirketin ölçeğinin, yeni girdiği zamanki büyüklüğüne oranı. Bakarsanız, buradaki ülkeler: Kolombiya, Romanya, Türkiye, Arjantin.

Türkiye’de yaklaşık 1 civarında. Kuruluşunun 5’inci yılında bir KOBİ, kurulduğu zamanki büyüklükte kalıyor; halbuki başka ülkelerde, Meksika’da 5’inci yılda 2 katına çıkmış, Estonya’da 2,5 katına yaklaşmış oluyor. Dolayısıyla, başka ülkelerde daha hızlı büyürken Türkiye’de şirketler yeterince hızlı büyümüyor. Özel sektöre dayalı büyümenin olduğu bir dönemde bu ikisi arasında bir ilişki olduğunu, büyümeyle şirketlerin büyümesi arasında bir ilişki olduğunu düşünmekte fayda var.

Peki, önümüzdeki dönemde şirketlerin büyümesine nasıl bakmamız gerekiyor? Bence, -biz bu son dönemde bunların üzerinde çalışıyoruz- bu finansal sistemin boyutlarıyla alakalı olabilir, finansal sistemimiz yeterince kaynak ayırmıyor olabilir ki geçmişte öyleydi. Genellikle kamu borç stokunun finansmanı ile ilgileniyordu. İkinci olarak; finansal sistem yeterince büyük olsa bile, finansal sisteme erişim problemleri olabilir. Dolayısıyla, şirketlerimiz, sağlam bir muhasebe altyapıları olmadığı için kayıt dışı faaliyetlerin yoğunlaştığı şirketler olabilirler; dolayısıyla bankalardan kredi alabilecek

imkâna sahip değillerdir şirketlerimiz. Başka ne olabilir? Hukuk sisteminden kaynaklanan aksaklıklarımız olabilir; o da aslında, bankalar kredi veremiyor olabilir. Dolayısıyla, bizim bütün mevzuatımız ve yargı sistemimiz aynı zamanda, kredi alıp onu geriye ödemeyenlere mağdur diye baktığı için aslında şirketlerin kredi almaları problemlili olabilir, zor olabilir, bankalar tarafından kredilendirilmeleri zor olabilir. Piyasalara giriş-çıkış engelleri olabilir. Bunun fazla olmadığını biliyoruz, ama olabilir. Yurtiçi piyasalarda eşit şartlarda rekabete ilişkin problemler olabilir. Bu devlet yardımları düzenlemesi bence önümüzdeki dönemde bu açıdan önem taşıyor olabilir. Çünkü, bir nevi yap-boz tahtası gibi. Birazdan size bir örnek vereceğim. Bizim kamu teşvik sistemimiz aslında belli bir hedefe yönelmiş bir sisteme benzemiyor, bir amacı da yokmuş gibi gözüküyor. Şirketler kesiminin büyümesini aslında olumsuz etkileyen faktörlerden bir tanesi olabilir.

“Nasıl büyüyeceğiz, büyümeyi nasıl sürdürebileceğiz” dediğimizde; bir, demin söylediğim, şirketlerin büyüme kısıtlarının kaldırılması var, ikincisi de, hizmetler sektörü artık son derece önemli. Hizmetler sektöründe artan verimlilik aslında önümüzdeki dönemde sanayide, reel kesimde bir bütün olarak verimlilik artışlarına imkân sağlayacak gibi gözüküyor. Özellikle, baktığımızda, -hızlı tüketim mallarında böyle bir çalışmayı biz Rekabet Kurumuyla beraber yapmıştık (Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği-Rekabet Kurumu-TEPAV)-perakende sektöründeki hızlı tüketim mallarındaki dönüşüm bir şekilde gıda sektörünün kendisini de dönüştürüyor.

Hizmetler sektörü yalnızca rekabet gücünün belirleyicisi olarak önemli değil, aynı zamanda doğrudan yabancı yatırım girişlerinde de son derece önemli. Dolayısıyla, bir yanlış yaparsak yabancılar da büyük bir hızla içeriye doğru geliyor ya da yabancıların daha manalı bir şekilde gelebilmeleri için sektörel düzenlemelerin aslında daha anlamlı, daha sağlıklı bir şekilde yapılıyor olması gerekiyor.

Büyüme süreci açısından baktığımızda, büyüme sürecinin devamı açısından şirketler kesiminin büyümesi gerekiyor, hizmetler sektörünse, sağlıklı bir şekilde yapılanıyor olması gerekiyor.

Demin dedim; şirketlerin büyümesinde bir önemli unsur olarak devlet yardımlarından bahsetmiştim. Benim sevdiğim örnek, son dönemde Maraş. 5084'ün uygulanması açısından, son düzenlemelerle Maraş, sokak sokak farklı bir rejimin uygulandığı bir yer hâline geldi. Gaziantep'te daha da farklı şekillerde uygulanıyor. Bu 2008 sonuna kadar eski şirketler için teşvik kalkacak sonuçta; ama Maraş'ta, yeni kurulmuş olan şirketler bu teşviklerden faydalanmaya devam edecekler. Aynı zamanda, bütün bunların üzerine, mevcut

karmaşık teşvik mevzuatının üzerine Dış Ticaret Müsteşarlığının dahilde işleme rejimi düzenlemesi eklenmişti; o yakında kalktı.

Şimdi şöyle bir yapı ortaya çıktı: Maraş'ta kurulanlar (eski ve yeniler, Maraş 5084 kapsamına girdikten sonra), İstanbul dahil çevre illerdeki tekstil, iplik fabrikalarını zor duruma soktular. Şimdiki düzenlemenin içerisinde, Maraş'ta yeni kurulmuş olanlar eski kurulmuş olanları zor duruma sokuyor; çünkü onların düzenlemesi devam edecek, 2009 sonuna kadar teşvik kapsamında kalmaya devam edecekler. Bütün bunların üzerine DTM düzenlemesi, dahilde işleme rejimi düzenlemesi yeni kurulan şirketleri de zor duruma sokuyor.

Dolayısıyla, tam bir keşmekeş aslında. Bir otoritesinin, bir takip edeninin olması gereken bir alan. Devlet yardımları konusu Türkiye'de, AB sürecinde önümüzdeki dönemde hızlı bir biçimde düzenleme yapmamız gereken alanlardan bir tanesi.

Sektörel rekabetse, hizmetler sektörü açısından baktığımızda ise, bunun öneminin son derece arttığını görüyoruz. Ama burada da birbirinden farklı uygulamalar var. Sivil havacılığa baktığımızda son derece güzel bir resim var, yapılanlar iyiymiş gibi, olumlu sonuçlar yaratmış gibi gözüküyor; ama bir taraftan bir de internet servis sağlayıcılığına bakıyorsunuz, orada da iyi bir şey gözüküyor. Şimdi size oralardaki performansla ilgili birkaç tane rakam göstereceğim.

Dolayısıyla, Türkiye'nin aslında sektörel rekabet politikalarına yönelik bütüncül bir yaklaşıma ihtiyacı ve bence de orada en önemli rol Rekabet Kuruluna düşüyor. Her alanın bir sorumlusu var. Rekabet Kurulunun tepeden bir bakış açısı sağlaması gerekiyor. Dolayısıyla, sektörel düzenleyici kuruluşlarla ilişkilerin de bu çerçevede yeniden, bu yeni dönemin rolü çerçevesinde, ikinci nesil reform sürecinin yüklediği yeni rol çerçevesinde yeniden tanımlanması gerekiyor. Bu son dönemde bakınca Özelleştirme İdaresiyle aslında umut verici iyi bir ilişki içerisinde gözüküyorsunuz. Umuyorum ki, önümüzdeki dönemde sektörel düzenleyici otoriteler ve Turgut Beyin biraz evvel dediği gibi, yargıyla olan ilişkileriniz de normalleşir.

Bu iki konu burada var. Özel yolcu taşımacılığı alanındaki düzenlemeleri Sivil Havacılık İdaresi yaptı. Bunlar da yine, Rekabet Kurumu, TOBB, TEPAV ve Dünya Bankasının da katılımıyla yaptırdığı ortak çalışmalardan çıkan sonuçlar.

Bu düzenlemelerle aslında, liberalizasyonla ve yapılan düzenlemelerle; şirket sayısı arttı, sektörde fiyatlar düştü, taşınan yolcu sayısı yükseldi (yalnızca son 3 yılda baktığımızda taşınan yolcu sayısında yüzde 100 artış var), piyasa bir

bütün olarak büyüdü, Türk Hava Yollarının durumu daha da iyi oldu. Yani Türk Hava Yolları hâlâ burada; rekabetten zarara uğramış gibi de görünmüyor. Baktığınızda, aynı durum internet servis sağlayıcılığında geçerli değil. Türk Telekomun satış gelirlerini en çoklaştırma hedefi etrafında yapılan düzenlemeler arasında bu sektörün gelişmesini engelledi. Üstelik bu iki işi de yapan, hani, bu birbirine tam ters iki politikayı sektörel düzenleyicilik açısından uygulayan da sonuçta aynı bakanlık.

Türkiye'nin önümüzdeki dönemde, reform sürecinin, büyüme sürecinin gerekleri dikkate alındığında, hizmetler sektörünün önemi dikkate alındığında bu konunun bir şekilde düzenleniyor olması gerekiyor.

Bakın (bu, 2007 yılında OECD ülkeleri), yapılan düzenlemeler sonucunda aslında hava yolu taşımacılığında altyapı kalitesi: Peru 97'nci sırada; burada Japonya 8 almış; biz 54'üncüyüz. Dolayısıyla, altyapı kalitesi açısından baktığınızda hava yolu taşımacılığında fena bir yerde değiliz.

Bu da yine, internet servis sağlayıcılığı açısından baktığınızda OECD ülkelerinde 100 kişi başına düşen geniş bant aboneliği sayısı Danimarka'da 30 civarında; Türkiye'de ise internette her 100 kişiye düşen geniş bant aboneliği sayısı 3 civarında. Neredeyse en sondayız. Halbuki bu, şirketlerimizin, doğru kullanıldığında, bir bütün olarak bilişim teknolojilerini kullanmalarıyla rekabet gücünü artıracak bir şey. Nedenini de aslında size şuradan göstereyim. Bu da, aylık ortalama geniş bant maliyeti (megabit/saniye); Ekim 2007 itibariyle Amerikan Doları cinsinden kişi başına satın alma gücü paritesine göre düzeltilmiş. Sonuçta, Türkiye 97 dolarla en yüksek, en pahalı internet servis sağlayıcılığını sağlayan ülke durumunda. Bunun da nedeni, Türk Telekomda yapılan ısrarlar.

Bir şey daha göstereyim. Buraya bakarsanız, internet servis sağlayıcılığında farklı mecralar olarak DSL'yle kabloyu da ayırıyor. Bakın, başka ülkelerde hem DSL var, - mesela şurası Amerika Birleşik Devletleri, yüzde 50-50 aslında - kablo televizyon şebekesi üzerinden de internet hizmeti sağlıyorlar aynı zamanda. Ama bakın bize; bizde kablo TV üzerinden internet servisi sağlamak neredeyse mümkün değil gibi; çünkü vaktiyle çeşitli yollardan engellendi. Bu en önemli mecralardan biri, Türk Telekom özelleştirmesinden sonra da bir kenara konuldu, kaderine terkedildi. Sektörün aslında rekabete açılmasını engelleme gerekçemiz, doğrudan doğruya Türk Telekomun satış gelirlerini en çoklaştırmaktı. Bakınca, dolayısıyla yanlış yaptık.

Buradan bence çıkan sonuç, dikkate almamız gereken şey, sektörel düzenleyici otoriteler konusuna daha ayrıntılı olarak bir daha bakmamız

gerekiyor. Nasıl? Homojen bir yaklaşım geliştirebiliriz diye bakmamız gerekiyor.

Bu rakamlara bakınca insan şunları anlayamıyor: Facebook'taki Türkiye ağına kayıtlı kullanıcı sayısı Mart 2007'de 6500 kişi civarındaymış, şimdi 1,8 milyon kişi var. Başka ülkelere göre son derece iyi durumdayız.

O zaman, bu kadar pahalı, aslında kimsenin kullanmıyor olması lazım. Bu kadar az kullanıyoruz, abone sayısı bu kadar az. Sonuçta Türkiye'de o kadar dinamik bir nüfus var ki, başka ülkelerle kıyaslandığında bu mecrayı çok yoğun kullanıyoruz. Belki bunun nedeni aslında, internet servis sağlayıcılığı, bizim bilişim altyapımızın gelişmesi için gereken sektörel düzenleyici tedbirler alınmadığı için Türkiye'de "Content provision"da, aslında içerik tasarımında şirketlerimizin çok geri kalmalarından kaynaklanıyor belki. Gidip yabancıların ağlarını kullanıyoruz sonuçta. Bir Türk Facebook'u olmuyor. Bu ülkelerin hepsinde (Çin'de, Brezilya'da, Hindistan'da), kendi ülkelerine ait ağlar var, kendi dillerinde ağlar var sonuçta. Bizde onlar gelişmiyor. Bu aynı zamanda, şirketler kesimi açısından da baktığımızda gelir kaybı demek.

Rekabet Kurumu, Dünya Bankası, TEPAV, TOBB, beraber bir şeyler yaptık demiştim. İşte bu konulara baktık.

Bunlar burada da bitmiyor; hizmetler sektöründe aslında önümüzdeki dönemde üzerinde çalışması gereken daha bir sürü konu var. Aslında, yabancı yatırımlar da buraya gelirken belki şimdi yoğunluğu bu alanlara doğru veremeye başlamakta yarar var.

Ben size benim kafamdaki sonucu söyleyeyim. Büyüme süreci sonunda, ortak bir hedefe kilitlenmeyi zorunlu kılıyor. Bütün kurumların, herkesin belli bir ortak hedef etrafında çalışması gerekiyor.

Hizmetler sektöründeki yeniden yapılanma ve şirketlerin büyüme engellerinin kaldırılması konusunda herkesin ortak hedefi görülebilir olması gerekiyor.

Rekabet politikasının da, şirketlerimizin bu çerçevede, bu hedefler etrafında küresel rekabet ortamına intibakını sağlayacak şekilde tasarlanması gerekiyor.

Prof. Dr. Erol KATIRCIOĞLU

Bilgi Üniversitesi Mütevelli Heyet Öğretim Üyesi

Konuşmaya başlamadan önce, bundan önceki oturumda Eser Karakaş'ın söylediği bir cümleye de bir şey söylemeden geçmek istemiyorum; bu bir bakıma sadece kayıtlar için. Eser, Rekabet Yasasını bir anlamda Avrupa Birliği'nin rızasıyla veya isteğiyle yapılmış bir yasa olarak ifade etti ya da o anlama gelecek biçimde söyledi. Doğrusunu isterseniz, bu tam gerçeği yansıtmıyor; yani bu, gerçeğin bir yanı. Gerçekten de Avrupa Birliği, 96 yılında Gümrük Birliği kararı konusu konuşuluyor olmasaydı böyle bir yasa da geçmiş olmayacaktı ve böyle bir kurum da olmayacaktı muhtemelen. Aramızda genç arkadaşlar var; onların bilmesinde yarar olacağını düşünerek bu cümleleri söylemek ihtiyacı hissettim.

Aslında yasa, en azından şu anda mevcut yasa, 91 yılında 49'uncu Hükümetin Başbakan Yardımcısı rahmetli Erdal İnönü'nün önerisiyle ve onun ortaya koyduğu iradeyle bir bakıma hazırlanmış oldu. Burada Eser iyi niyetli siyasetçiler ve bürokratlardan söz etti. Evet, bizler bir bakıma öyleydik.

Buradan şunu söylemek istiyorum: Avrupa Birliği'nin varlığı ve Avrupa Birliği'yle ilişkilerimizin Türkiye'nin gelişme ve kalkınmasında rolünü önemsemek gerekiyor, onu reddetmiyorum; fakat esas itibarıyla bizim ne istediğimiz ve ne yaptığımızın çok daha önemli olduğunu düşünüyorum.

Bir küçük not daha. 1991 yılında biz Rekabet Yasası hazırlıklarına başlamadan önce, Özal zamanından itibaren bu yönde hazırlıkların olduğunu biliyoruz.

Kanaatimce, Türkiye'de yaşayan insanlar da, bu konuya duyarlılığı olan insanlar da, Avrupa Birliği'yle doğrudan bağlantılı olmamakla birlikte rekabet düzenlemesinin gereğini hissetmiş ve ona ilişkin bir çaba içine girmişlerdir. Bunu da bir not olarak söylemek ihtiyacı hissettim.

Bu oturumun başlığı "Rekabetin Kurumsallaşması" olarak ifade edilmiş. Tabii ki, rekabetin kurumsallaşması ve Rekabet Kurumunun bu süreçteki rolü gibi düşündüğümüzde, önce rekabetin kurumsallaşmasıyla ilgili ne düşündüğümü kısaca anlatmak isterim. Çünkü daha sonraki düşüncelerimi ve söyleyeceklerimi onun üzerine inşa etmek istiyorum.

Herhangi bir ülkede rekabetin kurumsallaşması, o ülkedeki piyasa aktörlerinin karar seti içinde rekabet kurallarının içselleşmiş olması anlamına gelir diye düşünüyorum. İktisadi aktörler davranırken, o davranış seti içinde, o

karar seti içinde rekabet kurallarının varlığını bilerek davranmış olmaları gerekiyor; kurumsallaşma ancak böyle olabilir diye düşünüyorum.

Bu çerçeveden baktığımızda, 11 yılını doldurmuş Rekabet Kurumunun varlığını da dikkate aldığımızda, “Türkiye’de rekabet kurumsallaşmış mıdır” diye sorarsanız ben bu soruya doğrudan “evet” diyemiyorum açıkçası. Ben akademisyenim, ama İstanbul iş dünyasındaki temaslarım içinde görüyorum ki, daha henüz 4’üncü ve 6’ncı maddelerin anlamını dahi anlayamamış birçok işveren var Türkiye’de. Buradan, bu işlevin tümüyle gerçekleşmemiş olduğunu ve dolayısıyla kurumsallaşmanın da daha henüz gerçekleşmemiş olduğunu söylüyor bu. Yani, Türkiye’de rekabetin kurumsallaşması için yapılacak çok şey var diye düşünüyorum.

Burada, Rekabet Kurumunun bu süreci yönetmesi gereken Kurum olması nedeniyle Rekabet Kurumunun bu süreçteki rolünü konuşmamız gerek ve en azından şimdiye kadar yapılan bazı konuşmaların da bu amaca yönelik olduğu açık. Ben de, kendi çerçevemde gördüğüm, Rekabet Kurumunun bu süreci yönetebilmesi için belki daha dikkatli olması gereken bazı sorun odakları üzerinde birkaç gözlememi sizlerle paylaşmak istiyorum: Bunlardan bir tanesi Kurumun yapısıyla ilgili.

Çok açıkçası, Rekabet Kurumunun Kuruluş Yasası hazırlıkları sırasında da, daha sonraki süreçlerde de zaman zaman çeşitli panellerde, bu tür kurulların nasıl oluşması gerektiği üzerine konuşmalar yapıldı. Bunlardan biri de , -şu anda da aramızda- Turgut Hoca’dır ve ben kendisinden bu konudaki görüşlerinden ben şahsen çok yararlandım.

Türkiye’de, Rekabet Kurumu da dahil olmak üzere, tüm üst kurullarla ilgili olarak hâlâ bir dizayn problemi var diye düşünüyorum. Biz bir anlamda, 80’li yılların piyasa reformu sürecinde bize önerilmiş olan bu tür kurulları hızla kurduk. Ama bu kurulları kurarken, “kendi yapımız, kendi bünyemiz çerçevesinde bu kurullar acaba daha başka türlü nasıl kurulabilirdi” şeklinde bir çerçeveden bunları değerlendiremedik. Dolayısıyla da, ben hâlâ, bağımsızlıkları konusunda, demokratik meşruiyetleri konusunda hâlâ bu kurulların sorunları olduğu kanaatindeyim. Doğrusu, Rekabet Kurumunun organizasyon yapısıyla ilgili gözlediğim şeyleri çok fazla uzatmayacağım. Turgut Hoca bir kısmına değindi.

Ben sadece, son dönemde yapılan birkaç değişikliğin aslında çok da isabetli olmadığını vurgulamak istiyorum. Bunlardan bir tanesi, Rekabet Kurumu içinden, -eski yasaya göre- 4 kişinin atanması söz konusuysen, şimdi yeni değişiklikle yanılmıyorsam bu sayı 2 kişiye indirilmiş durumda; bu bir. İkincisi bu 2 kişi içine de meslek personeli giremiyor.. Bu durumun bence

önemli bir eksiklik meydana getirdiğini düşünüyorum; çünkü, sonuç olarak rekabet uzmanlığı büyük ölçüde Rekabet Kurulunun içinde oluşuyor ve o uzmanlığın da yönetimle bir şekilde ilişki içinde olmasının büyük yarar sağlayacağını düşünüyorum. Onun ötesinde, bütçeyle ilgili olarak yanılmıyorsam bir ödenek kondu. Eminim, benim şu anda söyleyemeyeceğim, bilmediğim başka nedenler de var.

Sonuçta, Rekabet Kurumu, daha bağımsız olması gereken bir Kurumken, bu özelliğiyle ilgili olarak en azından ben belli sorular taşıyorum; bunu da burada söylemek ihtiyacı hissettim. Rekabet Kurumunun, rekabetin kurumsallaşması sürecini daha iyi yönetebilmesi için, kavrayışları ve anlayışlarıyla ilgili olarak da bir çalışma yapması gerekir diye düşünüyorum. Ne demek istediğimi biraz açayım. Şimdi Güven Sak arkadaşım büyümeyle bağlantılı olarak Rekabet Kurumunun rolü üzerinde konuştu.

Çok açıkçası, Türkiye, son 4-5 yıldır yüzde 7-7.5 biçiminde bir büyüme sağladı. Bu çok büyük bir başarıydı. Nitekim ondan önceki trende bakarsanız, ortalama yüzde 4 civarında bir trenddir bu. Bu yıl itibarıyla gelişmelere bakarsak bu trendin sona ermiş ve bizim yine o uzun dönem trendine yaklaşmakta olduğumuzu görüyoruz. “Bu ne demek” diye sorabilirsiniz. Bunu anlamı şudur: Türk ekonomisinin temel problemleri çözülmedi, yüzde 7.5 büyümüş olmamıza rağmen. Türkiye ekonomisinin temel problemleri, Türkiye ekonomisinin az gelişmiş bir ekonomik olmasıyla ilgilidir. Ne kadar 15’inci, 20’nci, ya da bilmem kaçınıc geliştirmekte olan ülkelerden biriyiz dersiniz deyin, bu ülkede hâlâ kalkınma sorunları var. Dolayısıyla da, bu kalkınma sorunları dediğimiz sorunların bir şekilde yönetilmesi gerekiyor. Bunlar tümüyle piyasanın kendi başına çözebileceği sorunlar değil.

Dolayısıyla da, Rekabet Kurulunu da içeren, Rekabet Kurumunu da içeren çok daha geniş bir perspektifte sanayi politikaları üretmek gerekiyor diye düşünüyorum ve bu sanayi politikaları içinde de Rekabet Kurumunun çok önemli rolü olacağını düşünüyorum.

Türkiye’de şöyle bir mesele var: İnsanlar genellikle büyümeyle bakıyorlar, birçok iktisatçıyı, birçok siyasetçiyi büyüme oranının seviyesi daha çok ilgilendiriyor. Açıkçası, bu büyüme oranları sonuçta iktisadi aktörlerin etkileşimleriyle ortaya çıkan bir büyüme oranı. Bir başka biçimde söyleyecek olursak, aslında mikro bazda olan, dolayısıyla da, mikro bazda baktığımızda da, rekabetin artmasıyla üretimin ya da büyümenin daha hızlanması arasında bir ilişki olduğu söylenebilir.

Burada, rekabet politikalarının sektörel bazda ve aynı zamanda genel olarak sanayi politikaları içinde yeniden yorumlanması ve aktif bir rekabet

politikasının uygulanması gerekiyor. Sabah Sayın Başkanın konuşması sırasında öğrendim; böyle bir amaç benimsenmiş durumda, en azından böyle bir ihtiyaç benimsenmiş durumda. Dolayısıyla da, önümüzdeki dönemde daha proaktif bir Rekabet Kurumu göreceğimiz anlaşılıyor ki, bu gerçekten çok önemli diye düşünüyorum. Bir zamanlar çok kullanıyorduk; mikro reformlar artık gerekiyor, makro istikrar sağlandı, şimdi sıra mikro reformlarda derken sanırım söylenmek istenen bu, yani, rekabetin daha aktif bir biçimde piyasalara uygulanması ve piyasalarda daha rekabetçi koşulların yaratılması ki aslında bunun, ihtiyaç duyduğumuz büyümeye önemli bir katkısı olacaktır diye düşünüyorum. Yoksa piyasanın kendi hâline bırakıldığında Türkiye ekonomisinin ancak ve ancak dış konjonktürle bir yere gidebileceği ve dış konjonktürün değişmesiyle de ihtiyacı olan büyümeyi yakalama şansının olmadığını söylemek istiyorum.

Gördüğüm bir başka sorun yumağı, kayıt dışılıkla ilgili. Bugün birkaç konuşmacı bu konuyu gündeme getirdi. Tabii, kayıt dışılığın birçok yanı olabilir ama bizim için en azından rekabetle bağlantısı üzerine birkaç söz söylemek gerekir diye düşünüyorum.

Bir kere şunu çok açıklıkla ifade edelim: Sorun kendi başına kayıt dışılık değildir. Bugün dünyada küreselleşmeyle birlikte birçok ülkenin piyasalarında kayıt dışılık olmuştur, Amerika dahil olmak üzere. Sorun bence, kayıt dışılığın gayri safi milli hasılanın yarısına yakın hâle gelmiş olduğu Türkiye'nin durumudur.

Tabii ki, kayıt dışılığın çok çeşitli yönleri var, nasıl çözülebilirle ilgili yanları var. Ben, rekabet uygulamaları bağlamında kayıt dışılığın yarattığı sorunlarla ilgili bir-iki cümle etmek istiyorum. Bunlardan bir tanesi şu: Kayıt dışılık olduğu zaman siz 6'ncı maddeyi yorumlayamazsınız, yorumlamakta zorluk çekersiniz. 6'ncı madde ne diyor? Hâkim durumun kötüye kullanılmasıyla ilgili bir madde; dolayısıyla da, bir ilgili ürün pazarı tanımlaması yapmanız lazım ve firmanın da o ilgili ürün pazarında hâkim durumda olup olmadığına karar vermeniz lazım. Bunu yapabilmemiz için bir kere ilgili ürün pazarını tanımlamanız lazım. İlgili ürün pazarı içinde tanımlamanız mümkün olmayan şirketler var ise, kayıt dışılıktan dolayı, neyi ölçmüş olacaksınız ve hangi hâkim durumu tespit etmiş olacaksınız? Bir kere, sanıyorum, bu süreçte, kayıt dışılığın yaygınlaştığı süreçte 6. cı maddenin uygulanmasında ciddi sorunlar var demektir diye düşünüyorum.

İkinci olarak, 4'üncü madde anlamında da, yani şirketlerin yatay ilişkileri bağlamında da kayıt dışılığın varlığı bir başka sorun yaratıyor, bir muğlaklık yaratıyor ve 4'üncü maddeyi işletirken de yine yanlış yapma olasılığınız artıyor. O da nedir? Bakın, kayıt dışılığın kaçınılmaz olarak kayıt içindeki firmalara karşı bir haksız rekabet yarattığını biliyoruz. Bunun

nedenlerinin ne olduğu hiç önemli değil. Önemli olan; aynı sektördeki bazı firmaların kayıt dışına kaçabilmeleri, böylelikle maliyet avantajları elde edebilmeleri ve böylelikle fiyat avantajı elde edebilmeleriyle ortaya çıkan bir haksız rekabet durumu.

Burada, kayıt içindeki firmaların buna bir reaksiyon olarak işbirliğine gitme ihtiyacı vardır ve bu işbirliğine gitme ihtiyacı, belki bir ucunda kartel kurmak biçimindeki bir duruma tekabül edebilir, ama bu işbirliği, 5'inci madde anlamında kabul görebilecek olan bir işbirliği anlamına da gelebilir. Örneğin standartların tespiti gibi. Kayıt dışılığın bence yarattığı sorunlar esas itibarıyla, bizi ilgilendiren sorunlar bunlardır diyebilirim.

Kayıt dışılıkla ilgili olarak bir ufak cümle daha söyleyeyim. Kayıt dışılık, demin de ifade etmeye çalıştım, aslında küreselleşmenin getirdiği bir sonuç olarak bütün dünya ekonomilerinde gördüğümüz bir olgu; yalnızca bizim gibi ülkelerde, yani gelişmekte olan ülkelerde, bu ülkelerin ekonomik yapılarının farklılıklarından gelen aşırı abartıcı ya da büyütücü bir etki yarattığı kesin. Şunu kastediyorum: Bizim gibi ülkelerin esas itibarıyla ekonomik yapıları kayıt dışılığa çok müsait. Bu ülkelerde çifte dualistik yapı var diyoruz; yani bir yandan modern sektörler var, bir yandan geleneksel sektörler var, ama bir yandan da, modern sektörler içinde KOBİ dediğimiz veya küçük, orta sanayi, - adı çok önemli değil- ama sistemin tümüne hâkim olmayan, bir bakıma ileri-geri entegrasyonu tamamlayamamış olan, daha çok sistemin kenarında duran, çevresinde duran firmalar var.

Benim kanaatimce bu mesele çok uzun konuşulması gereken bir konudur; çünkü kayıt dışılığın bir haklı yanı da var sonuç olarak. Eğer sizin ekonomik sisteminiz insanların iyi projelerini değerlendirmek üzere kredi verme şansına sahip değilse, bence bu kayıt dışılığın meşru bir kaynağı var demektir. O zaman, iyi projenizin olması değil, büyük bankalara “access”inizin olmasından dolayı başarılı oluyorsunuz anlamına gelir bu ki bu da, doğrusunu isterseniz, herhangi bir ekonomi yönetimi bakımından istenebilir bir durum değildir.

Son olarak, bu soru yumaklardan bir tanesi de, stratejik işbirliği meselesi. Küreselleşmenin yarattığı birçok sorun var: Bunlardan bir tanesi, demin ifade etmeye çalıştığım kayıt dışılık; ama bir diğeri de stratejik işbirlikleri. Biz bunları bilmiyoruz. Bunlar yeni fenomenler. Bunlar aslında hem işbirliğini ima ediyor, hem rekabeti ima ediyorlar. Geçici sürelerle yapıyor. Aynı iş kolunda olsa bile, şirketler bazı konularda üçüncü taraflara karşı işbirliğine gidebiliyorlar, ama aynı zamanda aynı şirketler başka alanlarda birbirleriyle rekabet edebiliyorlar. Bu olgu yeni bir olgu ve benim görebildiğim kadarıyla bizim rekabet yasamız bu olguyu yeterince değerlendirmeye müsait değil. Bilebildiğim kadarıyla bir 4'üncü madde kapsamında bu yatay ilişkileri

değerlendiriyoruz, bir de, şirket birleşme tebliği çerçevesinde ortak girişim bağlamında değerlendiriyoruz. Öyle başvurular oluyor veya olabilir ki, bu maddeler bizim doğru karar vermemizi engelleyebilir. Nitekim benim şimdi üzerinde durmama gerek yok ama, bazı işbirliği taleplerine ilişkin Kurumun bazı hatalı kararlar verdiği kanaatindeyim.

Rakip firmaların işbirlikleriyle ilgili olarak, bir tüzük mü olur, yeni bir madde mi oluşturulur bilemiyorum, ona hukukçular karar versin ama mutlaka ve mutlaka böyle bir şey ihtiyacımız olduğunu söylemek istiyorum.

Kısaca toparlayayım. Rekabet, gerçekten de kurumsallaşması gereken bir kavramdır; bu, hangi bakımdan bakarsanız bakın böyledir. Türkiye bu yolda önemli adımlar atmıştır. Rekabet Kurumunun bu çerçevede katkısı küçümsenecek bir katkı değildir. Lütfen eleştirilerim yanlış anlaşılmasın. Ama gidecek çok yolumuz olduğu kanaatindeyim. Bu gidecek olduğumuz yolda esas itibarıyla ben dört tane konunun altını çizmiş oldum: Bunlardan bir tanesi, Kurum dizaynıyla ilgili olarak yeniden düşünülebilir diye düşünüyorum şahsen; ikincisi, kayıt dışılığın yarattığı sorunlar üzerinde neler yapılabilir konusu önemli geliyor bana; üçüncüsü stratejik işbirlikleri meselesiydi.

Bütün bunlar eğer Rekabet Otoritesinin gündemine gelirse -ki bazılarının gelmiş olduğunu biliyorum- bunlar üzerinde iktisatçıların ve hukukçuların görüşme yapmaları, konuşmaları ve tartışmaları gerekiyor diye düşünüyorum. Çünkü ancak böylelikle ki, sadece ve sadece yasanın uygulayan, ondan sonrasına karışmayan bir Rekabet Kurumundan, büyümeye katkıda bulunan ve değişen durumlara esnek cevaplar verebilen etkin bir kuruma ulaşabilelim.

Mehmet Akif ERSİN

Rekabet Kurulu Üyesi

Değerli hazirun hepinizi saygı ile selamlarım. Sunuşuma geçmeden önce bir-iki konunun altını çizmem gerektiği kanısındayım. Önceki oturumda sayın Eser Karakaş, Rekabet Kanununun kabul edilmesini Türkiye AB gümrük birliği müzakerelerine bağlamıştı. Konu ile ilgili olarak, Erol Katırcıoğlu Hocamız o gerekli açıklamaları yaptı. Ben de yine kayıtlara girmesi ve hazirunun bilgilendirilmesi bakımından bazı açıklamalar yapma gereğini duyuyorum.

Bugün sadece Rekabet Kurumunu 11. kuruluş yılını değil, aslında bir başka yıldönümünü de kutlamaktayız. Bundan 16 yıl önce, 25 Mart 1992 tarihinde, Rekabetin Korunması Hakkında Kanun Tasarısını hazırlamak üzere oluşturulmuş komisyon, Abant'ta üç günlük bir toplantı yapmıştı. Bu komisyonda Sanayi ve Ticaret Bakanlığını temsilen ben de görev almıştım. Komisyonun diğer üyeleri Nurkut İnan, Erol Katırcıoğlu, Yılmaz Aslan, Hurşit Güneş, Ateş Akıncı ve Nazım Ergin isimli hocalardan oluşmaktaydı. Üç günlük bu toplantı sonucunda bugün bizim 4054 sayılı Kanun dediğimiz kanunun nüvesini oluşturan taslak hazırlanmıştı. Bunu özellikle şunun için hatırlattım: O tarih itibarıyla AB ile gümrük birliği konusu gündemde bile değildi. 1993 yılı Mayıs ayıdır AB ile Gümrük Birliği müzakere sürecinin başlaması. Hemen şunun altını çizelim ve hakkı teslim edelim; Rekabet Kanununun hazırlanış sürecinde AB ile gümrük birliği müzakerelerinin herhangi bir etkisi olmamıştır; ancak yasalaşma sürecinde Gümrük Birliği müzakerelerinin önemli bir katkısı olmuştur.

İkinci işaret etmek istediğim nokta, benden önce konuşmacı olan Turgut Tan Hocamın açıklamalarıyla ilgili. Hocam, “ilgili” ve “ilişkili kuruluş” ayrımı üzerinde durmuştu. İtiraf etmeliyim ki, “ilişkili” kelimesinin mucidi benim. Bununla aslında şunu ifade etmek istiyorduk: Bakanlıkların ve diğer kamu kurumlarının kuruluşuyla ilgili 1984 tarihli, 3046 sayılı Kanun var ve bu kanunda, bir kamu kurumunun ya bakanlık, ya bağlı kuruluş ya da ilgili kuruluş şeklinde oluşturulabileceği öngörülüyor. Halbuki daha sonra bağımsız idari otoriteler ya da düzenleyici kuruluşlar olarak nitelendirilen kuruluşlar kurulmaya başlandı ve bunlar bu üç kategorinin hiçbirine girmiyordu. Kamu ya da devletle daha farklı bir ilişkiyi içeriyordu bunların ilişkileri. Dolayısıyla, 3046 sayılı Kanunda sayılanlardan farklı olduğunu vurgulamak amacıyla “ilişkili kuruluş” kavramı üretildi. Fakat Danıştay maalesef o farkı çok da önemsemedi.

Turgut hoca, Danıştay kararlarıyla ilgili olarak; “Kurul kararlarının esastan görüşülerek iptal edildiğini hatırlamıyorum.” dedi. Danıştay'ın esasa

girerek iptal kararı verdiği bir kararı hatırlıyorum: Lâdik Çimento'nun TMSF tarafından satışında, Akçansa en yüksek teklifi vermişti ve Rekabet Kurulu, birlikte hâkimiyet oluşuyor diye buna izin vermemiştir; ama Danıştay, Kurulun yapmış olduğu birlikte hâkimiyet değerlendirmesini kabul etmedi ve Kurum kararını iptal etti.

Bunlar benim sunuşum öncesi açıklamalarımdı. Şimdi esas sunuşuma geçmek istiyorum.

Türkiye’de Rekabetin Kurumsallaşması ve Bu Süreçte Rekabet Kurumunun Rolü

Rekabet deyince, hepimizin artık bir anlamda tekrarlamaktan bıktığı bir kavram karşımıza çıkıyor. Serbest piyasa ekonomisi sisteminin temelini rekabet oluşturuyor. Rekabet, serbest piyasa sisteminin sihirli sözcüğü, anahtar kelimesi, bir anlamda piyasa mekanizmasının etkin bir şekilde çalışmasını sağlayan görünmez el. Şayet piyasa ya da Pazar ekonomisinden bahsediyorsak bu ekonominin temel ve merkezi unsurunun rekabet olduğunu da kabul ediyoruz demektir.

Ancak rekabet, piyasalarda kendiliğinden oluşan bir şey değil. Özellikle piyasalar anti-rekabetçi tutum ve davranışlara daha meyillidir. Yine önceki oturumda dile getirildi, -bir iş adamımız çok da samimi ve dürüstçe ifade etti;- piyasa aktörleri rekabetten hoşlanmıyorlar ve dolayısıyla, rekabeti ortadan kaldırmak için yapabildikleri her türlü rekabete aykırı davranışları yapmaya çalışıyorlar. Bu, piyasanın kendi iç dinamikleri sonucu ortaya çıkan bir sonuçtur ve klasik anti-tröst yasaları da bu tür ihlalleri önlemek amacıyla vaz edilmiştir.

Benim burada, rekabetin kurumsallaşması bakımından ortaya çıkan güçlükler konusunda gündeme getirmek istediğim bunların dışında, başka bir şey.

Toplumların kültürel kodlarının inanış biçimlerinin, dünya görüş ve tasavvurlarının rekabet olgusunu içselleştirmede önemli güçlükler veya kolaylıklar sağladığını düşünüyorum. Bu söylediğime bir örnek vermek gerekirse, Fatih Sultan Mehmet’in İstanbul’u fethinden sonra İstanbul’da çarşı pazarı kolaçan etmek için tebdili kıyafetle dolaştığına dair bir hikâye vardır. Belki bir kısmınız bunu biliyorsunuzdur. Sabahın erken vakti Fatih tebdil-i kıyafet çarşıda dolaşırken bir dükkâna girer ve “bana bir okka fasulye ver” der. Dükkâncı bir okka fasulyeyi verir Fatih’e. “Bir okka da pirinç ver” der. Dükkâncı, “kusura bakma, veremem” der. Fatih, “niye, pirincin yok mu?” diye sorduğunda. Dükkâncı, “Hayır, var ama ben senin sayende siftahımı yaptım, yan komşum henüz daha siftah yapmadı, onda pirinç var, ondan alırsan o da siftahını yapmış olur” der. Şimdi, gerçekten böyle bir olayın olup olmaması bence çok da

önemli değil. Bu tamamıyla uydurma da olabilir. Bunun çok da önemli olduğunu düşünmüyorum. Böyle bir şeyin uyduruluyor olması bile bir toplumun dünya tasavvuru, kültürel kodları hakkında birtakım ipuçları verir. Dolayısıyla, paylaşımcı bir zihniyet yapısına sahip olan ve “müşterim velinimetimdir” anlayışına sahip bir toplum ile “müşterim düşmanımdır” şeklinde bir motto üreten modern toplum arasında nasıl bir ortak zemin bulunabilir?

Bu paylaşımcı anlayışın, sadece İslam veya doğu toplumlarına özgü bir paradigma olduğunu da söylemiyorum. “doğu kültürü-batı kültürü” ya da “İslam kültürü-Hristiyan kültürü” gibi ayrımların olayı izahta yeterli olmadığını düşünüyorum. Ünlü Alman düşünür ve sosyolog Max Weber’i hepimiz biliriz. Onun 1905’de kaleme aldığı meşhur “Protestan Ahlâkı ve Kapitalizmin Ruhı” adlı eserinde şöyle bir cümlesi vardır: “kapitalist ruhun ilk önce mücadele etmek zorunda olduğu düşman, **geleneksellik** olarak adlandırılabilir her çeşit duygu ve davranıştır.” Sonra da, bu sözünü açmak için şöyle bir örnek verir: İşverenin, işçilerinden mümkün olan en yüksek verimi elde edebilmek için başvurduğu yöntemlerden birisi de parça başı iş” der. “Örneğin bir işçi bir günde dönümü 1 marktan 3 dönüm ekin hasat edebiliyorsa, bu işçinin verimini artırmak için yapacağımız şey, onun dönüm başına aldığı parayı 1 marktan 1.5 marka çıkarmak değildir, bir işçi 1 dönümü 1.5 marktan 3 dönüm çalışsa sonuçta 4.5 mark elde edecek, yani daha önce elde ettiği 3 marktan 1.5 mark daha fazla, belki hatta, ‘daha fazla kazandığım için ben daha fazla kazanayım, 3 dönüm değil, 4 dönüm ekin hasat edeyim ve dolayısıyla 6 mark kazanayım’ der diye bekler, halbuki tam tersi bir durum olur, işçi geleneksel günlük ihtiyacına göre kendisini ayarlamıştır, günlük ihtiyacı 3 marka, o zaman 3 mark kazanacak kadar, yani 2 dönüm hasat eder, dolayısıyla, işçinin verimi düşer, daha fazla çalışıp daha fazla kazanmak yerine, tam tersine, İncil’de de denildiği gibi, ‘bu bana yeter’ der, daha az çalışmak, daha çok kazanmaktan cazip hâle gelir ve dolayısıyla, kapitalistin mücadele etmek zorunda olduğu esas düşman gelenekselliktir

Weber’in bu örneği bize, yarışmacı olmayan bu zihniyetin doğu-batı ayrımı yapmaksızın bütün geleneksel toplumların ortak özelliği olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, ayrımı “geleneksel toplumlar” ve “modern toplumlar” diye yapmak belki de çok daha anlamlı olacaktır. Geleneksel toplumlar, “Homoeconomicus” diye daha sonra formüle edilen bir davranış kodu taşıyor(du). Dolayısıyla, böyle bir toplum yapısına ve kültürel kodlara sahip olan toplumlarda rekabet olgusunu yerleştirmek, onu kurumsallaştırmak ciddi sıkıntılar doğuruyor.

Kapitalizmin modernizmin ve modern toplumların bir ürünü olduğu söylenir ve kapitalizmle piyasa ekonomisinin özdeşliğinden dem vurulur.

Ancak, 20. Yüzyılın büyük medeniyet tarihçilerinden Fernand Braudel, “Civilization and Capitalism” isimli 3 ciltlik eserinde, kapitalizm ile piyasa ekonomisinin özdeş değil tam aksine iki amansız düşman olduklarını öne sürer.

Öte yandan, dünyada da rekabetin kurumsallaşması amacıyla yapılan düzenlemelerin, esas itibariyle başlangıçta hiç de samıldığı gibi, rekabeti önleyici davranışlardan kaçınılması, bunun sonucunda ekonomik etkinliğin artırılması sakiyle yapılmadığı görülmektedir. Kurumumuzda yapılan bir uzmanlık tezinde de ortaya konulduğu gibi, dünyadaki ilk anti-tröst yasası olan Sherman Yasasının 1890 yılında ABD’de kabul ediliş süreci incelendiğinde, Yasanın taşıdığına inanılan tüketicinin, rekabetin, etkinliğin ve fırsat eşitliğinin korunması gibi amaçların Kongrenin esas niyetiyle bağdaşmadığı anlaşılmaktadır. Aksine, ana amacın, şirket kapitalizminin ihtiyaç duyduğu belirlilik ortamının sağlanması ve piyasanın düzenlenmesi görevinin federal hükümete değil, günün koşullarını göz önünde bulunduran mahkemelere verilmesi olduğu sonucuna varılmaktadır. Ancak, Yasanın zaman içindeki seyri başlangıçta hiç de düşünülmemeyen noktalara gelmiş ve günümüzde en etkili bir şekilde uygulanan rekabet yasası haline ulaşmıştır.

Çağdaş Türkiye’ye gelince; artık ne geleneksel değerlere sahip bir paradigmamız var, ne de bu geleneksel değerlerle modern değerlerin uygun bir sentezini yapabildiğimiz yeni bir değerler dizgemiz var ve ne de geçmişimizde var olan değerlerden soyutlanarak tam bir “batılı” olabilmişiz. Dolayısıyla, ne paylaşımcı, dayanışmacıyız; ne de en iyinin ortaya çıkmasına imkan verecek olan rekabetçiyiz. Kendimize has karma karışık bir yapımız var.

Rekabetin olmadığı yerde rant ortaya çıkar ve rantın yaygın olduğu toplumlarda da, rantı azaltmak değil, oluşan ranttan daha fazla pay kapma mücadelesi ortaya çıkar. Toplumda rantın azalması rekabet kültürünü geliştirecek en önemli parametredir. Rant azaldığında verimlilik ön plana çıkacak, bu da kaynakların uygun tahsisine yol açacaktır.

“Rekabeti içselleştirmek için, bunu bir kurumsal hâle getirmek için eğitime önem vermeliyiz” deniyor. Üniversitelerimizde rekabet hukuku ve iktisadı konusunda eğitimler başladı. “Bunun ta ilkokula kadar inmesi gerekir” deniyor. Aslında eğitimde de bir rekabet sıkıntısı var. Çünkü, rekabeti bugüne kadar ayıp bir şeymiş gibi öğrettik. Rekabet sadece mal veya hizmet piyasasında değil, günlük hayatımızda da karşımıza çıkıyor. Örneğin, mektepteyken hepimiz yaşamışızdır, çalışkan öğrenciler pek sevilmezler. Genellikle onlar, -tırnak içinde- “inek” olarak nitelendirilir. Niye sevilmezler? Çünkü çalışkan öğrenci sadece öne geçmiş olmakla kalmaz, aynı zamanda diğer öğrencilerin başarısızlıklarını da ortaya koyar; dolayısıyla da, kendisinden daha az başarılı olanların sürekli nefretini çeker ve onların hışmından kurtulmak için de genelde

sınavlarda çalışkan öğrenciler başarısız öğrencilere kopya verirler ve böylece bir anlamda olay dengelenmiş olur. Halbuki kopya, öğrenciler arasındaki rekabeti ortadan kaldıran bir şeydir. Mesela Batı’da, çalışkan bir öğrencinin tembel öğrencilere kopya vermesi diye bir şey söz konusu olmaz diye düşünüyorum. Eğer öyle bir kopya vermişse, onun doğruluğundan şüphe etmek gerekir. Tabii, bu anlattıklarım benim talebelik dönemlerimle ilgiliydi. Bugün şartlar değişmiş midir; doğrusu onu çok da değerlendiremiyorum.

Rekabetin kurumsallaşması derken teşebbüslerin rekabeti bir davranış kodu olarak içselleştirmeleri gerektiğinden bahsediyoruz demektir. Oysa daha rekabetin ne olduğu konusunda bırakınız bir bilinci, doğru dürüst bir bilgiye dahi sahip değiliz.

Rekabet Kurulunun kurulduğu ilk yıllarda Türkiye’de rekabet algısıyla ilgili olarak enteresan birkaç tane örnek seçtim. Şu ifadeler Kurumda yapılan bir sempozyumda kıdemli bir yargıç tarafından dile getirilmişti: “...*Ben şu noktayı bir türlü anlamadım: Bizim hukukumuzda zaten önceden beri rekabete ilişkin hükümler vardı. TTK md. 56 ve devamında. Bugüne kadar güzel güzel de işliyordu. Üstelik TTK da Avrupa’dan alınma. Dolayısıyla, böyle yeni bir kanuna, yeni bir kuruma, tüm bunlara neden ihtiyaç vardı?*”

Yine Kurumda yürütülen bir soruşturma sırasında yazılı basın temsilcisi taraflar öteden beri uygulaya geldikleri fiyata ilişkin uyumlu davranışlarını; “*Eğer aykırı eylemi oluşturan fiil fiyat paralelliği ise, bu durum zaten soruşturma yıllarına özgü bir durum olmayıp, 1990’lı yıllardan bu yana mevcuttur. Bu durumda geçmişte piyasaya yerleşmiş ve **piyasa kuralı haline gelmiş** uygulamaların çok daha sonra ihdas edilen bir Kanunla piyasa rekabetini bozucu eylem olarak nitelendirilmesi hem temel hukuk normlarına hem de mantık kurallarına aykırıdır*”. şeklinde savunabilmişlerdir.

Belki de kurumda bir sözlü savunmada dile getirilen şu görüşler konunun vahametini ortaya koyması bakımından bir örnek teşkil etmektedir. “*Rekabet hukuku iktisadi temellere dayanmalıdır. Ancak bu dosyada raportörler maalesef iktisat disiplinine gereken önemi vermemişlerdir. Eğer ...’in Mikro İktisada Giriş kitabına (s.x) baksalardı, “Tam rekabet piyasasında tek fiyat olur” ifadesini görecekerdi. Nitekim müvekkillerim de bu tek fiyatı sağlamak için anlaşmışlardır. Bu nedenle raportörlerin iddiaları iktisadi dayanaktan yoksundur.*” (!) Bu sözlerin üzerine yorum yapmaya gerek yok galiba.

Bir başka örnek de şu: Bir ilçede faaliyet gösteren fırınlar bir şirket çatısı altında bir araya gelmişler. Aslında şirket görünümü altında kartel kurmuşlar ve ekmek fiyatlarını sabitlemişler. Ama o şirkete girmeyen bir fırın

daha düşük fiyatla onlarla rekabet edince, “biz fiyat istikrarını sağlayacak şekilde bir mekânizma kurduk, bu firma buna aykırı davranarak bizimle haksız rekabet yapıyor, bunu cezalandırın” diye Kuruma şikayet ediliyor. Galiba bunun üstüne de bir şey söylemeye gerek yok diye düşünüyorum.

Mal ve hizmet piyasalarında faaliyet gösteren teşebbüslerin bu bilinç düzeyi bakımından yalnız olmadıkları söylenebilir. Sigara örneği bir ara oturumların birisinde bahsedildi. Bunu biraz açmam gerekiyor. 4-5 yıl önce, sigara firmaları aralarındaki rekabetten ve biraz da Rekabet Kurulundan korktukları için bir süre fiyatlarda artış yapmamıştı. Sigara üzerinden alınan vergiler nispi olarak belirlendiği için fiyatların artmaması vergilerin de artmaması anlamına geliyordu. Oysa hükümetin vergi gelirlerinde artışa ihtiyacı vardı. Tekel de aralarındaki rekabet nedeniyle pazar payı kaybedeceği endişesiyle fiyatını artıramıyordu. Bu noktada çözüm bulundu: Maliye Bakanlığı sigara firmalarını bir araya getirerek onları zam yapmaya zorladı. Ancak, firmalar rekabet hukukunu gerekçe göstererek bu baskılara direndiler. Sonuçta Bakanlık nispi olan vergileri maktuya çevirerek sorunu çözmüş oldu.

Bu örnekler Türkiye’de rekabetin kurumsallaşması konusunda daha alınacak çok mesafe olduğunu bize göstermekle beraber, şu örnek de bizlerin umutlanmasını sağlayabilir.

Rekabet Kurumu 5 Kasım 1997 tarihinde bir tebliğ yayımlayarak faaliyete geçtiğini kamuoyuna duyurduktan bir hafta sonra Adıyaman’da faaliyet gösteren yerel bir firma olan Yücel Gaz Sanayi ve Ticaret A.Ş. tarafından gönderilen 12.11.1997 tarihli dilekçede; AYGAZ, LİKİDGAZ, MİLANGAZ ve İPRAGAZ gibi Türkiye çapında faaliyette bulunan firmaların maliyetin altında bir fiyatla 12 kg.lık tüplü LPG satışına başladıkları, bu uygulama nedeniyle yerel firma bayilerinin faaliyetlerinin durma tehlikesi ile karşı karşıya kaldığı şikayet konusu yapılmış ve Kurul yaptığı bu ilk soruşturma ile şikayeti yerinde görerek LPG piyasasında faaliyet gösteren büyük firmalara fiyat anlaşmaları yaptıkları ve rakiplerini piyasa dışına çıkarıcı davranışta buldukları gerekçesiyle yaptırım uygulamıştır. Bu, Adıyaman’da bir yerel teşebbüsün şikayeti ile yapılan ilk soruşturmadır. Kurulun faaliyete geçişinin birinci haftasında böyle bir bilinçlilik seviyesi de zaman zaman insanları hayrete düşürebiliyor.

Zamanımın darlığı nedeniyle, birkaç şeyi daha atlamak durumundayım. Rekabetin kurumsallaşması konusunda Kuruma düşen neler var? Kanunla ilgili olarak bir değişiklik çalışması yapıldı ve esas itibarıyla üç saikten hareket edildi: Dünyadaki gelişmeler bir anlamda kanuna yansıtılması gerekiyordu; Kurumun 10 yıllık deneyiminin, tecrübesinin kanuna yansıtılması gerekiyordu. Bir de, Kurum dışı OECD’nin, DPT’nin tavsiyeleri vardı. Bununla, daha etkin bir

kurumsal yapı oluşturulması hedefleniyor idi. Cezaların caydırıcı olması, pişmanlık, taahhüt gibi yeni müesseselerin kanuna derç edilmesi gerekiyordu. Rekabete aykırı ikincil düzenlemelere karşı Kuruma dava açma hakkı tanınıyor idi. Eğer zaman kalırsa ikinci oturumda bununla ilgili bir şeyler söylemek isterim. Bir de, yasal bilirkişilik ve bekletici mesele mekânizması yeni bir müessese olarak gündeme geliyor idi. Bu çalışmaları tamamladık. Bu arada, 5728 Sayılı Kanunla bazı konular değişiklik taslağından önce de yürürlüğe girmiş oldu.

10 yıllık tecrübe şunu gösterdi ki; esas itibarıyla rekabet çok ciddi manada piyasa dışından piyasaya yapılan müdahalelerle bozuluyor ve özellikle de kamu tasarrufları yoluyla bozuluyor. Peki, buna karşı ne yapılabilir? Buna karşı bir görüş verme mekânizmamız var. Bunu bugüne kadar yapıyoruz; fakat bir mecburiyet söz konusu değil. “Kanuna böyle bir mecburiyeti koyalım” tartışmaları yapılırken, bu esnada, Başbakanlık tarafından çıkarılan ve “Düzenleyici Etki Analizi” denilen bir rehber hazırlandı. O rehberin bir bölümü de, yapılan düzenlemenin ülkenin rekabet düzeni üzerindeki etkisinin analiz edilmesini içeriyor ve bu değerlendirme yapılırken de, Rekabet Otoritesiyle işbirliği yapılması gerektiği ifade ediliyor. Bu çerçevede Kurum da, Düzenleyici Etki Analizine ilişkin olarak, rehberdeki rekabet bölümü üzerinde bir çalışma yapıyor. O da son aşamaya gelmiş vaziyette. Kısa sürede biteceğini tahmin ediyorum.

Şu gösterdiklerim, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006 yıllarında çeşitli kanun, yönetmelik, tebliğ, tüzük gibi idari otoriteler tarafından yapılan düzenlemelere Rekabet Kurumunun vermiş olduğu görüşleri içeriyor ve baktığımızda, sayı itibarıyla oldukça da fazla olduğunu söyleyebiliriz. Bunlardan kaçının dikkate alındığı sorulursa, doğrusu o konuda çok net bir bilğim yok maalesef. (Ek1)

Rekabet Kurumunun kurumsallaşma adına yapmaya çalıştığı bir başka şey, tanıtım faaliyetleri, yani Kanunu ve rekabet kurallarını tanıtım faaliyeti. Geçtiğimiz 11 yıl içerisinde rekabet kültürü ve bilincinin toplum katmanlarına tanıtılması ve yaygınlaştırılması için oldukça büyük çabalar sarf edildiğini kaydetmek gerekir. Bu çalışmaları ana başlıklar halinde şu şekilde sıralayabiliriz.

Tanıtım ve Bilgilendirme faaliyetleri 1997-2007

- Sempozyum-Panel-kollokyum	25
- Konferans	108
- Staj yazın 4 dönem, kışın 2 dönem olarak 2002’den beri	
- Baro eğitim seminerleri, İstanbul, Ankara ve İzmir Barolarında	
- Sanayi ve Ticaret Odaları, Meslek dernekleri OYDER, OSD, TUSİAD, MUSİAD, vs	

- Kariyer günleri,
- SPK, BDDK, Merkez Bankası, Dış İşleri Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı gibi kuruluşlarda meslek içi eğitim,
- TİKA ile Türk Cumhuriyetleri ve Balkan Ülkelerine dönük eğitim çalışmaları,
- Azeri, Özbek, Kırgız, Moğol, Ukraynalı, KKTC’li uzmanlara staj ve eğitim verme,

Yayınlarımızla ilgili olarak da bir rakam vermek istiyorum. Bugüne kadar toplam 208 yayın yapmışız. Oldukça faal bir çaba içerisindeyiz.(Ek 2)

“Bütün bunlara rağmen, rekabet kültürü ve rekabetin kurumsallaşması konusunda hangi noktadayız” diye bir soru sorarsanız ona da cevabım şu: (Bunu 15 gün önce bir arkadaşımız Beypazarı’ndan resimlemiş) “Beypazarı Belediyesi, Ticaret Odası, Esnaf Odasıyla ortaklaşa alınan karara göre, ilçedeki tüm yöresel yemek satışlarında ve yöresel gıda satışlarında kalitenin düşürülmemesi amacıyla tek fiyat uygulanmaktadır, bu nedenle, belirlenen fiyatların altında satış yapan işletmelerde kalite sorunu yaşayabilirsiniz” diyor. Artık yorumu size bırakıyorum. Beni sabırla dinlediğiniz için hepinize teşekkür ederim, saygılarımla.

EK 1

GÖRÜŞLER

2000

ENERJİ

ELEKTRİK

DOĞALGAZ

TELEKOMÜNİKASYON VE POSTA HİZMETLERİ

ULAŞTIRMA

1. KARAYOLU TAŞIMACILIĞI
2. DEMİRYOLU TAŞIMACILIĞI
3. DENİZ TAŞIMACILIĞI
4. HAVAYOLU TAŞIMACILIĞI

BANKACILIK VE SİGORTACILIK

BEŞERİ İLAÇ PAZARI

TARIM

1. İÇKİ SANAYİ
2. TÜTÜN SANAYİ
3. ŞEKER SANAYİ

PERAKENDE TİCARET

SERBEST MESLEKLER/

UZMANLIK GEREKTİREN HİZMETLER

2001

- Petrol Piyasası Kanun Tasarısı
- Doğalgaz Piyasası Kanun Taslağı
- Telekomünikasyon Hizmetleri Yönetmelik Taslağı
- TTAŞ ve GSM İşletmecileri Arasındaki Görev/İmtiyaz Sözleşmeleri
- 507 sayılı Kanun'un 125'inci Maddesi
- Tüketim Maddeleri ve İhtiyaç Malzemelerinin Satışıyla İştigal Eden Büyük Mağazaların Kurulmaları Hakkında Kanun Tasarısı

- Liman İşletmelerinden Alınan "Nispi Kira Bedeli"Bankacılık Hizmetleri için Müşterilerinden Tahsil Edilecek Ücret, Komisyon ve Masrafların Asgari Sınırlarının Belirlenmesi
- Devlet Yardımları

2002

- Tarife Yönetmeliği Taslağı
- Doğalgaz Piyasası Dağıtım ve Müşteri Hizmetleri Yönetmeliği,
İdari Şartname ve İhale İlanı Taslakları

Doğalgaz Piyasası Tarife Yönetmeliği Taslağı

İcra ve İflas Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı

2003

- Kamu Kaynaklarının Bankacılık Sektöründe Değerlendirilmesi
- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile Ticaret ve Sanayi Odaları,
Ticaret Odaları, Sanayi Odaları, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları

Kanunu Tasarısı Taslağı ve Genel Gerekçesi

- 4490 Sayılı Türk Uluslararası Gemi Sicili Kanunu ile 491 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun Değiştirilmesi Hakkında Kanun Tasarısı
- Devlet Yardımlarının Çerçevesi, İzlenmesi ve Denetlenmesi Hakkında Kanun Tasarısı Taslağı
- 28 Ağustos 2001 Tarih ve 24507 Sayılı Resmi Gazete’de Yayımlanarak Yürürlüğe Giren Tarife Yönetmeliği Kapsamında Hazırlanan

Türk Telekomünikasyon A.Ş. nin Bazı Hizmetlerine İlişkin Tarifelerin Tavan Fiyat Yöntemi ile Onaylanmasına Yönelik Usul ve Esaslara İlişkin Tebliğ Taslağı

- Sınai Hak Mevzuatında Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı Taslağı
- Basın Kanunu Tasarısı Taslağı

- Erişim ve Arabağlantı Yönetmeliği Kapsamında Hazırlanan Hesap Ayrımı ve Maliyet Muhasebesine İlişkin Usul ve Esaslar Taslağı
- Gözlükçülük Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair

Kanun Tasarısı Taslağı

- Petrol Piyasası Kanunu Tasarısı
- Tüketim Maddeleri ve İhtiyaç Maddeleri Satışıyla İştigal Eden Büyük Mağazaların Kurulmasının İzne Bağlanması Hakkında Kanun Tasarısı
- Elektronik Haberleşme Yasa Tasarısı Hakkında Kurum Görüşü Özeti
- Telekomünikasyon Kurumunun "Erişim ve Arabağlantı Yönetmeliği" ve "Hakim Konumda Bulunan veya Etkin Piyasa Gücüne Sahip İşletmecilerin Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ" taslaklarına ilişkin Rekabet Kurumu Görüşü

2004

- Devlet Yardımlarının Çerçevesi, İzlenmesi ve Denetlenmesi ile 540 sayılı Devlet Planlama Teşkilatı Kuruluş ve Görevleri Hakkında

Kanun Hükümünde Kararnamede Ek ve Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun Tasarısı Taslağı Hakkında Görüş

- Elektronik Haberleşme Yasa Tasarısı Hakkında Görüş
- Genişbant Sabit Telsiz Erişim (GSTe) Hizmetinin Yetkilendirilmesine İlişkin Yetkilendirme Eki Taslağı Hakkında Görüş
- Ulaştırma Bakanlığı Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığının Görüş Talebi
- Sıvılaştırılmış Petrol Gazı Piyasası Kanunu Tasarısı Hakkında Görüş
- Büyük Mağazalar Kanunu Tasarısı Hakkında Görüş
- 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 4. Maddesine Bir Fıkra Eklenmesi Hakkında Kanun Teklifine İlişkin Görüş
- Kredi Kuruluşları Kanunu Tasarısı I Hakkında Görüş
- Alkollü İçkilerde Reklam ve Satış Geliştirmede Uyulacak

İlke ve Kriterler I Hakkında Görüş

- Kredi Kuruluşları Kanunu Tasarısı II Hakkında Görüş
- Esnaf ve Sanatkarlar Meslek Kuruluşları Kanun Tasarısı Hakkında Görüş
- Alkollü İçkilerde Reklam ve Satış Geliştirmede Uyulacak İlke ve Kriterler II Hakkında Görüş

2005

- Rekabet Kurulunca Verilen idari Yaptırımlara İlişkin Kararların, 5346 sayılı Kabahatler Kanun Tasarısına Dahil Olmasının Sakıncaları İle İlgili Görüş
- Tasarımların Korunması Hakkında Kanun Tasarısı Hakkında Görüş
- Mevzuat Hazırlama Usul ve Esaslarına Yönelik Yönetmelik Taslağı Hakkında Görüş
- Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanun Tasarısı Hakkında Görüş
- Perakende Yasa Tasarısı Hakkında Görüş
- Jenerik İlaçlar Hakkında Görüş
- Markaların Korunması Hakkında Kanun Tasarısı Taslağı ve Gerekçeleri Hakkında Görüş
- Sermaye Piyasası Kurulu Kanun Taslağı Hakkında Görüş
- 3348 Sayılı Ulaştırma Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılması, Posta Hizmetlerinin Düzenlenmesi ve Posta Düzenleme Kurulunun Kurulması Hakkında Kanun Tasarısı Hakkında Görüş
- Sigortacılık Kanun Tasarısı Taslağı Hakkında Görüş
- Tarım Sigortaları Havuzu Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik ve Tarım Sigortaları Uygulama Yönetmeliği Hakkında Görüş

2006

- Patent ve Faydalı Model Kanun Taslağı Hakkında Görüş
- Kamu İhale Kanunu ile Kamu İhale Sözleşmeleri Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı Taslağı Hakkında Görüş
- Hukuk Muhakemeleri Kanun Tasarısı Hakkında Görüş
- Eczaneler Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı Taslağı Hakkında Görüş
- Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Tüketicinin ve Rekabetin Korunması

Genel Müdürlüğü'ne Çimento Sektörü Hakkında Görüş

- Petder Petrol Sanayi Derneği'ne Rekabet Hukuku Açısından Akaryakıt Ürünleri ve Madeni Yağların Sektör Bilgilerinin Üye Teşebbüslere ve Kamuya Açık Hale Getirilmesinin Değerlendirilmesi Hakkında Görüş
- Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu Petrol Piyasası Dairesi Başkanlığı'na Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin

Yönetmelik Taslağı Hakkında Görüş

EK 2

YAYINLARIMIZ

Rekabet Dergisi	27 sayı
Yıllık Raporlar	8
Uzmanlık Tezleri	84
Sempozyum Kitapları	22
Lisansüstü Tezler	13
Perşembe Konferansları	36
Özgün Eserler	1
Çalışma Metinleri	1
Karar Kitapları	12
Mevzuat	4
Toplam :	208

SORU ve CEVAPLAR

Bir Katılımcı- Öncelikle buradaki Rekabet Kurumunun mali olarak özerkliğinin kuvvetlendirilmesi ve rekabet uzmanlarının Kurumun idari işleyişinde daha fonksiyonel olması noktasındaki görüşlerinizin çok önemli olduğunu ve Kurum açısından da uzun vadede olumlu sonuçları olacağını düşündüğümü belirtmek istiyorum. Bu noktada, -eğer notum yanlışsa lütfen düzeltin beni- Kurumun bir meşruiyet sorunu yaşadığını ifade ettiniz. Bunun bu çerçevede ne anlama geldiğini pek değerlendiremedim. Burayı biraz daha aydınlatabilirsek isabetli olacağını düşünüyorum.

Dr. Nagehan ÖZSEYHAN (Rekabet Kurumu Avukatı)- Turgut Tan Hocama bir soru sormak istiyorum. Hocam, bağımsız idari otoritelerin ekonomiyi etkileyen çok önemli kararlar aldıklarını, ancak yargı kararlarının yerine getirilmesi usulünde, şu anda varolan İdari Yargılama Usul Kanununun yetersiz olduğu konusunda eleştiriler var. Örneğin yürütme-durdurma kararları da, diğer kararlar da, iptal kararları da 30 gün içinde idarelerce yerine getirilmesi gerekli, getirmeyen görevliler hakkında maddi ve cezai sorumluluk doğabilmektedir. Ancak, bilindiği üzere bazen yürütmeyi durdurma kararlarını yerine getirmek fiili imkânsızlık doğurmaktadır. Hatta milyar dolarlık yatırımların bir an önce iptal kararından önceki sonucu doğurması için geriye dönüş yapmak ve mahkeme kararını beklemek, beklemeden harekete geçmek de mantıksız da olmaktadır. Bu konuda İdari Yargılama Usulü Kanununun değişmesi mi gereklidir? Hatta bazıları bir öteye giderek, bu ekonomik gelişmeler nedeniyle İdari Yargılama kapsamından da çıkartılması önerilerinde bulunmaktadır. Bu konuda düşüncenizi almak istiyorum.

Uğur EMEK- Rekabet Kurumu Uzman Yardımcısı arkadaşın sorusuyla paralel bir şey olacak.

Panel Başkanı- Soruyu kime yöneltiyorsunuz?

Uğur EMEK- Turgut Tan Beyle Erol Katırcıoğlu Beye yöneltiyorum. Temsili demokrasilerde siyasetten bağımsız kurumların meşru olmadıklarını biliyoruz, yani bu anlamda demokratik meşruiyetleri yok. Meşruiyet katmak için içeriksel ve usule yönelik meşruiyet araçlarıyla teçhiz edilmeye çalışılıyor bu kurumlar. “İçeriksel” derken; kararlarının teknik olacağı, hukuki, iktisadi gerekçelerle donatılacağını, bu kurumların uzman olacağını, uzman kişilerden oluşacağını bekliyoruz. Usul meşruiyeti açısından da; saydam çalışacaklarını, eşitlikçi davranacaklarını, taraflara savunma hakkı vereceklerini, raporlamaya riayet edip hesap verebileceklerini kabul ediyoruz. Bunlar olursa meşru olacaklar. Kanuni düzenlemelere bakıldığında, başta Rekabet Kurumu olmak

üzere diğer bağımsız düzenleyici kurumların usul meşruiyeti ve içeriksel meşruiyetle teçhiz edildiğini düşünüyor musunuz?

Dr. Figen AR (Pankobirlik S.S. Pancar Ekicileri Kooperatifleri Birliği Temsilcisi)- Benim sorum Sayın Sak ve Katırcıoğlu'na olacak. Sayın Sak'ın bir grafiğinden hareketle soruma gelmek istiyorum. Grafikte, milli gelirimizin Amerika'nın milli gelirine oranının yüzde 20 civarında dalgalarla gittiğini son 20-30 yıllık bir periyotta olduğunu gösterdi. Aslında, ben o grafiğin öncesini de biliyorum. Grafiğin öncesinde, yüzde 5'lerden, 10'lardan bir sıçrama görünüyor; 1920'lere rastlayan yıllarda, Cumhuriyet'in kuruluş yıllarına denk gelen zamanda yüzde 40'lara kadar uzanan bir sıçrama var. Aniden Atatürk'ün ölümüyle birlikte de o trend azalmış ve yüzde 20'lere gelmiş. O dönemdeki politikalara baktığımızda, bir tanesi çok çarpıcı. "Köylü ulusun efendisidir" misyonuyla o dönemde tarıma ve tarımsal sanayiye çok önem verilmiş. Günümüze geliyorum. Günümüzde de, tarımın her gün bir dalı kesiliyor. Tarım ürünlerimizin çok pahalı olduğu, bu nedenle, üretmek yerine ithal etme yolu benimseniyor. Oysa, küresel anlamda baktığımızda, Avrupa ve Amerika'da tarımın her bir adımında destek var, devlet desteği var. Çin, Brezilya, Hindistan'a baktığımızda da da, işgücü çok düşük, birtakım çevresel yatırımlar dikkate alınmıyor; dolayısıyla, ürün maliyetleri çok düşük. Bu anlamda Türkiye'de nasıl bir tarımda rekabet politikası, bir model oluşturulabilir.

Ali DEMİRÖZ (Rekabet Kurumu Uzmanı)- Sorumu öncelikle Turgut Hocaya yönlendirmek istiyorum. Sunumu sırasında Mehmet Akif Bey de bahsedeceğini, açacağını söyledi; isterse o da cevaplayabilir.

Konuşması sırasında Turgut Hoca BELKO kararından bahsetti ve dedi ki, "BELKO'yu tekel yapan idari işlem eğer dava edilebilseydi bu idari işlem iptal olurdu ve sorun çözüldü." Ben bu iptalin nasıl gerçekleşebileceğini ve dayanağının ne olacağını öğrenmek istiyorum, bu cümlesini biraz açmasını istiyorum Turgut Hocadan. Bununla birlikte, genel itibarıyla bugün boyunca konuşulan ve rekabetle ilgili sorunların teşebbüslerden değil de, daha çok kamunun düzenleme ve işlemlerinden kaynaklandığı şeklindeki genel tespitle birlikte ve 4054 Sayılı Kanunun da sadece teşebbüsleri muhatap aldığından hareketle, kamunun bu işlemlerine karşı rekabetin kurumsallığının sağlanması konusunda neler yapılması gerektiği konusundaki görüşlerini merak ediyorum. Özellikle Akif Beyin sunumunda da vardı; Düzenleyici Etki Analizi çalışmaları bu sorunu ne kadar çözebilecek?

Bir ileri aşamaya geçtiğimizde, bizim hukuk düzenimiz içerisinde 4054 Sayılı Kanunun dışında, o da teşebbüsleri muhatap alıyor, rekabetin üst norm olarak kabul edildiği bir düzenleme yok. Dolayısıyla, böyle bir düzenleme

mahkemeye gittiğinde, mahkemeler hangi kuralı uygulayarak düzenlemelerin rekabet düzeniyle çeliştiği konusunda bir karar verebilecekler, özellikle bu kısıtlamalar başka kamu politikası amaçları bakımından çok önemliyse? Mesela BELKO örneği.

BELKO'nun tekel olmasına ilişkin idari işlemde, bu kararı alan idarenin savunması, “evet, ben rekabeti bozuyorum, ama bunun için gerekçem, çevre temizliğini daha çok önemsiyorum, bunun için de rekabetin bozulmasını çok önemsemiyorum” derse, bu durumda politikalar arasındaki dengeyi ve üstünlüğü nasıl sağlayacağız?

Nazlı AKSOY (Rekabet Kurumu Uzmanı)- Benim sorum da Sayın Turgut Tan'a olacak. Aslında önceki soruyla da bağlantılı nitelikte. İdari işlem ve düzenlemelerin iptaline ilişkin davalarda Danıştay'ın yaklaşımı, “Rekabet Kurumunun dava ehliyetinin bulunmadığı, menfaatinin bulunmadığı” yönünde. Bu görüşü paylaşıp paylaşmadığınızı merak ediyorum. Ayrıca, mevcut kanun taslağında da bu sorunu aşmak üzere bir öneri var, Rekabet Kurumunun iptal davası açma yetkisinin bulunduğu yönünde. Konuya ilişkin değerlendirmelerinizi alabilir miyiz?

Prof. Dr. Eser KARAKAŞ- Bu turda Kurul Üyesi Sayın Mehmet Akif Ersin Bey ve sevgili arkadaşım Erol bana bir serzenişte bulundular. Bu serzenişin nedeni de, bir önceki oturumda benim yaptığım konuşmada, kanunun çıkışının Gümrük Birliği sürecine doğrudan bağlı olduğunu söylememdi. Aslında hem Sayın Ersin, hem Erol da daha farklı bir şey söylemediler, yani bu gerçeği onlar da teslim ettiler; ama bir serzenişte bulundular. 92'de başlayan, galiba 16'ncı senesini zikretti Sayın Ersin; daha da eskisi söylendi. Ben hukukçu değilim ama, kanuna bakıyorum; kanun 65 madde, bu söz konusu 65 maddenin 61 maddesi usul, teşkilat, para cezaları. Hukukçu ve iktisatçıları doğrudan ilgilendiren 4 madde var; 4, 5, 6 ve 7'nci maddeler. Onun dışındaki maddeler teşkilatla ilgili; para cezaları, kanunun tanımı, kim uygular gibi maddeler. Bu 4 maddeye baktığımız zaman (4, 5, 6 ve 7'nci maddeler), onlar da, Roma Antlaşmasının eski 85, 86'nci maddelerinin motamot tercümesi, yani herhangi bir şey yok, aynen, kelime kelime tercümesidir, yani hâkim durumun kötüye kullanımından, oradaki birleşmelere kadar aynıdır. Roma Antlaşmasının ilgili maddeleri yanımda var, kanun da var; hepimizin elinde var.

Dolayısıyla, ortada, bunun Gümrük Birliği sürecinin bir şeyi olduğu çok açık. Hazırlık sürecine baktığımız zaman, bir aşamada yapılabilecek bir tercüme görüyorsunuz sonuç olarak ve bir de teşkilat yapısı var, cezalar var, yetkilendirmeler var; ona aklım ermiyor zaten. Ama işin özü olan 4 madde Roma Antlaşmasının aynısidir ve bu da normaldir, -zaten Amerika'nın yeniden keşfine gerek yoktur- bu da kötü bir şey değildir. Sayın Ersin'in ve sevgili

dostum Erol'un bu serzenişi niye yaptıklarını biraz anlayamadığım için söz aldım. Çok teşekkür ederim efendim.

Panel Başkanı- Eser Beyin sorusuna ben kısmen cevap vereyim. Türkiye'deki bütün bu yapısal değişmelerde, -sonunda bağlarken bir-iki şey söyleyeceğim zaten- iki unsur olmuştur: Her zaman bir dış etki olmuştur; bir yandan da iç dinamikler, birçok alanda Türkiye'de dış etkiden bağımsız olarak da kendi iyileşme çalışmalarını yapmıştır. Ancak, dış etkiler olgunlaşmasını yahut ürün vermesini çoğu zaman da tetiklemiştir yahut çabuklaştırmıştır. İsterseniz bu soruyu böyle bağlayıp tekrar Eser Hocayla bir polemige girmeyelim. Aynı sıradan devam edeyim ve Turgut Hocadan başlayalım.

Prof. Dr. Turgut TAN- Bu son söylediğinizle ilgili izin verirseniz ben de bir şey söyleyeyim. Bu kanunun çıkışında değil ama bağımsız idari otorite modelinin uluslararası kuruluşlar tarafından empoze edildiği, bunun arkasında yatan gerekçenin de, kendilerine güvensizlik duyulan politikacıların hareket alanlarını daraltmak olduğu şeklinde de bir iddia var. Rekabet Kurumuyla ilgili değil ama bunu belki teyit edici bir örnek vermek istiyorum. Geçen yıl TMSF'na devredilen bankalardan birinin genel müdürünün yayınladığı bir kitap var. O kitabın içerisinde, Beş bankanın Fona devriyle ilgili olarak BDDK'yle IMF arasında cereyan eden e-postaların metinleri var, bankaların bir an önce Fona devredilmeleri gerektiği, devrin çabuklaştırılması yönünde.

Kurum yapılanmasıyla ilgili olarak, zaman olmadığı için konuşmam sırasında söyleyemediğim bir konuya değineceğim ve ondan sonra sorulara geçeceğim.

Bilindiği gibi, kuruluşların gösterecekleri adaylar arasından kurul üyeleri seçilmektedir. "Yargıtay", "Danıştay", bunlar arasında; fakat oradaki bir ifade ilginç: "Kurum içinden veya dışından" deniliyor. Kurum dışından eğer aday gösterilecekse, o zaman, Danıştay, Yargıtay diye kurumları belirlemenin bence fazla bir önemi yok. Bakanlar Kurulu doğrudan doğruya, BDDK üyelerinin belirlenmesinde olduğu gibi, hiçbir kurumun aday göstermesine gerek olmadan doğrudan kendisi üyeliklere atamaları yapabilir. Dolayısıyla, kurum dışından seçim yapılacaksa kurumların ismen belirlenmesi göstermelik bir sonuç yaratmaktadır.

Panelistlerin verdikleri örnekler rekabet bilincinin pek fazla yerleşmediği izlenimi vermektedir. Buna karşılık, gazetelere de yansıdı, bir köy muhtarımızın, kiraz ihracatçılarının aralarında anlaşarak fiyat belirlediklerine ilişkin faksla Rekabet Kurumuna başvurması gibi örneklerde vardır. Bu, rekabet alanında bilinçlenmiş kişilerin de Türkiye'de giderek arttığını göstermektedir.

“Usul meşruiyeti” dendi. Bu konuya geçmeden evvel şunu söylemek isterim: Bugünkü toplantının ana konusunda da makroekonomik hedeflerden söz ediliyor. Makroekonomik politikaların belirlenmesi ve uygulanması siyasal iktidarın işidir; çünkü bunların belirlenip uygulanmasından sorumlu olan siyasal iktidardır. Nitekim T.B.M.M.’nde bazı kurumların faaliyetleriyle ilgili olarak soru sorulduğunda, bir tarihte bir bakanımız çıkıp şunu söyleyebilmiştir: “üyeleri ben atamıyorum, dolayısıyla onların yaptığı faaliyetler konusunda da ben Meclise hesap verecek durumda değilim.” Dolayısıyla, parlamenter sistemin mantığı gereği, Parlamento önünde sorumlu olanlar politikayı belirleyenler ve uygulayanlar olmaktadır. Dolayısıyla, bu bağımsız idari otoritelerin faaliyetlerini de, siyasal iktidarın belirlediği makroekonomik hedefler çerçevesinde düşünmek gerektiğine inanıyorum.

Soruların içerisinde usul meşruiyetinden söz edildi. Ben bunu açıkçası tam olarak anlamış değilim. Yalnız, şunu söyleyebilirim: İdare hukuku artık bir usul hukuku hâline gelmiştir. Özellikle Avrupa Konseyinin 1970’li yıllardan başlayarak çıkardığı tavsiye kararları var: Bunlardan en önemlisi, bireyin idare karşısında korunmasına ilişkin tavsiye kararıdır. Bunların içinde, idari usulün nasıl düzenlenmesi gerektiği konusunda üye ülkelere birtakım tavsiyeler vardır. Nitekim 90’lı yıllarda, değişik Avrupa ülkelerinde Genel İdari Usul kanunlarının çıkarıldığını görüyoruz. Bizde 1998’de ilk girişim başladı ve Genel İdari Usul Kanunu Tasarısı hazırlandı; fakat henüz Bakanlar Kurulu tarafından kabul edilip Parlamenta sevk edilmiş bir Genel İdari Usul Kanunu Tasarısı yok. Yine görüş alınmak üzere 1 ay önce çeşitli kurumlara yeni bir taslak gönderildi. Bu yasanın bir an önce çıkarılmasında yarar vardır.

Artık idare hukukunda, “İdare işlemini yapar, kararını alır; beğenmeyen gider davasını açar, yargı yeri hukuka uygun mu değil mi kararını verir.” mantığı değişmiştir. Nasıl değişti? İdari usul geliştirilerek değişti. Bugün yargısal denetimden önceki aşamada, iyi bir kararın alınmasını sağlayacak usul kuralları geliştirilmeye çalışılıyor. Bu açıdan baktığımızda, Türkiye’de bir Genel İdari Usul Kanunu henüz çıkarılmadı ama 4054 Sayılı Yasa çok tipik bir İdari Usul Kanunu olarak kabul edilebilir. Yargısal olmayan idari usul bütün ayrıntılarıyla 4054 Sayılı Yasa’da vardır; dolayısıyla, 4054 sayılı Yasa’yı bu açıdan başarılı bir yasal düzenleme olarak nitelendirmek gerekir.

BELKO örneği sorusuna gelince: “Rekabet Kurulu’nun BELKO kararına gerek bırakmayacak denetim nasıl yapılabilirdi” diye soruldu. Şöyle yapılabilirdi: BELKO’ya Ankara ili sınırları içerisinde kalorifer yakıtı olan, belirli özelliklere sahip kömürü satma, dağıtma tekeli veren nedir? Mahalli Çevre Kurulu kararı. Mahalli Çevre Kurulu kararı ile âdeta bir tekel oluşturulmaktadır. Açık yasal dayanak olmadan bir idari kararla bir tekel

oluşturulması mümkün değildir. Bu karara karşı eğer idari yargıya gidilmiş olsaydı, büyük bir ihtimalle idari yargı, yasal bir dayanak olmadığı için böyle bir tekel oluşturma kararının hukuka aykırı olduğuna karar verecekti; dolayısıyla böyle bir tekel de ortaya çıkmamış olacaktı, denetim baştan yapılmış olacaktı.

“Kamusal işlemlere, yani rekabeti ihlal edici kamusal işlemlere karşı Rekabet Kurulu bir şey yapabilir mi” meselesine gelelim. Örneğin, Fransa’da rekabetle ilgili olarak ilk düzenleme 1986’da yapıldı. Orada da kamusal işlemler sonucu rekabet ihlallerine müdahale edemedi. 1995 yılında değişiklik yaptılar. Kamu hizmeti imtiyaz sözleşmeleri konusu da Rekabet Kurulunun görev alanına sokuldu ve ancak 1996’dan itibaren bu sözleşmeler dolayısıyla rekabet ihlallerini incelemeye başlayabildi.

Bizde bugünkü düzenlemelere göre, Rekabet Kurulunun kamusal işlem ve eylemlerden dolayı rekabet ihlallerini inceleyip karara bağlaması olanaklı değil. Danıştay pekâlâ, idari işlemleri denetlerken “hukuka uygunluk bloku” dediğimiz blokun içerisine 4054 Sayılı Yasayı alabilir. Nitekim, örneğin 3 ay evvel Fransız Danıştay’ı verdiği kararda diyor ki, “Danıştay, idari kolluk yetkisi kullanılarak alınan kararların hukuka uygunluğunu denetlerken bazı girişimcilerin piyasaya girmelerini engeller sonuç yaratıp yaratmadığını da dikkate almalıdır.” Bu, reklam panolarının yasaklanmasıyla ilgili bir karara karşı açılmış olan davada verdiği karardır.

Danıştay’ımız eğer 4054 Sayılı Yasayı hukuka uygunluk bloğunun bir parçası olarak kabul eder de denetimlerinde kullanmaya başlarsa bu sorunu çözeceği kanısındayım.

Son değineceğim nokta, yürütmeyi durdurma ve iptal kararlarının idare tarafından yerine getirilmemesi sorunu. Bu, son yıllarda çok ciddi bir sorun olarak Türkiye’de ortaya çıkmış durumda ve maalesef bu nedenle uygulanmamış pek çok önemli karar var. Hatta, kararın maddi ve hukuki engeller nedeniyle, imkânsızlıklar nedeniyle uygulanamayacağına ilişkin Bakanlar Kurulunun ilke kararları var. Bu ilke kararlarına karşı da Danıştay’da açılmış davalar var ve iptal edilmiş kararlar var. Buna rağmen bir açmazın içinde bulunduğu görülmektedir.

Gerçek anlamda maddi ve hukuki imkânsızlık var mıdır yok mudur; tartışılabilir. Bazı durumlarda hakikaten olabilir; ama idarenin her “maddi ve hukuki imkânsızlık var” dediği durumda kararın yerine getirilmesini engelleyen maddi ve hukuki imkânsızlık olduğunu söylemek de olanaklı değil.

Sorun, İdari Yargılama Usulü Kanununda değişiklik yapılarak giderilebilir mi? Kanımca, İdari Yargılama Usulü Kanunundan çok başka birtakım yasal düzenlemelerde yapılmak suretiyle bu giderilebilir. Örneğin,

ihalenin sonuçlanmasıyla sözleşmenin yapılması arasında belli bir süre öngörülebilir. O süre içerisinde ihale işlemiyle ilgili hukuka aykırılıkların kesin olarak sonuçlandırılması sağlanabilir. İhale işlemine karşı açılmış olan dava devam ederken sözleşme yapılıyor ve o sözleşme yapıldıktan sonra da uygulamaya geçiriliyor. Uygulama başladıktan sonra bir bakıyorsunuz, idari yargıda ihale işlemi iptal edilmiş. O zaman idare diyor ki, “ben geriye dönüp bir şey yapamam.” Örneğin, limanın işletme hakkı devredilmiş. Özel teşebbüs limanın işletme hakkını almış ve işletmeye başlamış. Bu arada, işletme hakkının devrine ilişkin özelleştirme kararının iptali çıkıyor ortaya. Bunun anlamı ne, bunu nasıl uygulayacaksınız? Sözleşmeyi sona erdirip limanın işletmesini tekrar geriye alma söz konusu olacak. Dolayısıyla, fiili durum devam ediyor. Fakat bu fiili durumun devam ettirilmesinin başka sonuçları ortaya çıkıyor. Onu da hemen belirtip sözlerime son vereyim. Örneğin bu liman işletme hakkı devri olayında iptal kararına karşın fiilen işletme hakkını devralan şirket işletmesini sürdürdü. O arada Denizcilik Müsteşarlığının limanlarla ilgili bir düzenleyici işlemi ortaya çıktı. İşletme hakkını devralan şirket, Denizcilik Müsteşarlığının düzenlemesine karşı gitti iptal davası açtı. Danıştay dedi ki, “burada sizin menfaatiniz var belki ama bu menfaat meşru menfaat değil, çünkü bu, iptalle sonuçlanmış işletme hakkının devri, fiili bir durum söz konusu” Dolayısıyla, kararların uygulanmamasının, belki her şey yolunda gibi görünmekle beraber, sonra bu örnekte olduğu gibi, “dava açmada bu menfaat meşru değildir” denilebiliyor.

Prof. Dr. Güven SAK- Ben çok kısaca birkaç noktaya değineceğim, o sorulara da cevap vereceğim. Galiba birkaç yıl önceydi, yine Rekabet Kurumunun bir toplantısıydı ve Avrupa Birliği'nin civcivli günleriydi. Ben o zaman şunu dediğimi hatırlıyorum: her kurumun tarihte bir zamanı vardır, galiba şimdi Rekabet Kurumunun zamanı geldi. Sonra Avrupa Birliği süreci öyle olmadı, umduğumuz gibi gitmedi, öyle devam etmedi. Bence, zaman hâlâ Rekabet Kurumu açısından son derece önemli. Rekabet Kurumunun bu sempozyumdaki konu başlığı da bu açıdan bakıldığında bence son derece isabetli seçilmiş.

İlle de rekabet politikasının makroekonomik hedeflere ulaşmada bir anlam ifade etmesi gerekmiyor bence; engel de olabilir. Bence önemli olan rekabeti sağlıyor olmak. Şu anda Türkiye’de öyle bir konjonktürün içinde yaşıyoruz ki, öyle etkinlik kazançları, büyük etkinlik kazançları elde edebilmemiz mümkün ki, rekabet politikalarının sağlıklı tasarlanmasıyla, hakikaten rekabet politikasının makroekonomik hedeflere ulaşmada önemli olabileceği bir dönemin içindeyiz bence. Örneğin, fiyat istikrarının sağlanması ve korunmasında Rekabet Kurumu’nun ciddi bir işlevi, etkisi olması gerekir. İster ‘yapısal’ olsun, ister ‘davranışsal’, piyasa ve endüstri düzeyinde pazar

gücünden kaynaklanan fiyat katılıklarıyla mücadelede Rekabet Kurumu'nun ön plana çıkması kaçınılmaz. Dolayısıyla, bu rekabetle ilgili tartışmaları kurumsallaştırmak için de önümüzdeki dönem son derece önemli bir fırsat. Bu farkındalık yaratma kampanyasını genişletiyor olmanızda bence yarar var diye düşünüyorum.

İki tane noktayı tekrar vurgulayayım: Bir tanesi, şirketlerin büyümesinin önündeki engellerin kaldırılması lazım. Orada demin size göstermediğim birkaç noktayı söyleyeyim: Bir tanesi, özel şirketlere ilişkin rekabet politikası kararları uygulanabilir olmalı. Şimdi değil. Danıştay'la ilgili sorunları tartışıyorsunuz. Ben o ayrıntıları bilmem. Ama ortada bir facia olduğunu kabul etmek lazım. İşlevsellik açısından bakıldığında, böyle kararlar alınabilmesini bence bir facia olarak nitelendirmek lazım. İkincisi; kamu kuruluşları ve düzenlemeye tabi teşebbüslere ilişkin rekabet hukuku uygulamasındaki bir dizi sorunun bu dönemde çözülüyor olması lazım bence. Devlet yardımları düzenlemesinin tamamlanıyor olması lazım, o keşmekeşin bitiyor olması lazım.

Bir de, yapıyorsunuz ama belki daha özen göstermeniz lazım; şirket birleşmelerinin Türkiye'de kolay olması lazım. Büyük şirketlerimiz olması lazım, küresel ölçekte faaliyet gösterebilir hâlde olmaları lazım.

İkinci nokta da, büyüme dışında, hizmetler sektöründeki verimlilik artışlarıydı. Orada da, bu sektörel rekabet politikalarına nasıl bir düzen getireceğimize bence karar vermemiz lazım, bu konuyla ilgili farkındalık yaratmamız lazım.

Rekabet Kurumunun bu dönemdeki önemi bence büyümenin sürdürülebilirliğinden kaynaklanıyor. Türkiye'nin, demin Katırcıoğlu'nun da söylediği gibi, bir sanayi stratejisine ihtiyacı var, bir sanayi politikaları çerçevesine ihtiyacı var, küreselleşmeye düzenli intibak edebilmek için ihtiyacı var. Tarımla ilgili soruyu öyle karşılayayım.

Tarımda da bir stratejiye ihtiyacımız var. Türkiye'nin ne yabancı sermaye stratejisi var, ne tarıma ilişkin bir stratejisi var, ne küreselleşmeye intibak etmek için bir sanayi stratejisi var. Son dönemde, -ben bir tarım uzmanı değilim- ama en azından herhâlde şunu görüyoruz: Hammadde fiyatlarının bu kadar hızlı değiştiği yeni bir dünyada yaşıyoruz bence. Bize, TEPAV'a, tarımda çalışan şirketler de ara sıra geliyorlar. Her gelen sonuçta, kendi alanına ilişkin olarak, Tarım Bakanlığına yönelik nasıl bir farkındalık kampanyası açmamız gerektiğini anlatıyor.

Türkiye galiba uzunca bir süredir belli stratejiler tartışma alışkanlığını bırakmış gibi gözüküyor. Şimdi, küresel etkilere bu kadar açık olduğumuz bir ortamda, - "küresel çalkantı" manasında söylemiyorum - küreselleşme sürecinin

bu kadar derinleştigi bir ortamda, nasıl intibak edeceğimize ilişkin herhâlde bir çerçeveye ihtiyacımız var her şeyden önce. O çerçeveyi belirledikten sonra, o çerçeveyi belirlerken, herhâlde rekabet politikasını da onun içerisine nasıl yerleştirmemiz gerektiği konusunda farkındalık yaratma görevi de sizlere düşüyor. Bir sürü toplantı düzenliyormuşsunuz; şimdi daha da çok düzenlemeniz lazım, daha da çok konuşulması gereken bir dönemdeyiz diye düşünüyorum.

Prof. Dr. Erol KATIRCIOĞLU- Bir bakıma bana meşruiyetle ilgili sorular geldi. Ben meşruiyetten bahsederken, yani Rekabet Kurumu bağlamında kullandığım için Rekabet Kurumunun meşruiyetini sorgulamak değildi amacım. Açıkçası başka bir şeyi söylemeye çalıştım; ama çok kısa bir zaman aralığında uzatmayayım diye geçiverdim.

80'den bu yana yaşanan ekonomik olaylar, özellikle bizim gibi ülkelerin ihtiyacı olan büyümeyi kendiliğinden sağlayamadığını gösteriyor. Dolayısıyla da, bu ülkelerde bir anlamda yeniden, -tırnak içinde söylüyorum- müdahalenin konuşulması gerekiyor. Fakat aradan geçen zaman bize şunu öğretti ki; bu müdahale eski tarz, yani devlet eliyle yapılan müdahale olması durumunda üretken olmayan sonuçlar üretmeye devam edecek demektir. Çünkü devletin ekonomiye müdahalesi hep rant yaratan etkiler üretti bunu biliyoruz. Bu, açıkçası, 80'li yılların öncesinde bilinen, 80'li yıllarda da birçok az gelişmiş ülkede yaşanan, gözlenen bir gelişmeydi.

Benim düşünebildiğim kadarıyla günümüzdeki problem, piyasaların yönlendirilmesi problemdir, piyasaların önlerinin açılması problemi değildir kendi başına. Bunu şunun için söylüyorum: Piyasaların önünü açmış olmanızın çok bir anlamı olmayabiliyor. Osmaniye'de, teşvikli bölgede 16 tane iplik fabrikası kurulmuş. Niye kurdunuz diye soruyorsunuz, "Kahramanmaraş'takiler para kazanıyordu, biz de kazanırız düşüncesiyle kurduk" diyorlar, cevap bu. Piyasanın önünü açmış olmak, piyasaya girmek isteyen aktörlere teşvik vermiş olmak kendi başına yetmiyor. Piyasaların ihtiyacı olan başka bir şey var ve kanaatimce o da, yönlendirmedir. Bu yönlendirmenin tarzı, türü geçmiştekinden farklı olmak durumundadır. Bu da bence, ekonomi ve demokrasi arasındaki ilişkileri yeniden düşünmemizi gerektiriyor. Bu çerçevede söylemeye çalıştım ben.

Bence Turgut Hocam bu kısmını verdiği örnekle de çok iyi anlattı. Biz bu kurumları, üst kurulları kurarken, -Türkiye olarak söylemiyorum, 80'li yıllardan başlamak üzere bütün gelişmekte olan ülkelerde yapıldı bunlar- geçen zaman sonrasında, bu kuruluşların nasıl bir performans sergilediklerine baktığımızda, benim okuduğum kadarıyla birçok çalışma hep aynı yeri işaret ediyor. Bu kurumlar, önerildiği, beklenildiği biçimde fonksiyon görmemiş, bağımsız olamamışlar, hükümetlerin yönetiminde, kontrolünde olmuşlar, ayrıntıya girmeme gerek yok ama özellikle üst kurulların kurulmasını gerektiren ekonomik koşulların ima ettiği durumlardan dolayı. Ben burada sadece Rekabet

Otoritesinin meşruiyetinden değil, ama bütün üst kurulların ekonomiyile ilişkisinin sorgulanması gerektiğini söylemeye çalıştım.

Şuna çok inanıyorum: Mehmet Akif Ersin'in sunuşunu da dikkate alırsanız, bu topraklarda insanlar daha çok dayanışmacı insanlar; dolayısıyla da, burada bağımsız kalmak, özerk kalmak öyle kolay bir şey değil, belki de yapılabilir bir şey değil. Başka formlar üretmek lazım. Bu formlar da, -benim düşünebildiğim kadarıyla genel olarak önerebildiğim- daha katılımcı formlar olmak durumunda.

Onun için, Rekabet Kurumunun yapısına yeniden baktığımızda veya diğer üst kurulların yapılarına yeniden baktığımızda, bu çerçeveden baktığımızda, katılımın yeteri kadar sağlanmadığı ve hükümetlerin kontrollerinin hâlâ devam ettiği yapılar olduğunu görüyoruz. Dolayısıyla da, bunlara gözümüzü kapayamayız gibi geliyor bana. Sizler, piyasaları yakından izleyen insanlarsınız, üst kurulların çoğunun nasıl fonksiyon gördüğünü benden çok daha iyi biliyorsunuz.

Ben böyle bir sorun olduğu kanaatindeyim. Bu sorun sadece Rekabet Kurumuna ait bir sorun değil, yine altını çizerek söyleyeyim, genel bir sorun. "Devletin ekonomiye müdahalesinin meşru zemini aracı ne olmalıdır" sorusu asıl cevaplanması gereken bir soru. Bu da, bu kurumları yeniden düşünmemiz gerektiğini söylüyor.

Panel Başkanı- Son olarak Akif Ersin Beyin değerlendirmelerini ve sorulara vereceği cevapları alalım.

Mehmet Akif ERSİN- Aslında ben hakkımı birinci bölümde fazlasıyla kullandım, ama bir-iki noktaya değinmeden edemeyeceğim; o nedenle de sabrınızı diliyorum.

Eser Hocam! Benimki bir serzeniş değildi. Bu, aslında konuya bir açıklık getirmeydi. Bir de, hem Tüketici, hem Rekabetin Korunması Hakkında Kanun tasarılarını o zamanki siyasi otoriteye kabul ettirmek için, onları ikna etmek için çaba sarf eden ve şu anda da aramızda bulunan bürokratlara bir hakkın teslimiydi, sadece. Konuyu daha fazla uzatmadan burada kapatıyorum.

Esas önemli olan şey sorularla gündeme gelen meşru menfaat meselesi. Bunu biraz daha ayrıntılı tartışmak istiyorum. Bu konuda Rekabet Kurulunun eli kolu bağlanmış vaziyette. Nasıl olduğunu da söyleyeyim.

Biliyoruz ki, bir sürü kanunda rekabet kurallarıyla çatışan hükümler var. Bunların bazılarında açık düzenlemeler var. Mesela, Avukatlık Kanununa baktığımızda, avukatların tarifelerinin -hem de asgari olarak- belirleneceğine dair hüküm var. Bu, rekabet kurallarıyla çelişiyor mu? Çelişiyor. Peki, bu konuda ne yapabiliriz? Kanun açıkça asgari tarife belirleme yetkisini barolara verdiği için, -genel kural-özel kural, önceki kanun-sonraki kanun, tartışmalarını bir kenara bırakıyorum- Kurum ve Kurul olarak şöyle bir politika benimsedik: Rekabet kuralları ile çelişen bu tür açık hükümlerin olduğu yerlerde bu konuda

şekilde yapmaya çalışan bir ülke. Tabii ki her yerde haksız rekabetin olmaması önemli. Meşhur atasözümüz: “Elle gelen düğün bayram”; yani bir şey herkese birse çok önemli değil, ama fark ederse önemli bir sorundur. Özellikle günümüz, çetin ekonomik rekabet şartlarında ve dışa açık ekonomilerin olduğu ortamda Türkiye’nin de böyle bir tercih yaptığı durumda, gerek iç ekonomik dinamizmi sağlamak, içerideki yatırımcıyı, dış yatırımcıyı, sadece yatırımı değil, ticareti geliştirmek istiyorsak, bu, ekonomik olarak da daha önemli bir fonksiyon kazanır, önemi artar.

Bizim oturum konumuz olan kurumsallaşmanın da çok önemli boyutlarına yine konuşmacı arkadaşlarımız temas ettiler. Kurumsallaşmada bir organizasyon boyutu var, mevzuat ve diğer somut boyutlar. Türkiye’de bu alanlarda önemli gelişmeler oldu; bunu inkâr edemeyiz. Ama daha zor boyutu, ikinci boyutu, belki daha önemlisi, kültürel boyutu, bununla ilgili birtakım değerlerin yerleşmesi, kültürün oluşması, ki bazı ülkelere baktığımızda, kurumsal yapısını çok iyi geliştirmemiş olmasına rağmen birçok alanda yahut rekabet alanında da çok da fena olmadığını, bu kurumsal yapıyı geliştiren ülkelerden de daha iyi performans gösterebildiğini görüyoruz. Organizasyon boyutu daha somut alan, şüphesiz daha çabuk düzenlenebilen ve etkilemek açısından öncelik teşkil eden alan ki bu alanda Türkiye, -deminden beri tartışıyoruz- yasal, kurumsal yapısını geliştirdi. Bunda sadece dış etki yoktur, iç dinamikler de hep etkin olmuştur. Nitekim Akif Beyin sunumunda da olduğu üzere yasal değişiklikler sadece Rekabet Kurumuyla ilgili değil, diğer alanlarda da devam ediyor ve aynı motiflerle. İç tecrübe, ihtiyaçlar, tabii ki, uyum sürecinde olduğumuz AB mevzuatı, bunlarda etkin.

Bu genel hususlar dışında, sadece ima edilen, ama bu tip kuruluşlarda yahut hak dağıtan kuruluşlarda, yargı dahil hatta önemli bir parçası, önemli bir konuya işaret etmek istiyorum; o da, karar vericiler arasında yahut bu kurumlar arasında maalesef iletişim eksikliği var. İletişim de, bilgilerin paylaşılması yahut haberleşme, telefon açma değil, kimin ne demek istediğini, kimin neyi niçin yaptığını bir diğer kurumun, diğerinin anlamaya çalışması. Tüm aktörler, “benim bildiğim budur ve benim kurumum da budur” deme eğiliminde. Bu önemli bir zaafiyet. Bu süreçte birbirimizi daha iyi anlamamız gerekiyor.

Gerçekten 11’inci yılını başarıyla tamamlamış Rekabet Kurumumuzun, bu önemli etkinliğine emeği geçen başta Sayın Başkan olmak üzere tüm arkadaşlarımızı tebrik ediyorum, teşekkür ediyorum.

Bu oturumda bizlerle beraber olan, çok değerli katkılarda bulunan hocalarımıza, arkadaşlarımıza teşekkür ediyorum. Son olarak da, siz değerli katılımcılara, sabırla dinlediğiniz için ve gösterdiğiniz ilgi için teşekkür ediyorum.